Клайв Стейплз Льюїс

Хроніки Нарнії

ПРИНЦ КАСПІАН

Мері Клер Гавард

Розділ 1

Острів

Були собі якось четверо дітлахів на ім'я Пітер, Сьюзан, Едмунд та Люсі. Про їхні неймовірні пригоди вже розповідалося у книжечці під назвою "Лев, Біла Відьма та шафа". А сталося так, що, ні про що не здогадуючись, вони відчинили дверцята у шафу – не звичайну, а зачаровану, а відтак опинилися у дивовижних місцях у країні, що зветься Нарнією, де вони, тільки уявіть собі, стали королями та королевами. Поки вони перебували на троні Нарнії, здавалося, пройшли довгі роки, та коли вони повернулися додому до Англії через ті самі дверцята у шафі, здавалося, нібито пролетіло зовсім нічого – якась мить. Так чи інакше, ніхто їхньої відсутності не помітив, а самі діти нікому й нічого не розповідали, окрім хіба що одного-єдиного дорослого, що був не за віком тямущий та розумний.

Це трапилося рівно рік тому, а тепер усі четверо сидять собі рядком на лавочці на залізничній станції в оточенні валіз та коробів з іграшками. Незабаром їм знову до школи. До полустанку вони приїхали разом, але далі їхні дороги розійдуться: вже за кілька хвилин прийде потяг, який забере дівчаток до однієї школи, а за півгодини підійде ще один і повезе хлопців до іншої. Той шлях до станції, що вони їхали

разом, увижався їм ще на канікулах, але нині, коли наспів час прощатися, всі раптом збагнули, що канікули позаду, а попереду – школа; саме тому, правду кажучи, всіх охопив невимовний сум, тож і вимовити ніхто не міг ані слова, аби підбадьорити, наприклад, Люсі, якій випало їхати до школи-інтернату вперше в житті.

То був напівсонний полустанок у сільській глушині. На платформі нікого не було, окрім них самих. І в цій напівсонній тиші Люсі зненацька голосно зойкнула, як то буває, коли тебе вжалить оса.

– Що з тобою, Лу? – хотів був заспокоїти сестру Едмунд, коли осікся і сам вигукнув щось, наче зойкнув.

– Який ґедзь… – почав був Пітер і так само раптом, ніби забувши, що він там збирався сказати, чомусь накинувся на Сьюзан: – Це куди ж ти мене тягнеш?! Ану, відпусти!

– Та я тебе і не чіпала! – обурилася Сьюзан. – Це мене щось тягне кудись, невідомо куди!

– Гей-гей-гей, годі!

Дітлахи перезирнулися і помітили, як усі раптом пополотніли.

– Я теє… відчуваю те саме, – прошепотів Едмунд придушеним голосом. – Мене теж… нібито щось тягне. Та ще й як тягне! – додав він трохи згодом. – Ось, знов починається!

– І мене! – вискнула Люсі. – Навіть моторошно стає!

– Дивіться пильніше, прислухайтеся уважніше! – вигукнув Едмунд. – Хапайтеся за руки! Тримайтеся одне одного! Це чаклунство, і до ворожки не ходи! Не баріться!

– Мерщій! – підхопила Сьюзан. – Нумо, взялися за руки! Та що ж це діється?!

Наступної миті і їхній багаж, і лава, і платформа, і навіть сама станція розчинилися у повітрі. А четверо дітлахів, як трималися за руки, так і опинилися в зовсім іншому місці, а саме у лісі, та ще й такому дрімучому і густому: тут і там стирчали гілки, і продертися було несила. Діти протерли очі й перевели дух.

– Ой, Пітере, – вихопилося у Люсі, – чи не може бути так, що ми знов повернулися до Нарнії?!

– Може бути все що завгодно, – насупив брови Пітер, – бо попереду нічого не видко і на крок. Треба вийти на відкритий простір, якщо взагалі тут такий є.

Та після декількох кропив'яних опіків та уколів колючок у кущах діти на диво швидко видерлися з хащів. Аж тут на них чекала інша несподіванка: на очах усе навкруги посвітлішало, ліс розступився, і діти опинилися на довгому піщаному узбережжі: перед ними плескотало ласкаве лазурове море з легкими брижами, накочуючись на берег із ледве чутним шурхотом. У небі ані хмаринки, на небокраї жодної ознаки суходолу. Сонце перебувало там, де воно і повинно бути о десятій годині ранку, а море сліпило блакиттю. Усі разом вдихнули запахи моря.

– Яка краса… що тут казати! – тільки й видихнув Пітер.

За п'ять хвилин усі гасали босоніж прохолодною смугою прибою.

– Звісна річ, це краще, ніж сидіти у задусі в потязі, що тягне тебе до латини, французької й алгебри, – підсумував Едмунд, і на тому всі балачки припинилися, бо тільки заважали шукати на прибережній мілині креветок та крабів.

– Так чи інакше, – врешті-решт нагадала усім Сьюзан, – але доведеться вирішувати, як нам чинити далі. Ще трохи – і треба буде думати, чим утамувати голод.

– Та є ще бутерброди, що їх матуся дала на дорогу, – відмахнувся Едмунд. – Принаймні мої ще зі мною.

– А от мої залишилися у маленькій сумочці на пероні, – побідкалася Люсі.

– Так само, як і мої, – додала Сьюзан.

– А мої в кишені пальта, а пальто – десь тут, на березі. Виходить, маємо два сніданки на чотирьох. Не здобіль…

– Хай так, але мене турбує не стільки питання, щоб такого попоїсти, скільки – де б роздобути питної води, – промовила Сьюзан.

Щойно вона згадала про воду, усі одразу ж відчули, що їх мучить спрага, як завжди й буває, якщо брьохати у солоній воді під палючим сонцем.

– Щось усе це мені нагадує, – уголос розмірковував Едмунд. – А нагадує воно мені от що: у книжках потерпілих у кораблетрощі завжди виносило на якийсь безлюдний острів, де

вони неодмінно знаходили джерело солодкої питної води – інакше б і в книжках розповідати було б нічого.

– Невже доведеться знову пірнати у ті хащі? – здригнулася Сьюзан.

– А от і ні, – зауважив Пітер. – Якщо тут є джерела – а оскільки ліс густий, так і є, – вони мають бігти до моря, тож, ідучи вздовж берега, ми неодмінно натрапимо на одне з них.

На тому всі потьопали назад, туди, де залишили свої речі та взуття: спершу водою, потім піском – прибережним вогким, а далі скрипучим сухим; він забивався поміж пальці та прилипав до мокрих ніг. Нарешті діти повзувалися.

Едмунд і Люсі ладні були залишити речі на місці та брести пляжем босоніж, бо так їм видавалося зручніше, та Сьюзан розвіяла їхній волелюбний настрій, обізвавши його не інакше, як шаленством.

– Коли залишити тут речі, – пояснила вона, – по-перше, їх можна потім і не знайти, а по-друге, якщо вони раптом знадобляться, – скажімо, ніч впаде, а з нею і холод прийде, – той, кому випаде бігти по речі бозна-куди, дуже пошкодує за свою недбалість.

Тож за наполяганням Сьюзан усі вирушили в дорогу вздовж берега моря, як то кажуть, у всьому убранні. Море було по ліву руку, а ліс залишався праворуч. Навкруги панувала тиша, яку деінде порушував жалібний скрик чайки над водою. А от ліс праворуч поставав суцільним муром, з-поза якого не долинало жодного звуку: ані пташка не цвірінькне, ані жук не прогуде. Дорогою вони натрапляли на равликів, водорості й морські анемони, а ще на спритних маленьких крабів у калюжах серед

камінців та усілякі інші цікавинки, та коли людину мучить спрага, цікавість до решти втрачається дуже швидко. Та й ноги, які щойно бігали по прохолодній воді, у гарячому піску тепер насилу тяглися. До того ж Сьюзан і Люсі були змушені нести у руках свої плащі. Едмунд кинув свій на станційній лавочці за хвилину до того, як якась чаклунська сила підхопила й перенесла всіх сюди. Тож тепер він із Пітером по черзі ніс важке братове демісезонне пальто. Тим часом берег усе помітніше загинався праворуч. За чверть години по тому, як вони минули кам'янисте пасмо, що далеко заходило в море, берегова лінія зробила аж занадто крутий поворот. Відтепер вони опинилися спиною до того місця, де вперше вийшли на берег. Звідси, якщо придивитися, попереду можна було бачити не тільки водний простір, а й якусь землю, так само вкриту буйною рослинністю, як і той ліс, що залишився позаду.

– Цікаво, чи ми й справді на безлюдному острові, чи ці землі десь попереду змикаються? – слушно запитала Люсі.

– Чого не знаю – того не знаю, – чесно відповів Пітер, і всі знову мовчки продовжили путь.

Здавалося б, відповідь прийде сама собою, бо діти просувалися вперед, береги помалу сходилися, і, оминаючи наступну піщану косу, вони сподівалися, що от тепер береги зустрінуться. Та щоразу їхні сподівання не справджувалися. Нарешті шлях їм заступив великий кам'яний кряж. Дітлахи насилу видерлися на нього. Згори було видко далеко… і…

– Отакої… – вихопилося в Едмунда. – Йшли-йшли, а виходить, кружляли по колу! Нам нізащо не дістатися отих лісів, що на тому березі! Ми на острові!

То була правда. Із найвищої брили, де вони стояли, до іншого берега, здавалося, рукою дістати: якихось тридцять-сорок кроків. Та це було найвужче місце між берегами. А далі – як вони могли побачити згори – їхній берег ще крутіше забирав праворуч, а між двома ділянками суходолу знову виднілося відкрите море. Стало зрозуміло, що діти обійшли щонайменше півострова.

– Ой, дивіться! Що це? – зненацька вигукнула Люсі. Вона махнула рукою у бік сріблястої змійки, що перетинала пляж від лісу аж до самого моря.

– Струмок! Струмок! – підхопили усі в один голос і, хоч як не втомлені були після денного переходу, не гаючи ані хвилинки, гуртом хутко збігли по камінцях та кинулися до нього.

Усі одразу згадали, що біля берега вода каламутна, та ще й з піском, тому, не змовляючись, побігли туди, де струмок витікав із лісу, – там чистіша питна вода. Дерева тулилися тут так само щільно, як і навкруги, та з часом ручай пробив собі глибоке русло поміж оксамитових замшілих берегів, тож у глиб лісу можна було зазирнути, наче у малахітовий тунель, з усіх боків вистелений мохом та листям. Утім, довго не роздивляючись, діти впали на коліна біля першої ж жовто-брунатної, вкритої брижами вимоїни та припали до води. Обличчям занурившись у струмок і навіть зануривши руки по лікоть, усі тільки пили й пили. Здавалося, що ніякою силою від джерела їх не відірвати.

– А як там щодо бутербродів? – важко відсапуючись, нарешті спитав Едмунд.

– А чи не краще буде їх зберегти на чорний день? – заперечила Сьюзан. – Бо як настане скрута – що робитимемо?

– А знаєте що? – замріяно сказала Люсі. – Тепер, коли ми вже втамували спрагу, то більш за все мені кортить, аби нам так само не хотілось їсти, як тоді, коли ми ще не напилися.

– Як щодо бутербродів?! – наполегливіше гукнув Едмунд, насилу усвідомлюючи зміст слів Люсі. – Для них скрутні часи прийдуть скоріше, ніж для нас. Самі бачите: тут більш спекотно, ніж в Англії. Якщо їх не з'їсти тепер, невідомо скільки вони протягнуть. Ми тягаємо їх у кишенях уже не одну годину!

Запобігти неминучому псуванню бутербродів можна було одним-єдиним способом. Тому два пакуночки негайно поділили на чотири рівні частини. Цього ледь-ледь вистачило, аби задушити комарика, але не вистачило, аби наїстися. Тому не дивно, що пообідь розмова йшла виключно про наступну вечерю. Люсі наполегливо тягнула всіх повернутися до моря наловити креветок, доки хтось не зауважив, що ганятися за креветками без хоча б якоїсь сітки справа невдячна. Едмунд пропонував вирушити на пошуки чайчиних яєць, які просто мали ховатися серед каміння. Але, з одного боку, ніхто не пригадував жодного, хоча б мигцем побаченого чайчиного яйця, які мали б ховатися серед каміння, але чомусь не ховалися; а з іншого боку – ніхто не міг пригадати жодного рецепта готування чайчиних яєць. Тому Едмундову пропозицію відмели як таку, що яйця поїденого не варта. Утім, як вирішив для себе Пітер, якщо їм не всміхнеться удача, то незабаром вони вважатимуть за щастя спожити і сире яйце. Але цю думку він не висловив, аби завчасно не лякати дівчат. Сьюзан іще раз пожалкувала про передчасно з'їдені бутерброди. Поволі пристрасті розпалювалися. Нарешті Едмунд оголосив:

– Послухайте! Виходу немає, у тому сенсі, що є тільки один вихід: податися до лісу. Затяті пустельники, мандрівні лицарі та їм подібні якось примудряються виживати у лісі на підніжних кормах, тобто корінні, ягодах тощо – те, що вони знаходили просто під ногами.

– Яке ж саме коріння? – уїдливо закинула Сьюзан.

– Коріння – то, мабуть, стародавнє слово, – припустила Люсі. – Я завжди гадала, що вони просто гризли корені дерев, дубу, наприклад.

– Годі вже, – перервав готову спалахнути суперечку Пітер. – Ед має рацію. Не можна сидіти склавши руки. А мандрувати лісом, маючи перед собою мету, як на мене, таки краще, ніж безцільно вештатися пляжем по гарячому піску під палючим сонцем.

Тому всі підвелися та пірнули у пробитий ручаєм темний тунель. Іти було ой як нелегко: доводилося то згинатися у дугу, а то й повзти рачки, коли путь перегороджувала товста гілка чи непролазні чагарі рододендронів. Діти давно вже промочили ноги та подерли одяг; і впродовж усієї подорожі з лісу не долинуло ані шурхоту, окрім дзюрчання ручаю та дзвінкого відлуння їхніх голосів. Після довгої подорожі всі були вкрай знесилені, як раптом повіяло таким надзвичайно знайомим солодкуватим запахом, що всі разом аж зупинилися та озирнулися навколо. І що ж – на правому березі серед гілля виднілося щось таке кругле й яскраве.

– Еге-гей! Та це ж яблуня! – у захваті вигукнула Люсі.

І справді: щойно діти видерлися на берег, порослий високою ожиною, вони побачили стареньку яблуньку, рясно

всипану соковитими запашними яблуками, та ще й такими великими, що й уявити собі неможливо!

– Дивіться-но! А он – іще яблунька! А он – іще одна! – плямкав повним ротом Едмунд.

– Та тут цілий сад! – здивувалася Сьюзан. – Я хочу сказати, – виправилась вона, відкидаючи недогризок і тягнучись за ще одним, – хочу сказати, що тут колись був доглянутий сад! Тільки дуже й дуже давно – ще до того, як навкруги розрослися непролазні лісові хащі.

– Тож острів не завжди був безлюдним, – припустив Пітер.

– А це що таке?! – Люсі вказала на щось темне попереду.

– А це, як я розумію, стіна, – здогадався Пітер. – Старовинна кам'яна стіна.

Пробираючись між низьконавислим тяжким гіллям, діти підійшли ближче. Так, то була стіна, причому, судячи з мурування, дуже давня стіна; місцями зяяли провали, знизу вона поросла мохом, а зверху, там, де вона збереглася, її рясно оповив в'юнок. А була вона вища за найвищі дерева. Діти пройшли трохи вздовж стіни і майже одразу наштовхнулись на високу арку, у якій колись була брама, але тепер отвір зайняла стара крислата яблуня. Аби протиснутися повз неї, хлопцям довелося зламати кілька сухих гілок, та й після того проходили вервечкою. Варто було опинитися по той бік муру, як від ясного сонячного світла діти, що вже звикли до лісових сутінок, аж очами заблимали. Вони опинилися на широкому дворі. Дерева тут не росли, й увесь двір був вимощений сивою бруківкою, між якою пробивались моріжок та квіти ромену. Саме цей двір чи, краще сказати, площу, ззовні й оточував уже знайомий нам

мур. А от посередині нагромаджувалися брили давніх кам'яних руїн. Хоча все навкруги було просякнуте сонячним світлом, від цих руїн віяло запустінням, забуттям та сумом. Радіючи з того, що нарешті можна розправити плечі та розім'яти втомлені ноги, діти відірвалися від муру та вийшли на відкритий простір.

Розділ 2

Підземелля старого замку

– Адже це не просто покинутий сад! – після довгих роздумів мовила Сьюзан. – Здається, ми натрапили на руїни замку з кріпосним муром та внутрішнім подвір'ям.

– Здається, так, – погодився Пітер. – У такому разі оті сходи, мабуть, вели на верхівку сторожової вежі. Бачите, які круті сходинки. А он ті, положисті, певно, вели до головної зали.

– Судячи з їхнього вигляду, це було не одне сторіччя тому, – влучно підмітив Едмунд.

– Ще б пак! – не став сперечатися Пітер. – А все ж таки хотілося б дізнатися більше про тих, хто тут колись жив. Що вони були за люди? Як давно жили у цьому замку? Що з ними сталося?

– А знаєте, у мене таке дивне відчуття… – почала було Люсі.

Пітер обернувся та пильно подивився на неї:

– Правда? Ось і в мене теж! Увесь цей час мені здається, що в цей чудний день ми не просто так опинилися у цьому чудному місці. А ось що за усім цим криється – ніяк не збагну.

Розмірковуючи таким чином, діти перетнули внутрішнє подвір'я та широкими сходами зійшли до великої зали. Що ж, вона мало чим відрізнялася від самого подвір'я, оскільки дах давно обвалився, а крізь розколини у кам'яній підлозі так само пробивався моріжок та вигулькували квіточки ромену. Єдина різниця полягала в тому, що зала була набагато коротша, а от стіни, що збереглися, набагато вищі за зовнішній мур. А ще – біля дальньої стіни зали футів десь зо три над підлогою здіймалася кам'яна тераса.

– Ой, щось у мене великі сумніви, що це може бути, як ти кажеш, велика зала! – гмикнула Сьюзан. – Навіщо, дозвольте запитати, у головній залі споруджувати якісь тераси?

– Як це "навіщо"?! – обурився Пітер. – Бо це ж зовсім не тераса, а – як воно зветься? – королівський подіум. Це те саме місце, на якому височів королівський стіл, а за ним велично сидів король зі своїми лицарями під час тієї – як її? – трапези! Як ти могла забути, коли сама була королевою та сиділа за столом достоту на такому точно подіумі! Пригадай хоча б наш замок Кейр-Паравель.

– О-о-о… Кейр-Паравель, наш чудовий замок у гирлі найвеличнішої ріки Нарнії, – замріяно протягнула Сьюзан. – Мені б того не пам'ятати?

– Нумо, помріймо разом? – спробувала її втішити Люсі. – Ніби ми і справді сидимо у нашому замку і саме зараз нам подадуть страви, і ми приступимо до… як її?..

– До трапези, – підказав Едмунд. – Так от, щодо трапези: надходить вечір, сідає сонце, а тіні все довшають і довшають. Та й спека вже спала, як ви самі помітили…

– Отож стаємо табором, – підхопив Пітер. – Якщо вже нам випало тут ночувати, то насамперед треба розкласти багаття. Сірники в мене є, справа за трісками.

Пропозиція пролунала якнайдоречніше, тож наступну годину вирішили присвятити збиранню хмизу. У яблуневому садку, через який діти прийшли до замку, сучків майже не було, тому варто спробувати піти в іншому напрямку. Через низенькі бічні двері вони проникли до одного з замкових переходів, де їм довелося дертися через похмурі завали тесаних кам'яних брил, за якими ховалися де комори, де закутки, а де й потаємні ходи. Подорож виявилася неприємною ще й тому, що за довгі віки каміння поросло кропивою, шипшиною й будяками. Не дивно, що ось так намучившись, діти вже й не пам'ятали, як вибралися з замку, і, звичайно, ходити цим шляхом надалі зареклися. З іншого боку в кріпосному мурі зяяв широкий пролом, до якого впритул підступав вогкий, темний ліс; тут дітей одразу ж обступила напівтемрява, проте у лісі вони знайшли вдосталь і вітровалу, і ялинових шишок. Багаття вирішили розкласти на подіумі, тож, прихопивши по оберемку хмизу, усі вирушили назад – звісно, в обхід! Для збереження тепла впродовж довгої ночі слід було зробити кілька ходок. І вже на п'ятій у заростях бур'яну під самим муром знайшовся колодязь із чистою прозорою джерельною водою.

Із колодязем їм неабияк поталанило – тепер не було потреби йти по воду до ручаю. Розчистивши джерело від бур'яну, діти знайшли залишки кам'яного мурування колодязя півколом. Тим часом купа хмизу на узвишші збільшилася так, що змерзнути серед ночі тепер міг тільки ледащо. І поки дівчатка бігали до саду по яблука, хлопці взялися за багаття. Вони розклали його якнайближче до кутка, де ще збереглися стіни і де, як їм здавалося, було затишно та тепло. Давно відвиклі від похідного життя хлопці довго чаклували над

багаттям, а якщо чесно – змарнували половину сірників, та врешті-решт вогонь весело затанцював по патиччю. Діти розсілися навколо багаття, спиною до холодної стіни, а лицем до жару, та спробували напекти яблук, нанизуючи їх на патички. Та дуже швидко збагнули, що печені яблука добрі, якщо їх присмачити цукром, а ось "яблуко на патичку" виходило або таке гаряче, що тільки пучки обпечеш, або навпаки таке холодне, що й їсти бридко. Довелося задовольнятися яблуками в сирому вигляді – просто з дерева.

– Це наштовхує на думку, – підсумував Едмунд, – що шкільні сніданки були не такі вже й огидні, як здавалося у школі. От я, наприклад, не відмовився б від окрайця хлібця навіть і з маргарином…

Хай там як, а дух пригод уже захопив дітлахів, тож про повернення до школи годі було й згадувати.

Коли від останнього яблука залишився сам недогризок, Сьюзан іще раз пішла по воду. Повернулася вона сама не своя.

– Ось погляньте-но, що я знайшла! – промовила вона стишеним голосом, передаючи оте "щось" до рук Пітерові.

На долоні у Пітера це "щось" блиснуло тьмяним жовтим світлом. Багаття спалахнуло яскравіше, і в його світлі всі розгледіли, що то було.

– Щоб мені крізь землю провалитися, якщо це не… – тільки й мовив він, передаючи це "щось" іншим.

Крізь землю він не провалився, та всі й без того зрозуміли, що саме він мав на увазі. То була маленька шахова фігурка, а саме кінь. Звичайна за розмірами та незвичайна за вагою, бо

відлита вона була зі щирого золота, а в очах палали рубіни, точніше лише один, бо інший випав та десь загубився за довгі віки.

– Дивіться-но, – скрикнула Люсі, – він як дві краплі води схожий на того, що був у наших королівських шахах – тих, якими ми грали в Кейр-Паравелі.

– Не журися, Сью, – спробував утішити старшу сестру Пітер.

Але та була невтішна.

– Та як мені не журитися, згадуючи ті щасливі часи! Як ми грали у шахи з фавнами та з дружніми велетами! А які пісні нам співали русалки! А яка ладна була в мене конячка-а-а!

– Годі рюмсати, поміркуймо тверезо! – вже іншим тоном – рішуче – мовив Пітер.

– Про що тут міркувати? – здивувався Едмунд.

– Невже ніхто досі не здогадався, куди нас занесло?

– Ой! – підхопила Люсі. – Увесь цей час я відчувала, що тут криється якась загадка, невже ти її розгадав?

– Ану, кажи вже, Пітере! – додав Едмунд.

– Гаразд, – Пітер огледів присутніх і зробив паузу, – ми з вами на руїнах Кейр-Паравеля.

– Стривай-но, – заперечив за всіх Едмунд. – З якого дива?! Озирнися навколо – тут усе лежить у руїнах уже не одне

століття! Коло самісіньких воріт стоять дерева заввишки з фортечний мур! А камені скрізь поросли мохом і лишайником! Тут ніхто не жив принаймні років триста, якщо не більше!

– Припустімо, – прийняв зауваження Пітер. – Із цим і справді заковика. Але залишимо це поки що осторонь. Слідкуйте за моїми міркуваннями. Пункт перший: ця зала точнісінько така сама за розмірами та розташуванням, що й зала у Кейр-Паравелі. Тільки уявіть собі дах над головою, підлогу, мощену мозаїкою замість бур'яну, та гобелени замість голих стін – і у вас складеться повна картина королівської трапезної!

Ніхто не зронив ані слова.

– Пункт другий: колодязь! Він саме там, де був і наш: поруч із південним валом. А хіба він відрізняється від нашого за розмірами чи, може, муруванням?

Усі мовчали.

– Тепер, по-третє. Сьюзан знайшла шахову фігуру… Лу, хіба ж ти сама не казала, що вона схожа на ту, що з наших шахів, як дві краплі води?

У відповідь Люсі мовчки кивнула.

– І, нарешті, четверте. Усі пам'ятають той день, коли до нас прибули посланці від остраханців? Добре. Нумо, згадайте, а що ми робили того дня вранці? Авжеж – висаджували молоді яблуньки. А де? Саме за північною брамою замку. Ще й більш од того, пам'ятаєте, проводирка лісових духів, дріада Помона, власноруч наклала чари на молоді деревця, аби ті краще росли і не хворіли, а яблука були рясні та здорові? Якщо ви не забули,

то ямки для саджанців копали дуже кумедні, але працелюбні землекопи – хто то був? Саме так – кроти! А завершивши роботу, старійшина усіх кротів, сам Лілелап Кроткий, опираючись на лопату, мовив: "Згадайте моє слово, ваші величності, цей сад колись ще дуже здивує і порадує вас своїми плодами!" Хіба ж він не мав рації?

– Мав, мав! – заплескала в долоні Люсі.

– Стривай-стривай, – похитав головою впертий Едмунд. – Щось тут не складається. Як таке може бути? Ми саджали молоді дерева вздовж муру, а тут вони – геть скрізь і навіть у воротах. Якому ж дурню, дозвольте спитати, спало на думку встромити саджанець просто посеред воріт.

– Авжеж, ніякому, – погодився Пітер. – А що як за довгі роки недоглянутий сад здичавів та розрісся до самих воріт?

– Припустимо, – ніяк не вгавав Едмунд, – хай так! Але ж Кейр-Паравель ніколи не стояв на острові.

– Я й сам уже думав про те, – відкинув Пітер. – І ось що гадаю: Кейр-Паравель спорудили на півострові. А півострів – це вже острів на половину, за визначенням. Чи не так? Чому б не припустити, що за довгі роки трапилося щось таке, чого ми поки що не знаємо? Наприклад, із невідомої причини знадобилося прорити канал?

– Теж мені скажеш, – одразу знайшовся Едмунд. – З якої ж такої причини треба проривати канал? Чи раптом не тому, що в замку з'явилися примари?

– Ой! – разом зойкнули дівчатка.

– Хвилиночку, навіть півхвилиночки, і я розвію усі забобони, – заспокоїв їх Едмунд. – Не може бути того, чого бути не може! Ось ти, Пітере, стверджуєш, що все буцімто змінилося з того часу, як ми востаннє були в Нарнії, та забуваєш, що відтоді промайнув один лише рік. А ти намагаєшся переконати нас у тому, що усього за рік із маленьких паростків можуть вимахати великі дерева, а замки, що будуються на віки, вщент розвалюються, і все таке інше. Але ж це суперечить здоровому глузду!

Високовчений спір міг тривати до ночі, коли б не втрутилася маленька Люсі.

– Послухайте, – нагадала вона, – якщо це таки Кейр-Паравель, то просто за моєю спиною у стіні мають бути двері, за якими є хід до скарбниці замку.

– Залишається сподіватися, що ніяких дверей там немає, – промовив Пітер, однак підвівся зі свого місця й уважно обдивився стіну.

Стіна була рясно оповита плющем.

– Ну що ж, подивимося, – звівся на ноги Едмунд, вибрав з оберемка хвацький дрючок та заходився лушпарити по зеленій завісі плюща, за яким була стіна. "Киш-киш" – влучав дрючок по плющу, "так-так" – стукав дрюк по стіні. Поволі "так-так" лунало частіше й частіше, аж раптом почувся якийсь новий, гучний відгомін, схожий на глибокий кашель – "кх-кх".

– Що за чортівня! – не витримав добре вихований Едмунд.

– Помітив, де саме? Треба обідрати плющ біля того місця, – запропонував Пітер.

– Може, не треба, хлопці?! – заблагала Сьюзан, імовірно згадавши про примар. – Може, краще дочекаємось ранку? Якщо нам тут коротати ніч, мені б дуже не хотілося мати за спиною дірку, у якій невідомо що ховається у сирості й темряві. Облиште вже! Ніч надворі!

– Як ти можеш, Сьюзан? – присоромила сестру Люсі.

А хлопці, ті й поготів не звертали уваги на її благання. Едмунд уже обдирав плющ руками, а Пітер шматував складаним ножичком, та так завзято, що майже одразу зламав лезо. На щастя, в Едмунда знайшовся ще один, і тепер уже він шматував плющ ножичком, а Пітер – обдирав руками. Удвох вони швидко наскирдували велику купу плюща на подіумі й таки визволили двері з зеленого полону.

– Звісно, зачинені, – буцнув двері ногою Пітер.

– Так, але відсиріла деревина неминуче перетворюється на порохно, – зауважив Едмунд. Ми її хутко розіб'ємо – та на скіпки до багаття!

Утім, чи то порода виявилася міцнішою, ніж гадалося, чи то втома брала своє, але, коли в дверях з'явився отвір, у який спроможний був пролізти маленький хлопчик, у залі вже зовсім стало темно, а в небі вигулькнули перші великі зорі. І не тільки Сьюзан проймав холод від єдиного погляду на чорну діру, з якої тхнуло сирістю та невідомістю.

Та попри все хлопці були настроєні рішуче. Вони струшували з себе деревний пил та потирали долоні, готуючись до спуску.

– Черга за смолоскипом, – коротко сказав Пітер.

– Може, все ж таки не варто? – знову спробувала відмовити хлопців Сьюзан. – Еде, ти ж сам казав…

– Мало що я там казав, – відповів Едмунд. – Раніше казав, а тепер не кажу. Я й досі не розумію, як таке може бути, але незабаром усе з'ясується. Ти як, Пітере?

– Треба дивитися правді в очі: ми в Нарнії і тепер йтимемо до кінця. Вважатимемо це нашим королівським обов'язком. Це стосується й тебе, королево Сьюзан. Як можна спати, коли у тебе, так би мовити, під боком нерозгадана таємниця!

Із цими словами він витяг з оберемка суху гілляку та сунув її у полум'я – розпалити. Та тут треба визнати, що смолоскипи з гілок виявились негодящі: коли їх тримаєш палаючим кінцем догори, вони надто швидко згасають, а коли донизу, то дим застує очі, а вогонь обпалює пальці. Саме тому дослідники темних закутків вважають за краще мати напоготові звичайнісінький електричний ліхтарик із новою батарейкою. На щастя, саме такий ліхтарик знайшовся в Едмунда – тиждень тому йому подарували ліхтарик на день народження. Як виявилося, своєчасно. Саме ліхтарик і визначив черговість спуску: першим ішов сам Едмунд, слідом – Люсі, за нею – Сьюзан, замикав тили Пітер.

– Тут сходинки, і я стою на верхній, – чомусь пошепки проказав Едмунд, тільки-но опинившись за дверима.

– Починай відлік! – крикнув у глиб підземелля Пітер.

– Одна, дві, три… – Усе глибше долинав із-під землі голос Едмунда, аж доки знизу врешті-решт не пролунало, – шістнадцять! Це остання!

– Отже, це й справді Кейр-Паравель, – мовила Люсі. – Там сходинок було саме шістнадцять.

Більше нічого не сказали, доки всі не з'юрмилися коло останньої сходинки. Тоді Едмунд повів ліхтариком по стінах, і всі разом тільки й зітхнули: "Ох!". Ніяких сумнівів не залишилось: вони й справді стояли у скарбниці Кейр-Паравеля – замку, з якого правили колись великою державою, яка називалася Нарнія. З обох боків вузького проходу (такий, зазвичай, залишають в оранжереях) через рівні проміжки стояли лицарські обладунки, у яких, здавалося, стояли на чатах невсипущі вартові, що, не виказуючи себе ані рухом, пильно слідкували за кожним захожим через прорізи у забралах – чи не зазіхне хтось на королівські скарби? А скарби у скарбниці були незлічені: і коштовні браслети, і персні, і намиста з перлин, і підвіски з діамантами, і діамантові діадеми, і завушниці з рубінами, і золоті кубки, і срібні тарелі, і тонкої роботи ланцюжки та інші ювелірні прикраси й негранованe дорогоцінне каміння – смарагди, топази, аметисти, карбункули та, знов-таки, рубіни й діаманти, один від одного більший – воно лежало навалом у купах, наче щойно зібрана бульба. На підлозі під полицями стояли важкі дубові скрині, оковані залізом, із великими підвісними замками. За скринями біліли вихоплені світлом ліхтарика могутні слонячі бивні. Утім, усе вкривав товстий шар пилу, тож дітлахи й самі навряд чи упізнали б у тих звалищах коштовності, якби їм не було достеменно відомо, що це саме скарби. Як не дивно, все залишалося на тому самому місці, як у той день, коли вони повернулися до Англії. Усе це здавалося водночас таємничим та незбагненним, якщо навіть не лячним, як та небезпека, про яку здогадуєшся, але не знаєш, звідки її чекати. Не дивно, що в тиші підземелля діти заклякли в мовчанці й, як їм здавалося, чути було тільки їхнє важке дихання та калатання їхніх сердець.

Поволі всі прийшли до тями і тепер проходжали склепінчастими коридорами підземелля, роздивляючись та здмухуючи пил зі скарбів. Подекуди із різних закапелків та закутнів долинало: "Гей! Погляньте-но! Це ж ті самі персні, що ми їх надягали на коронацію!..", "Це ж моя улюблена шпилька! А я вже думала, що вона згубилася!..", "Ти диви, це ж наші обладунки, у яких ми виступали на лицарському турнірі на архіпелазі Самотніх островів!..", "А ось яка файна дрібничка! Мені її подарував знайомий гном!..", "А пригадуєш, як ми куштували прохолодний ель із цього рога!", "А пам'ятаєш... А пам'ятаєш".

Ліхтарик метеликом метався по підземеллю, вихоплюючи то те, то інше, аж доки це не набридло самому Едмундові.

– Досить! – перервав він спогади. – Батарейки треба берегти! Що як завтра ліхтарик нам знадобиться більше, ніж сьогодні, коли зась – батарейки "сіли", а запасних немає. Тож беріть тільки те, що конче потрібно, та мерщій нагору!

– От що може стати в нагоді – то дари, – нагадав Пітер.

Свого часу на Різдво у Нарнії він, Сьюзан та Люсі отримали дари, якими усі троє дорожили більше, ніж решто королівства. Едмунд "дару" не отримав, бо у слушну годину його не було разом з усіма іншими (це трапилося через його провину, а більше дізнатися про те можна із попередньої книжки). Усі одразу погодилися з Пітером і вирушили у дальній кут підземелля, де на глухій стіні висіли їхні безцінні скарби. У маленької Люсі був свій маленький скарб: така собі невеличка пляшечка чи навіть флакончик, але зроблений він був не зі скла, а з найсправжнісінького діаманту. І недарма, адже наповнений (хоча тепер лиш наполовину) він був чудодійним зіллям, що зцілювало будь-які рани та лікувало усі без винятку хвороби. Люсі мовчки, але обережно та врочисто перекинула

перев'яз із пляшечкою через плече, і тепер та знову була в неї під боком, як у давні добрі часи. У Сьюзі був найбільш войовничий подарунок: лук і стріли та мисливський ріжок. Лук та сагайдак зі слонової кістки з гострими рясноопереними стрілами були на місці, а от ріжок…

– Сьюзан, а де ж ріжок? – засмутилася Люсі.

– От прикрість яка! – не менше за неї засмутилася старша сестра. – Напевне, я брала його з собою на полювання у пошуках Білого Оленя. Та, мабуть, ненароком зронила, а от шукати вже не було часу – адже у той час ми й опинилися у потойбіччі, я маю на увазі Англію.

– От шкода так шкода, – навіть присвиснув і собі Едмунд, та й було від чого, бо ріжок, звичайно, був чудодійний: якщо в нього засурмити, то, де б ти не був, до тебе неодмінно надходила підмога.

– От що й справді стало б у пригоді, – разом з усіма пошкодував Пітер.

– Годі журитися! – стрепенулася Сьюзан. – Добре, що хоч лук на місці, – додала вона, беручи його до рук.

– Як гадаєш, Сью, тятива ще справна? – занепокоївся Пітер.

Та чи то повітря скарбниці було пронизане магією, чи то ще що, але лук та стріли були у повній бойовій готовності. Сьюзан мала неабиякий хист до стрільби з лука та плавання, і щойно до її рук потрапив лук, вона не втрималася і смикнула напнуту тятиву. Та життєствердно тенькнула, і протяжний звук, що рознісся по всьому підземеллю, найбільше за все з усього, що вже з ними трапилося, нагадав дітям про славні минулі часи,

усі ті битви, полювання та бенкети, у яких вони колись брали участь.

Отямившись, Сьюзан послабила тятиву та припасувала сагайдак собі на плече.

Настала черга Пітера: у нього був щит із зображенням величного багряного лева та королівський меч. Спершу він здмухнув пил, а потім ще й постукав мечем об підлогу. Щит він надів на руку й підперезався мечем. Він побоювався, аби меч не заіржавів у піхвах, проте госте лезо вийшло легко, мов змащене, щойно він потягнув за руків'я. Пітер змахнув мечем, і лезо грізно блиснуло у промені ліхтарика.

– Ех, Ріндоне, Ріндоне, мій славний мече… – стиха мовив Пітер. – Ти пам'ятаєш, як ми з тобою здолали вовка?..

І хоча промовив він ті слова ледве чутно, усі одразу відчули, що промовив їх уже не просто Пітер, а Пітер – Великий король Нарнії. Після тих слів іще майже хвилину ніхто не наважувався нагадати про батарейки. Та вже хвилину по тому всі вийшли нагору, підклали у багаття хмизу і потроху прилаштувалися на ночівлю. І хоча підлога, звісно, не перина, не минуло і хвильки, як усі вже міцно спали, притулившись одне до одного, щоб зігрітися.

Розділ 3

Гном

Хоча сон на свіжому повітрі й має переваги, недоліків йому не бракує, ще й з лишком, і найприкріше те, що завжди прокидаєшся дуже, дуже рано, ще на світанні! А прокинувшись, мусиш уставати, адже на голій землі не

полежиш. І коли на вечерю мав самі лиш яблука, і вранці на сніданок нічого іншого не було, настрій від того не поліпшується. Тож коли Люсі – не кривлячи душею – спросоння промовила: "Ах, який чудовий ранок!", у відповідь ніхто не обізвався, лише Едмунд пробурмотів, висловивши спільну думку: "Треба якнайшвидше забиратися звідси".

Напившись просто з колодязя та сплеснувши водою обличчя, мандрівники спустилися вздовж струмка до берега та втупили погляди в протоку, що відділяла їх від великої землі.

– Не дуже й широка, можна подолати й уплав, – запропонував Едмунд.

– Звісно, Сьюзан – як риба у воді, – зауважив Пітер (із плавання у школі Сьюзан займала лише перші місця), – та про інших я цього сказати не можу.

Під "іншими" він мав на увазі Едмунда, що насилу перепливав маленький шкільний басейн, та й то – лише в один бік, та Люсі, що ледве трималася на воді…

– І справді, у протоці може бути течія чи водоверть, – додала Сьюзан. – Тато завжди казав, що плавати у незнайомому місці – верх нерозсудливості.

– Пітере! Пітере! – смикнула Люсі брата за рукав. – Ти знов судиш по тому, як було в Англії! Та хіба ти не пам'ятаєш, якими дужими плавцями ми були, коли правили Нарнією? А якими хвацькими наїзниками ми були… Скажи, а ти міг би так само хвацьки проскакати вдома, Пітере?

– Але ж то зовсім інше, – задумливо промовив Пітер. – Ми правили Нарнією довгі роки і за ці роки багато чого навчилися. А тепер ми знову діти!

– Ага! – несподівано вигукнув Едмунд. Усі замовкли та повернулися до нього. – Зрозумів!

– Що зрозумів? – перепитав Пітер.

– Усе зрозумів! – відповів Едмунд. – От минулої ночі ми з вами розмірковували, як могло статися, що ми полишили Нарнію лише з рік тому, а, повернувшись, застали наш рідний Кейр-Паравель у такому вигляді, неначе тут не одну сотню років ніхто не жив. Але згадаймо лишень, скільки часу минуло в Англії з тієї хвилини, як ми ввійшли до платтяної шафи, до тієї хвилини, як ми вийшли з неї! І що все це має означати?

– Ну, далі. Здається, і я потроху розумію, – кивнула Сьюзан.

– А це означає, – вів далі Едмунд, – що в Нарнії час протікає інакше, ніж за її межами. Тож чому не могло так статися, що за нарнійським часом пройшли вже сотні, навіть тисячі років, а в Англії минув лише один!

– Оце так-так, Еде… – протягнув Пітер. – Здається, так воно і є! За нарнійським часом ми повернулися сюди через сотні років після свого правління у Кейр-Паравелі! Як ті хрестоносці чи англосакси, чи зовсім давні брити, що зненацька опинилися в сучасній Англії!

– Оце кумедія! – засміялась Люсі. – Уявляєш, ідеш вулицею, а тобі назустріч хтось такий закутий в обладунки з мечем. А тим паче – бородань у шкурах із ломакою…

– Ш-ш-ш-ш! Дивися! – зашикали на неї з усіх боків, бо іншим уже впало в око те, чого ще не помітила вона.

На тому березі протоки щось безперечно відбувалось. Із-поза порослого густим лісом мису праворуч, де, певно, ріка впадала в море, показався човен! Обминувши мис, він розвернувся носом у їхній бік і поплив до острова. У човні сиділи двоє: один веслував, а другий сидів на кормі, притримуючи щось схоже на повний лантух чи паку, і та пака щосили звивалася, крутилася та вивертилася. З вигляду обидва у човні були воїни: у кольчугах, у шоломах, а їхні бородаті обличчя виявляли чи то тупу рішучість, чи то рішучу тупість, а радше всього і те, і інше разом. Діти, як один, відступили подалі у глиб лісу, аби не видати себе ні звуком, ні рухом.

– Табань уже, – мовив той, що сидів на кормі, коли човен наблизився до острова.

– Капрале, а чи не прив'язати йому до ніг каменюку? – подав ідею інший, сушачи весла.

– І так зійде! – буркнув перший. – Саме потоне, лиш добре затягни шворку.

– Згода, та з каменем все ж таки надійніше, – насмілився доповісти другий, який, вочевидь, вирізнявся кмітливістю.

– І де ж ти був раніше?! – гаркнув перший, що, певно, був за старшого. – Камінь… Його ж треба було взяти!

Із цими словами він підвівся у човні та підняв лантух, який пихкав і щосили вивертався. І тут Пітер побачив, що то був аж ніяк не лантух і не тюк, а гном, зв'язаний по руках та ногах. А наступної миті над вухом Пітера щось тенькнуло, і грізний воїн

упустив гнома на дно човна і, немов здавався, підніс догори руки і за мить гепнувся за борт, горлаючи: "Ґвалт!" Він щосили замолотив руками й ногами і швидко поплив у бік рідного берега. Пітер уже здогадався, що, скоріш за все, це Сьюзан згадала, як вправно вона володіє луком, і тепер її стріла, що влучила у шолом капрала, ошелешила його і врятувала життя маленькому гному. Пітер повернувся до сестри. Обличчя її зблідло, але вона вже рішуче прикладала до тятиви нову стрілу. Та пускати її не знадобилося. Другий воїн, побачивши, що сталося з його начальником, заволав нелюдським голосом і шубовснув у воду слід за ним. Як виявилося, глибина сягала його зросту, не більше, і він також без пригод дістався берега та зник у лісі.

– Швидше! Доки її не віднесла течія! – крикнув Пітер, і вони зі Сьюзан, в одязі, як були, кинулись у воду.

Протока і справді була неглибока: вода ще не сягнула їм підборіддя, як вони вчепилися у борт човна та потягли його до свого берега. Уже на березі вони витягли з човна гнома, й Едмунд заходився перепилювати численні вузли своїм маленьким складаним ножичком. (Читач може нагадати, що Пітер мав великий гострий меч, та вся штука полягала в тому, що через довге лезо він аж ніяк не годився для того, щоб розрізати мотузки.) Нарешті пута спали, і визволений гном сів, розтираючи стерплі руки.

– Овва! – зауважив він. – Щоб там не казали, а на примар ви якось не схожі!

Як і більшість гномів, він був кремезний, широкогрудий і низькорослий (дорослій людині до пояса). Кудлата руда борода та копиця жорсткого волосся майже повністю затуляли його обличчя, звідки стирчав лише довгий, схожий на пташиний

дзьоб, вельми примітний ніс та виблискували чорні намистинки очей, у яких так і танцювали бісенята.

– А проте яка різниця, примари ви чи ні, – сказав далі він, – ви врятували мені життя, і за це я вам щиро вдячний.

– А звідки ви взяли, що ми примари? – поцікавилася Люсі.

– Бачите-но, нам усе життя розповідають, що у цих лісах примар, як дерев у лісі, а дерев тут без ліку, – пояснив гном. – Тому, якщо когось хочуть позбавитися, то кращого способу, ніж привести сюди, годі й шукати. Так і кажуть, що залишать на ласку примарам. А самі, либонь, камінь на шию і кінці в воду. Або перерізають горлянки. Але я… я в примар ніколи не вірив. А от ці два страхополоха повірили – це точно! Хоч і озброєні до зубів, та мало не вмерли з переляку, ніби то їх, а не мене присудили до страти!

– Ага-а! – вигукнула Сьюзан. – Так ось чому вони дали драла.

– Як "дали драла"? – не второпав гном.

– А ось як: просто перепливли протоку і втекли, – пояснив йому Едмунд.

– Розумієте, я не збиралася їх убивати, – вибачалася Сьюзан, що не могла дозволити, аби подумали, ніби вона могла схибити з такої близької відстані.

– Гм… – задумався гном. – Це погано, зовсім погано. Ваша жалість, пані, може обернутися на лихо! Одна надія, що ці двоє припнуть язики.

– Даруйте, а за що вони збиралися вас утопити? – нарешті поставив незручне питання Пітер.

– О-о-о, я надзвичайно небезпечний злочинець, – усміхнувся гном, – та це неймовірно довга історія! Історія, яку не годиться розповідати на порожній шлунок. І коли на те ваша ласка, то запросіть мене поснідати. Ви й гадки не маєте, який звірячий апетит прокидається після страти.

– Ми запросили б залюбки, та от запросити вас, окрім як на яблука, нема на що, – сумно озвалася Люсі.

– Що ж, краще яблука, ніж нічого, а ще краще – свіжа рибка, – проголосив гном. – Тоді дозвольте мені запропонувати вам сніданок. У човні є рибальська снасть, от тільки ловити рибу треба з того боку острова, щоб нас не помітили з великої землі.

– А й то діло! Якось це мені не спало на думку… – погодився Пітер.

Спільними зусиллями всі п'ятеро зіштовхнули човен у воду і видряпалися на борт. Гном одразу ж заходився веслувати, та весла, звісно, були для нього завеликі, тому Пітер пересів на весла, а гном до стерна і направив човен протокою на північ. Трохи згодом вони повернули на схід, уздовж острова. Звідси діти змогли роздивитися ріку з усіма її сагами і затоками, рукавами і плесами та безліччю маленьких острівців. Іноді їм ввижалося, що вони ось-ось впізнають якесь знайоме місце, однак острів, густо порослий лісом, змінився невпізнанно.

А човен тим часом уже вийшов на велику воду трохи на схід від острова. Тут гном і заходився рибалити. Незабаром на дні човна тріпотали товсті пузаті рибини, чия луска грала на

сонці усіма кольорами райдуги, і діти згадали, як у той час, коли були королями та королевами Нарнії, частенько частувалися такими у своєму замку Кейр-Паравель. До речі, вона так і називалася – райдужні товстопузики. За чверть години риби було вдосталь, аби нагодувати усю юрбу, і човен спрямували до берега, затягнули на пісок і прив'язали до найближчого дерева. Гном швиденько почистив та випотрошив рибу – він взагалі виявився майстром-золоті руки. І це не дивно: серед гномів, звичайно, є і пройдисвіти, і пролази, і хвальки, і брехунці, але кого-кого, а невмійок та недотеп ніколи не було й нема.

– Що ж, тепер потрібен хмиз! – оголосив він, закінчивши роботу.

– Хмизу ми назбирали ще вчора, тільки він увесь у замку.

У відповідь гном лише стиха присвиснув:

– Блохи-мухи-таргани! Виходить, замок – то не побрехеньки!

– Ну, не зовсім замок, а радше його розвалини, – виправила Люсі.

– Та хто ж… – почав був гном, оглядаючи дітей з голови до ніг, та замовк на півслові. – А, пусте! Спершу сніданок… Проте присягніть мені, поклавши руку на серце, що я не потонув, а живий-здоровий і перебуваю серед живих людей, а не серед примар.

Його заспокоїли, як змогли, і вже збиралися йти до замку, як постало інше питання: нема в чому нести рибу. Ні кошика, ні мисочки, ані цеберка – геть нічого!.. крім капелюха Едмунда.

Як то кажуть, рибка в сітці, себто, у капелюсі. Так у капелюсі рибу і понесли. Едмунд був заперечив бо, як ви розумієте, хотів надягти капелюха сам, а не поступатися ним якійсь там рибі, та куди ж діватися, як голод не твій брат.

Із першого погляду замок гномові не дуже сподобався. Він довго озирався навколо та принюхувався, чхав та примовляв: "Гм... Може, примар тут і нема, але привидітися може все що завгодно!" Зате потім, коли розпалили багаття, гном підбадьорився і залюбки взявся вчити дітей запікати райдужних товстопузиків у золі. Їсти рибу без виделки та ножа одним складаним ножичком на п'ятьох серед королів якось не заведено. Та не забуваймо, що сніданок відбувався о дев'ятій, а діти, на щастя гнома, повставали ще вдосвіта, о п'ятій, і не засуджуватимемо нікого за порушення етикету. Так от, дмухаючи щосили то на рибу, то на пальці, товариство впоралося зі сніданком за одним присідом. Десерт було представлено знов яблуками, а напої – колодязною водою. І того, й іншого було в необмеженій кількості. Потім, коли всі влаштувалися якнайзручніше на смерековій глиці, гном звідкись витяг люльку завдовжки з власну руку, набив її тютюном, запалив та, випустивши хмару диму такої величини, що на якусь мить навіть зник з очей, мовив, коли дим трохи розвіявся: "Ну, що ж, розповідайте!"

– Ні, спершу ви, – за всіх відповів Пітер. – А потім ми поділимося і своєю історією.

– Ну, гаразд, – згодився гном. – Нехай так. Урешті-решт, ви врятували мені життя, тож вам і вирішувати. Ось тільки я й сам не знаю, з чого почати. Хіба що з того, що перед вами ніхто інший, як посланець короля Каспіана.

– Кого? – в один голос перепитали діти.

– Короля Нарнії Каспіана Десятого, нехай буде довгим його правління! – пояснив гном. – Тобто, ми, його підлеглі, сподіваємося, що одного дня він стане королем усієї Нарнії. А доки він король тільки над нами, тубільними нарнійцями.

– А хто такі тубільні нарнійці? – не зрозуміла Люсі.

– То ми, – знизав плечима гном, – повстанці.

– Інакше кажучи, – нарешті второпав Пітер, – Каспіан очолив повстання тубільних, тобто споконвічних нарнійців.

– Гм… можна сказати й так, – почухав потилицю гном. – Та, розумієте, сам він зовсім не нарнієць, а заморець.

– Не розумію, – зізнався Едмунд.

– Це заплутаніше, ніж історія війни Білої та Червоної троянд, – підхопила Люсі.

– Та що тут заплутаного? – почав був обурюватися гном та одразу ж затявся. – Я дуже, дуже поганий оповідач. Хто ж починає розповідь із кінця? Почнімо з самого початку, коли ще маленький Каспіан підростав при дворі свого дядька. Та попереджаю – то буде довга історія.

– Нічого, – заспокоїла його Люсі. – Аби не нудна.

Тож усі вмостилися зручніше, і гном почав свою розповідь. Оповідач із нього й справді був нікудишній: щось він випускав, у чомусь повторювався, і діти навперебій засипали його питаннями, і безглуздо дослівно передавати всю їхню розмову – вийде занадто довго та плутано. Навряд чи варто передавати його розповідь слово у слово, проте суть її була такою.

Розділ 4

Гномова розповідь

Принц Каспіан жив у величезному палаці, який більше скидався на замок, у самому центрі країни Нарнії. Проживав він, звісно, не сам, а разом зі своїм дядьком, грізним королем Міразом, та його рудоволосою жінкою, своєю тіткою, королевою Гонорільєю. Татко й мамуся Каспіана давно померли, й більше всіх на світі Каспіан любив свою стареньку няньку. Хоча, як і у всякого принца, у нього було чимало прекрасних іграшок і цяцьок, які хіба що говорити не вміли, та більше всього на світі він любив і завжди з нетерпінням чекав на той вечірній час перед сном, коли іграшки прибрано у шафи та комоди і няня розповідає йому на ніч одну з дивовижних історій, що їх вона знала без ліку.

Що ж до дядька, то його принц не дуже любив, так само, як і тітку, і почуття це було взаємним. Та двічі на тиждень дядько посилав за хлопцем, і десь по півгодини вони разом гуляли туди й сюди по кам'яній терасі, що з південного боку замку. І ось одного разу, коли вони, як завжди, ходили по терасі, дядько несподівано промовив:

– Що ж, хлопче, настав час тобі вчитися їздити верхи і вправно володіти мечем. Бач, дітей у нас із тіткою нема й нема, тож, схоже, бути тобі, як помру, королем! Що скажеш? Чи ти з того радий?

– Не знаю, ой, не знаю, що й сказати, дядьку… – знизав плечима Каспіан.

– Тобто як це "не знаю"? – вразився Міраз. – Стати королем! Про що ще можна мріяти у житті?

– О-о-о, мріяти можна багато про що, – простодушно проказав Каспіан.

– Про що ж це, цікавий я знати? – ще дужче вразився Міраз. – Ось ти – про що таке мрієш ти?

Ех, коли б Каспіан був на ту пору дорослішим! Тоді б він, певна річ, знав, що не всім королям можна ввіряти свої потаємні мрії! На жаль, на ту пору принц був ще зовсім хлопчина, тому він безхитрісно відкрився:

– Найбільше у світі я мрію про те, щоб усі жили, як у старі добрі часи!

Якщо до цієї хвилини Міраз бесідував з небожем із тим знудженим виглядом, що нерідко буває у дорослих, коли вони проводять час із дітьми тільки тому, що так потрібно, то після цих слів король здригнувся і вперше за довгий час пильно подивився на небожа.

– Що-що?! Це які такі часи?!

– Як, дядьку, невже ви не знаєте?! – здивувався Каспіан. – Тоді, давним-давно, все було інакше. Тварини вміли розмовляти, а в джерелах та на деревах жили чудові істоти – наяди та дріади. У лісах можна було зустріти чарівних чудесних маленьких фавнів, у яких козячі ніжки, а…

– Нісенітниця! – перебив його Міраз. – Казки! Казочки для немовлят! Чуєш?! Нетямущих не-мов-лят! У твої роки про казочки слід забути на віки вічні! Час уже помислити про ратні подвиги та славу!

– Дядьку, та я ж… я ж саме і задумався про те, якою славою укрили себе безстрашні переможці Білої Чаклунки! Ти лише послухай! Одного разу всю країну захопила Біла Чаклунка. А щоб утримати владу, вона наслала на землю хуртовини й завірюхи і зробила так, щоб на землі завжди була зима. Аж ось, не знати звідки взялися, з'явилися двоє маленьких хлопчиків і дві дівчинки. Вони перемогли Відьму і стали королями й королевами Нарнії. А звали їх Пітер, Сьюзан, Едмунд і Люсі. Правили вони довго та щасливо, і ніхто інший, як сам Аслан…

– Який такий Аслан?! – підвищив голос король, і з його тону кожен більш-менш досвідчений придворний здогадався б – зараз краще промовчати. Та Каспіан, на жаль, не був придворним, тож захоплено вів далі:

– Не знаєте? Аслан – то великий лев, що приходить з-поза моря.

– Хто?! Хто розповідає вам оті всі побрехеньки?! – гучним державним голосом гримів король, миттєво перетворившись із дядечка на грізного властителя, що Каспіан із переляку аж зблід і замовк. – Ваша королівська величносте! Я вимагаю відповіді! Негайно! Дивіться мені в очі: ну, хто у нашому королівстві поширює ці підступні казочки?!

– Н-не-е… ня-ня, – затинаючись, пробелькотів наляканий Каспіан. І розридався.

– Годі рюмсати! – майже миролюбно наказав Міраз, струснувши Каспіана за плечі. – Забудьмо про це, хлопче! І щоб більше я такого не чув! Я не бажаю, аби ти базікав, або – ще гірше! – мав на думці всі ці вигадки! Закарбуй собі на носі: тих королів – як там їх звали? – ніколи у нашому з тобою

королівстві не було! Та й сам поверни розумом: чи буває по два королі та по дві королеви в один час в одному королівстві? Ги-ги! Треба ж таке вигадати! І Аслана також не може бути, бо лев – то казкова тварина, так би мовити, плід уяви. Вигадка! І, звичайно, тварини не можуть розмовляти, тому що не можуть – і крапка! Уторопав?!

– Т-так, дядьку, – схлипнув Каспіан.

– От і добре! Тож проблему вирішено! – промовив король і підкликав камергера, що никався коло дальнього краю тераси. – Проведіть його королівську високість до їх спочивальні та негайно доставте сюди няньку його королівської високості! Негайно!

Уже наступного дня Каспіан збагнув, що накоїв: няню спровадили з палацу, і навіть не дали їм попрощатися. А принцу оголосили, що відтепер за його виховання візьметься ментор, тобто наставник.

Каспіан дуже тужив за нянею та пролив немало сліз у подушку; він почувався самотнім і нещасним і, можливо, через те ще дужче марив гномами і дріадами, аж вони снилися йому ночами. Удень він намагався розговорити придворних котів і собак, та собаки тільки й могли, що вихляти хвостами, а коти вміли лише муркотіти у відповідь і терлися об ноги.

Тому Каспіан був ладен зненавидіти свого наставника, тільки-но той з'явиться при дворі. Що ж, тиждень по тому наставник таки об'явився, та на диво – на ділі він виявився з тих, кого просто неможливо не полюбити. На своєму віку Каспіану ще не доводилося зустрічати людей таких маленьких та таких товстеньких. Саме таким був його наставник – схожий на кульку з ніжками. Ученого вигляду йому надавала сріблясta

гостренька борода, що спускалася аж до пояса. Брунатне обличчя, рясно вкрите зморшками, нагадувало давній пергамен. Таке лице могло б здаватися потворним, коли б не живі добрі очі, в яких світилися мудрість та добродушна лукавість. Говорив наставник лише серйозним тоном, але в очах його грали смішинки, тож, не пізнавши його як слід, ні за що не можна було зрозуміти, коли він говорить серйозно, а коли жартує. А звали наставника доктор Корнеліус.

З усіх уроків доктора Корнеліуса найбільше Каспіан полюбив історію. Якщо до цього він знав про Нарнію тільки з розповідей старої няні, то тепер дуже здивувався, дізнавшись, що королівська родина Каспіанів існує не споконвічно, а нараховує лише декілька поколінь.

– Вельмишановний предок вашої високості, їхня величність король Каспіан Перший і був першим королем Нарнії у так званий історичний час. Саме він зі своїми людьми завоював Нарнію, перетворивши її на власне королівство. І він, і його люди, і ваша високість – тубільні заморці, вихідці з Заморії, землі якої лежать далеко за Західними горами. Ось чому прапрадід ваш здобув прізвисько Каспіан Завойовник, – розповідав доктор Корнеліус.

– Докторе, – якось звернувся до нього Каспіан, – а хто ж тоді жив у Нарнії до того, як ми прийшли туди із Заморії?

– Бачте, ваша високосте, – почав доктор Корнеліус, – у часи походів вашого прапрадіда Нарнія була майже безлюдною.

– Та кого ж тоді мої предки завивойовували?

– Завойовували, ваша високосте, – виправив його доктор Корнеліус. – Мабуть, замість історії нам варто терміново зайнятися граматикою.

– О, будь ласка, тільки це одне питання, – благально мовив Каспіан. – Із ким тоді вони воювали, невже не було ніякої великої битви? За що ж тоді його прозвали Каспіаном Завойовником, коли й воювати не було з ким?

– Цього я не казав. Я лише казав, що в ту пору Нарнія була майже безлюдна, тобто людей тут майже не було… – зауважив Корнеліус, дивним поглядом зиркаючи на Каспіана крізь скельця своїх окулярів.

Каспіан, що спершу не зрозумів, до чого вів наставник, відчув, як серце в нього тьохнуло та шалено закалатало у грудях.

– Тобто… – самими губами прошепотів Каспіан, – тобто ви маєте на увазі, що Нарнію населяли не люди, а… ті самі істоти, про яких мені розповідала няня?!

– Ш-ш-ш-ш, – приклав пальця до вуст Корнеліус і, нахилившись до самого вуха Каспіана, додав: – Більше ні слова. Хіба ж ви ще не зрозуміли, що няню вислали з палацу за те, що вона розповідала вам правду про Стародавню Нарнію? Коли хтось дізнається, про що ми тут із вами розмовляємо, то вашу високість відшмагають різками, а мені відрубають голову!

– Та за що?! – вигукнув Каспіан.

– Настав час займатися граматикою! – навмисно гучно проголосив доктор Корнеліус. – Чи не буде ласка вашої високості розгорнути незрівнянну працю преподобного

Педантуса Оболтуса "Правільйон граматичних студій, або Співбесідка морфологічних услад, любих юності знаттєлюбному розуму" сторінці, скажімо, на четвертій?

Аж до обіду вивчали вони усі ті іменники та дієслова, та навряд чи Каспіан хоч щось запам'ятав із того уроку – надто великим було його хвилювання. Доктор був не з тих, хто каже "а", не кажучи "б", – він не почав би тієї розмови, якби не збирався розповісти Каспіану більше, значно більше.

І Каспіан не помилився! За декілька днів наставник попередив принца, що на нього чекає урок астрономії:

– Сьогодні ополуночі дві вельми цікаві планети, Тарва та Аламбіль, зійдуться на відстані лише в один градус одна від одної, а потім розійдуться, аби зустрітися знов аж через дві сотні років. Навряд чи ваша високість доживе до їхньої наступної зустрічі, тож було б добре, аби ваша високість відійшла до сну трохи раніше, аніж звичайно, і тоді, коли підійде час, я розбуджу вас.

Хоч астрономія і не мала нічого спільного з Стародавньою Нарнією, про яку так кортіло дізнатися Каспіану, він не відмовився від такої пригоди, як не зробив би цього жоден хлопчик. Тож, хоч і без особливого завзяття, він погодився лягти спати раніше, ніж звичайно. Забираючись у ліжко, принц був певен, що ще довго не зможе заснути, та ледь заплющив очі, як поринув у глибокий сон. Прокинувся він від того, що хтось легенько трусив його за плече. Спочивальню заливало таємниче місячне сяйво. Доктор Корнеліус, вдягнений у темний плащ із капюшоном, стояв у головах ліжка, тримаючи у руці ліхтар. Каспіан, що одразу ж пригадав їхню розмову, хутко зіскочив із ліжка й натягнув на себе першу-ліпшу одежу. Хоч літо вже було у розпалі, надворі стояла не по-літньому прохолодна ніч, і Каспіан навіть зрадів, коли наставник

накинув йому на плечі плащ на кшталт того, у який був убраний сам, а на ноги натягнув пару теплих м'яких капців. За мить ледь помітні у своїх темних шатах наставник та учень уже нечутно пробиралися палацовими переходами.

Здолавши чимало похмурих переходів та сходинок, через низенькі дверцята вони нарешті піднялися на оглядовий майданчик однієї зі сторожових веж. З одного боку від неї простягнулася парапетна стіна з бійницями, а з іншого майже прямовисно спадав крутий дах; під ними таємничо мерехтів темний густий палацовий сад, а десь над головою, у глибокому синьому небі, миготіли далекі зорі та блідим сяйвом світився місяць, а за кілька кроків вони опинилися перед дверима, що вели до Головної вежі, – доктор Корнеліус нечутно їх прочинив, і крученими сходами вони попрямували нагору вежі. Каспіан навіть дух затамував від хвилювання – йому й близько не дозволяли наближатися до тих сходів.

Довгі гвинтові сходи вивели їх на вершечок вежі, і Каспіан аж охнув, як побачив навколишню красу. Далеко-далеко праворуч темніли невиразні обриси Західних гір, ліворуч – зміїлась срібна стрічка Великої ріки. Навколо стояла така дзвінка тиша, що можна було почути шум водоспаду на Бобровій греблі за милю з гаком від палацу. На сході принц помітив дві зорі, такі яскраві, що не помітити їх було неможливо, – вони сяяли, немов два невеличкі місяці. І майже торкалися одна одної.

– Чи вони зіткнуться? – зі страхом та благоговінням запитав принц.

– Ні, любий принце, – заспокоїв його доктор; він також розмовляв ледь чутним шепотом. – Їхні небесні високості не схиблять у фігурах своїх танців. Зустріч цих двох планет ознаменує поворот на краще для багатостраждальної Нарнії.

Тарва, князь Перемоги, вітає Аламбіль, княгиню Миру… Вони зійдуться бік-о-бік для того, аби знову розійтися.

– Шкода, що за деревами майже нічого не видно, – зауважив Каспіан. – Треба було піднятися на Західну вежу – хоч вона й не така висока, а от дерев там менше.

Кілька хвилин доктор Корнеліус мовчки спостерігав за планетами. Нарешті він глибоко зітхнув та повернувся до Каспіана.

– Що ж, – промовив він, – ось ви і побачили те, що вже не побачить жоден із ваших сучасників… Ви мали слушність, зауваживши, що спостерігати за планетами нам було б краще із Західної вежі, та у цієї вежі є кілька беззаперечних переваг…

Каспіан підвів очі на наставника, утім, обличчя доктора приховував капюшон.

– Перевага цієї вежі в тому, що під нами шість порожніх кімнат та довгі сходи, а двері, що ведуть угору, – на запірці, тому підслухати нас буде неможливо.

– І ви зможете розповісти мені те, що до того приховали? – зрадів Каспіан.

– Так, мій принце, – відповів доктор, – але пам'ятайте: розмова наша має залишитися у таємниці.

– Обіцяю вам, наставнику! – поклявся Каспіан. – Будь ласка, далі!

– Що ж, слухайте… Усе те, про що розповідала вам ваша няня, зовсім не казки, а справжнісінька правда. Нарнія – не

батьківщина заморців і навіть не батьківщина людей. Споконвіку ці землі були країною Аслана, країною звірів, що вміли говорити, країною наяд і дріад, фавнів і сатирів, гномів і велетнів, богів і кентаврів. Із ними і воював ваш пращур, Каспіан Перший, ватажок заморців! І це саме через вас, через заморців, заніміли ручаї, дерева та звірі, не стало сатирів і фавнів, а ви намагаєтеся винищити навіть саму пам'ять про них! Недарма король забороняє не те що говорити, а й навіть думати про Стародавню Нарнію!

– Якби ж того тільки не трапилось! – забідкався Каспіан. – Хоча я й радий, що все то правда, яка б гірка вона не була.

– Багато хто з вас потайки вважає так само, – зауважив Корнеліус.

– Як дивно ви говорите, докторе: що ви маєте на увазі, коли говорите "з вас"? Зрештою, ви й самі заморець! – вигукнув Каспіан.

– Гм, невже я схожий на заморця? – гмикнув доктор.

– Ну, гаразд, хай ви не заморець, то принаймні людина… – вже не так упевнено зауважив Каспіан.

– Та хіба? – низьким голосом повторив доктор, відкидаючи капюшон, щоб Каспіан міг краще розгледіти його обличчя у яскравому місячному сяйві.

І в яскравому місячному сяйві Каспіана осяяла здогадка – зненацька він зрозумів те, що й так немовби впадало в вічі й разом із тим вислизало від розуміння, про що він мав би здогадатися ще дуже давно, адже доктор Корнеліус не ховався, а навпаки, увесь час був на виду. За людськими

мірками доктор Корнеліус був занадто малорослий, занадто гладкий та носив занадто довгу бороду. І тут дві думки промайнули у голові Каспіана майже одночасно. Одна жахлива: "Він не людина, він гном, справжній гном, і він привів мене сюди, щоб убити!", а друга – радісна: "Адже це чудово, що він гном, справжній гном, нарешті я бачу справжнього гнома!"

– Що ж, бачу, ви нарешті здогадалися, – розвіяв залишки сумнівів Корнеліус. – Чи, точніше сказати, майже здогадалися. Бо я гном лише наполовину. У моїх жилах тече і людська кров, від матері. Після поразки у великій битві багато хто з гномів утік, аби потім змішатися з заморцями та до скону прикидатися людьми, збриваючи бороди та не показуючись на людях без взуття на високих підборах. Я один із тих гномів-напівкровок, і коли ще десь на землі залишилися справжні гноми, вони – закладаюся – безсумнівно нарекли б мене зрадником. Та ніколи за довгі віки не забували ми про наш народ та ті дні, коли Нарнія була вільною, а її мешканці – щасливими.

– Мені так шкода, докторе! – палко скрикнув Каспіан. – Але... але ж не моя у тому провина.

– Я вас і не звинувачую, мій любий принце. Я кажу це тому, що, по-перше, важко носити на серці ярмо спогадів, не маючи можливості поділитися ними з іншим, – моє старе серце береже ті спогади так давно, що воно б зупинилося, коли б я не поділився ними з вами. А по-друге, я сподіваюся, що коли-небудь, коли ви станете королем, ви допоможете нам, бо хоч ви й заморець, та ви на нашому боці, чи не так?

– Так, так, звичайно, так! Але як я зможу вам допомогти? – запитав Каспіан.

– По-перше, ви будете ласкаві до тих жалюгідних залишків мого народу, що ще залишилися на цій землі. А по-друге, ви зможете відшукати вчених магів і чарівників, що спробують пробудити поснулі дерева, якщо тільки вони не заснули навік. Ну, а по-третє, ви можете розіслати гінців і розвідників у найвіддаленіші куточки нарнійських земель, де, можливо, ще збереглися фавни і звірі, що вміють розмовляти, чи навіть мої нещасні родичі!

– Невже ви думаєте, що є ще хтось живий?

– Хтозна, хтозна… – гірко зітхнув доктор. – Іноді мені здається, що вже нікого не лишилося. Адже все своє життя я шукаю їхні сліди. Часом мені навіть ввижається, що я чую, як у горах б'ють барабани гномів, – так гноми сповіщають один одному важливі новини. А іноді, коли ніч заставала мене в лісі, у відблисках багаття серед дерев мені бачилися танці фавнів і сатирів, та, продравшись крізь ліс до заповітної галявини, я ніколи нікого там не знаходив… Нерідко я впадав у відчай, але щось невимовне раз за разом пробуджує в мені нові й нові надії. Хтозна… Хай там що, та я сподіваюся, що ви, мій принце, будете королем не гіршим за Пітера і принаймні не будете таким, як ваш дядько!

– Тож усі ті розповіді про королів та королев і про Білу Чаклунку – теж правда? – не втримав здивованого вигуку Каспіан.

– Аякже! Правління короля Пітера, короля Едмунда та королев Люсі та Сьюзан справедливо можна назвати золотою добою Нарнії. І нехай то було давно, та країна, як бачите, їх не забула.

– Вони жили тут, у цьому замку?

– Що ви, мій принце! Замок, що його король Міраз зве своїм, з'явився недавно. Його побудував ваш прапрадід. А сини Адама та доньки Єви, зведені на престол самим Асланом, жили далеко-далеко звідси, у замку під назвою Кейр-Паравель. Ніхто з нині живих людей ніколи не бачив того благословенного місця, і, можливо, на тому місці тепер і руїн не знайти. Єдине, що відомо, – те, що замок цей стояв у гирлі Великої ріки на самому березі моря.

– Брр! – навіть здригнувся Каспіан. – Учителю, та це ж згубні місця! Там, у моторошних Чорних лісах, мешкають самі… самі… самі примари!

– Ваша високість повторює те, що чув від людей, – похитав головою доктор. – Та то все вигадки й плітки. Нема там ніяких потерчат чи примар. Чутки про них пустили заморці, що страшенно боялися моря, бо у всіх легендах саме звідти приходить Аслан. Вони не бажали ані самі наближатися до нього, ані когось до нього підпускати. Тож вони дали порости узбережжю густими лісами, аби ті відрізали людям шлях до моря. Через сварку з деревами вони з тих пір остерігаються лісів. Їм ввижається, ніби там повно примар. А королю та іншим придворним і тим, хто вірить у всі ті чутки і хто сприяє їх поширенню, спокійніше, коли вони певні того, що ніхто в Нарнії не наважиться вийти до берега та глянути на море у бік країни Аслана, туди, де сходить сонце, на східний край землі.

Він змовк, і на кілька хвилин запала глибока тиша. Отямившись, доктор Корнеліус мовив:

– Ходімо! Пізно вже, час до ліжка.

– Може, ще трохи поговоримо? – попрохав Каспіан. – Здається, я міг би годинами розмовляти про давні часи і нітрохи не втомився б.

– Ні, вже час! Не варто, аби нас розшукували, – похитав головою доктор Корнеліус.

Розділ 5

Пригоди принца в горах

Після того випадку Каспіан та його наставник вели ще не одну таємну бесіду на оглядовому майданчику Головної вежі. Що більше Каспіан дізнавався про Стародавню Нарнію, то дужче його захоплювали думки та мрії про сиву давнину й палка жага того, аби повернулися ті давні-прадавні часи. Можна сказати, що весь його вільний час протікав у мріях про минуле. Проте вільного часу в нього залишалося не так уже й багато, бо королю було завгодно, аби вихованням його високості зайнялися серйозно. Ось чому принцу довелося навчитися битися на мечах та триматися в кульбаці, плавати та пірнати, стріляти з лука, вистежувати оленя та білувати тушу, а також грати на флейті та лютні. Але й це ще не все! Крім того, його величності викладали спеціальні предмети (які так і кортить написати з великої літери), ось вони: Каліграфія, Риторика, Геральдика, Версифікація (або складання віршів, не плутати з Фортифікацією, що є наукою про зведення укріплень), Історія, Основи права, Лікарювання, Алхемія та Астрономія (не плутати з Гастрономією). А от щодо Магії, то принц засвоїв лише загальну теоретичну її частину, бо практична магія, зі слів доктора Корнеліуса, заняття, що принцам не личить. "Я от і сам, – визнав він, – не дуже обізнаний із практичною магією, а всі мої скромні досліди здебільшого належать до галузі звичайного гіпнозу". Щодо Навігації ("мистецтва ґречного та героїчного", як висловився

доктор Корнеліус) думки наставника та короля не збігалися: Міраз не схвалював любов до моря і мореплавство не заохочував. Оскільки слово короля було вирішальним, то Навігацію довелося облишити.

Та, окрім обов'язкової програми, завдяки доктору Корнеліусу Каспіан навчився і того, чого в підручниках не навчають: дивитися і бачити, слухати та чути, а це, погодьтесь, не одне й те саме. Наприклад, у дитинстві він ніяк не міг зрозуміти, чому йому так не до вподоби його тітонька, королева Гонорілья. Але тепер він придивився до неї і зрозумів, що справа в тому, що самій тітоньці якщо хтось і до вподоби, то тільки вона сама. Когось вона не любила більше, а когось – менше, от і вся різниця. Прислухаючись до розмов, які він раніше пропускав повз вуха, та приглядаючись до людей, яких раніше не помічав, Каспіан зрозумів, як погано живеться підданим короля Міраза: податі були високими, закони суворими, а сам Міраз був злим, жорстоким і безжалісним.

Швидко промайнули роки навчання, та довчитися Каспіану не судилося, і ось чому: одного ранку, несподівано для самої себе, королева Гонорілья зненацька відчула, що їй якось зле, й одразу ж зчинилася страшенна веремія: палац заполонила юрба лікарів, цілителів, знахарів та шептух; по різних закутках пліткували придворні дами і кавалери, а сама Гонорілья вимагала то того, то сього, а то невідомо чого. А трапилося усе це на початку літа. І от якось уночі, у самий розпал палацової метушні, Каспіан прокинувся від того, що його настирливо термосив доктор Корнеліус.

– У нас буде урок астрономії? – спитав Каспіан, потираючи очі (так змовницьки вони називали свої таємні бесіди).

Та доктор приклав пальця до вуст:

– Тихіше, принце! Довіртеся мені та робіть тільки те, що я скажу! Швидко збирайтеся – на вас чекає довга дорога!

Каспіан дуже здивувався, та він звик довіряти своєму наставнику, тому питань не задавав. Без зайвих слів він вдягнувся, і доктор простягнув йому дорожню торбу.

– У передпокої ми зберемо рештки вечері зі столу вашої високості, – шепнув йому доктор.

– Але там мої камердинери, – занепокоївся Каспіан.

Та доктор лише всміхнувся.

– Можливо, я і посередній маг, та навіть і мого вміння вистачило, аби вони послухались та дали хропака.

Затамувавши дух, принц навшпиньки прослідкував за доктором, та пересторога виявилась зайва: у передпокої, як він і очікував, два камердинери – як і обіцяв доктор – міцно спали. Як на те, доктор навіть виявив зайву скромність: розвалившись у кріслах, обидва хропіли, та так гучно, що, здавалося, між ними відбувається змагання – хто кого перехропе. Доктор Корнеліус поклав у торбинку залишки холодного курчати, кілька окрайців хліба, кусень оленини, яблуко та флягу старого елю. Торбину він припасував Каспіану за плечима на кшталт усім відомого шкільного ранцю.

– Не забудьте свого меча, принце! – нагадав він.

– Авжеж! – упівголоса відповів Каспіан.

– Добре! Тоді накиньте цього плаща, щоб ніхто не побачив ані меча, ані торби і не здогадався, що ви зібралися в дорогу.

Тепер підіймемось на Головну вежу – я маю вам дещо розповісти.

У мовчанні вони пішли на верхній ярус вежі (стояла темна похмура ніч, ніяк не схожа на ту, коли вони спозирали зустріч планет Тарви й Аламбіль), і доктор мовив:

– Настав час, коли вам, мій любий принце, краще забути про навчання та шукати свою долю у світі широкому, подалі від королівського замку. Ваше життя у смертельній небезпеці!

– Але чому?

– А тому, мій принце, що ви і є справжній та законний король Нарнії, Каспіан Десятий, єдиний син і спадкоємець Каспіана Дев'ятого, хай будуть довгими ваші літа!

І Каспіану на подив наставник опустився на одне коліно й поцілував йому руку.

– Що ви, вчителю! Що все це означає? – зніяковів Каспіан.

– Невже ви досі не здогадалися, – правив далі доктор, – про те, що давно відомо кожному в цім королівстві, і навіть не спитали у мене! Чому ви, син короля Каспіана, аж ніяк не король? А я б вам відповів, що все це через те, що владу в королівстві по-злодійськи захопив ваш рідний дядько Міраз. На початку свого правління він навіть і не вдавав із себе законного короля, а скромно величав себе "лордом-протектором" й опікуном вашої високості. Та коли ваша матінка, тоді ще королева (єдина з заморців, що була добра до мене), померла, він один за одним позбувався тих лордів, хто пам'ятав та любив вашого батька. Белізар і Ювілас загинули від буцімто випадкових стріл на полюванні. Славних воїнів із

родини Пасаридів відправили до північних кордонів битися з велетнями, й усі вони, не дочекавшись жодного підкріплення, полягли у нерівній боротьбі. Звинуативши Арліана й Ерімона, як і багатьох інших, у державній зраді, Міраз влаштував над ними суд чи, краще сказати, судилище, на якому судді, ним особисто призначені, не вагаючись, засудили їх до страти. Двох братів Бівердам він оголосив не сповна розуму й запроторив до божевільні. Наостанок сімох найблагородніших лордів, які щось тямили в мореплавстві, він умовив спорядити кораблі та пливти на пошуки невідомих земель туди, де закінчуються води Великого Східного океану, де до того не бував ще жоден заморець. Що ж, як він і розраховував, ніхто з них так і не повернувся додому. Тож не залишилось нікого, хто міг би стати на захист зневажених прав вашої величності. А придворні підлесники та підлабузники (за його повчанням), трясучись зі страху за свої шкури, наперебій благали його стати їхнім королем. І горе було тому, хто благав недостатньо палко. Міраз для годиться повідмовлявся та, зловтішаючись подумки, погодився.

– Наставнику, невже Міраз збирається позбутися й мене?

– Саме так, мій принце.

– Чому ж він тоді не зробив цього раніше? Яка в мені йому загроза?

– Дві години тому відбулася подія, що неминуче впливає і на вашу долю. У королеви народився син.

– Це дуже добре, проте я аж ніяк не розумію, як це стосується мене?

– Не розумієте?! – вразився нетямущості Каспіана наставник. – Невже уроки з історії та політики вас нічому не навчили? Це ж ясно-яснісінько: до того часу, доки в Міраза не було спадкоємця, мій принц влаштовував його, бо саме ім'я Каспіан допомагало зберігати єдність заморців у чужій, ворожій для них землі. Але тепер, як у нього є син, навіщо ж йому передавати свій трон чужій для нього людині? Тепер ви йому на заваді, тож він позбудеться вас так само, як позбувся всіх, хто ставав йому на шляху.

– Не може того бути! Ви гадаєте, він хоче мене… вбити? Ви ж це маєте на увазі?

– Саме так, – відповів доктор та, не змінюючи виразу обличчя, і від того ще суворіше додав: – Бо саме Міраз убив вашого батька.

У Каспіана запаморочилося в голові, він хотів було щось сказати, та не зміг.

– Коли-небудь я, можливо, ще розповім вам про це. Але не тепер. Бо в цю мить вам треба тікати звідси. І якнайшвидше! – привів його до тями доктор Корнеліус.

– Ви йдете зі мною? – спитав Каспіан.

– Ні, мій принце. Вистежити двох удвічі легше, ніж одного. Наберіться мужності та, не гаючи ані миті, вирушайте в путь! Вам треба встигнути перетнути південний кордон і потрапити до Древляндії, володіння короля Наїна. Він вас не видасть!

– Невже ми більше не побачимось? – наостанок спитав Каспіан, і голос його затремтів.

– Треба вірити в краще, мій королю, – відповів доктор. – Не залишилося в мене на всій землі жодної рідної душі, окрім вас, і я зроблю все, аби вам допомогти, бо я хоч який є, а все ж таки маг. Та тепер усе вирішує час! А це вам у дорогу: капшук із золотом, що, звичайно, мізерно мало порівняно з тими багатствами, що належать за правом вашій величності, а це… – доктор поклав Каспіану в долоні якусь річ, що неможливо було роздивитися у темряві, та яка навпомацки здалася Каспіану мисливським рогом, – …це найдорогоцінніший з усіх скарбів, що залишилися в Нарнії з часів короля Пітера. Скільки пригод чатувало на мене, скільки марних заклять спробував я у пошуках рога на світанні днів своїх. І тепер передаю його вам. Це зачарований ріг королеви Сьюзан. Вона залишила його в Нарнії, коли наприкінці золотої доби покинула ці землі. Його магічна сила ось у чому: коли він засурмить, то, де б ти не був, до тебе обов'язково прийде підмога. Яка саме – про те мені невідомо. Може статися, що ріг викличе саму королеву Сьюзан, а може, й королів Пітера та Едмунда, може, й усіх чотирьох, а то й – хто знає? – і самого Аслана. Візьміть цей ріг, але запам'ятайте: сурмити в нього можна лише раз, коли іншого виходу вже немає. А тепер ходімо. Хвіртка в закутку саду відчинена, біля неї ми і розпрощаємось.

– А чи не взяти мені зі стайні коня?

– Ваш вірний Булат уже під кульбакою на припоні біля хвіртки.

Поки вони спускалися крутими східцями башти, Корнеліус дав ще чимало порад, а Каспіан, хоч і розумів, що всі їх не запам'ятає, намагався запам'ятати якомога більше. Ледве чутно скрипнувши дверима, наставник та його учень вийшли до саду: міцний потиск рук, привітне іржання Булата – і король Каспіан Десятий полишив замок своїх пращурів. Озирнувшись

на скаку, він побачив яскравий феєрверк на честь народження нового принца.

Усю ніч до світанку Каспіан скакав на південь, тримаючись манівців, просік та лісових стежок, доки не опинився на південному кордоні королівства. Він сподівався, що навряд чи його відсутність помітять до сніданку, та тутешніх доріг він не знав, тому тепер легкою риссю трусив уздовж головного південного шляху. Булат був збуджений раптовою дальньою подорожжю так само, як і його хазяїн, а Каспіан, який іще вчора міг розридатися на плечі у наставника, тепер почувався і сильним, і хоробрим, і, ніде правди діти, навіть щасливим. Він і справді відчував себе королем Каспіаном, що летить назустріч неймовірним пригодам із мечем на лівому боці та чарівним рогом королеви Сьюзан на правому. Тим часом розвиднилося, і світанок приніс із собою рясну мряку, крізь завісу якої проступали незнайомі похмурі ліси, вересові пустирі та сині гори. Каспіану подумалося: який великий і неосяжний є цей світ і як легко у ньому загубитися, і він знову відчув себе маленьким хлопчиком, якому до того ж загрожує небезпека.

Коли вже розвиднилося, Каспіан з'їхав із дороги в ліс, знайшов галявинку, що поросла моріжком, розпріг Булата й пустив попастись. Сам він вдовольнився холодною куркою і запив її елем, після чого його одразу схилило до сну.

Прокинувся він далеко пополудні від якогось тривожного відчуття, перехопив оленини, накинув на Булата узду і знову вирушив у дорогу, все далі й далі на південь, тримаючись осторонь великих шляхів. Місцевість ставала горбкуватою, дедалі частіше Булату доводилося підійматися вгору і чимдалі рідше – спускатися вниз. Із пагорбів Каспіан бачив попереду чорні гори, що стриміли дедалі вище і тепер заступали увесь круговид. Він навіть дістався ближніх відрог, коли посутеніло. Зараз здійнявся вітер, вітер нагнав чорні хмари, спалахнула

блискавка, пророкотав грім, і землю накрила злива. У сяйві спалаху Каспіан встиг роздивитися вікові сосни, що, здавалося, простягали свої лапи до нього, і одразу ж згадав няньчині розповіді про живі дерева. А наступної миті його охопив майже тваринний жах: він пригадав, що він заморець, а заморці деревам найзаклятіші вороги – саме заморці від остраху перед лісовими мешканцями вирубували ліси де тільки могли, і хоч Каспіан за все своє життя ані зрубав, ані зламав жодне деревце, сосни могли того й не знати.

Скоріш за все, так воно й було. Вітер перетворився на справжній буревій, бір навкруги аж стогнав і скрипів, віття сікло обличчя, а суччя так і шукало нагоди скинути вершника на землю. Зненацька за спиною пролунав страшний тріск, і на стежину, мало не зачепивши Булата, впала вікова сосна. "Спокійно, Булате, спокійно!" – гладячи шию коневі, спробував заспокоїти його Каспіан, хоча у самого жижки аж дрижали. Щойно вони були на волосинці від загибелі. Та небезпека ще не минула. Ще один спалах осяяв ліс – на якусь мить стало ясно, мов удень, та майже одразу рокіт грому навпіл розітнув небеса. Булат став дибки та понісся уперед, не розбираючи шляху. І хоча Каспіан був неабияким вершником, стримати переляканого Булата йому забракло сил. Якийсь час він ще тримався у кульбаці, хоча добре розумів, що у цих шалених перегонах врятувати його може лише диво. Диво й трапилося. Дерево за деревом виростали сосни із грозової пітьми, і зіткнення здавалося неминучим, як раптом щось тюкнуло Каспіана по голові (занадто зненацька, аби навіть він встиг відчути біль), і, втрачаючи свідомість, хлопець упав на мокру землю.

Каспіан повільно приходив до тями, у голові гуло, руки-ноги вкривали синці, на ньому не було живого місця. Десь поблизу палало багаття і звідти долинали голоси.

– Доки воно не очухалося, треба вирішити, що з ним робити, – просипів перший простуджений голос.

– Як що? Позбутися та й годі, – дуже спокійно, і від цього зловісно, запропонував другий. – Якщо його залишити, воно, чого доброго, пуститься навтіки, а потім піде і всіх нас, голки-вовки, видасть!

– Ні-ні, так не можна, – заперечив третій. – Треба було або позбавитися від нього одразу, або залишити там, де знайшли. А то що ж виходить: принесли, перев'язали, а потім, рак-неборак – і гаплик? Дуже ґречно повелися з гостем, що й сказати!

– О, добрі люди, – простогнав Каспіан, – не знаю, що ви вирішите робити зі мною, та, благаю вас, будьте милосерді до мого бідного коня.

Біля багаття тільки гмикнули, а потім перший не дуже ввічливо просипів:

– Еге ж, шукай вітру в лісі! Твій бідний кінь почухрав світ за очі задовго до того, як ми тебе знайшли. Навіть сліду не залишилось – усе зливою змило.

Тепер, коли Каспіан прийшов до тями, він помітив, що голос, який здавався йому простудженим, насправді був сиплим від природи. Але чути такі голоси раніше йому не доводилось.

– Еге-гей, – застеріг того інший голос, – не дуже довіряй солодким промовам, бо бач, як воно заспівало, а ти вже й вуха розвісив! Ні, кажу я вам, треба його – тюк! – і все, а чого з ним панькатись!

– Ех, тобі б лише "тюк" та "хек"! Мені аж соромно за тебе, Нікабрику, равлики-муравлики! Та якщо вже ми його врятували, мусимо його і на ноги поставити, – як гадаєш, Трюфеліно?

– А я гадаю, що перш за все треба дати йому води, – обізвався найближчий до Каспіана голос, що належав, судячи з усього, Трюфеліно.

Темна тінь наблизилася до Каспіана. Він відчув, як хтось підсуває руку йому під голову. І, як здалося йому, рука була у хутряній рукавичці, а сам Трюфеліно – у теплій ворсистій шубі зовсім не за сезоном. У нечітких обрисах його фігури теж було щось дивне: чи то високо підняті плечі, чи то завелика голова, чи то занадто видовжений ніс? Аж раптом у багаття хтось підкинув суху гілку, і у виблиску Каспіан помітив, що й обличчя у добродія теж якесь не те, не зовсім звичне… волохате, та ще й із білими смужками. "Напевно, маска, – заспокоїв себе Каспіан. – А може, в мене почалася лихоманка, от і ввижається різна маячня". Утім, розмірковувати довго Каспіану не довелося: біля його вуст з'явився кухоль із гарячою солодкуватою рідиною. Обпікаючи собі язика, він припав до нього. У вогнище підкинули оберемок хмизу, полум'я здійнялося вгору, і Каспіан аж зойкнув від несподіванки: обличчя перед ним виявилося зовсім не обличчям, а справжньою борсучою мордою.

Заради справедливості тут треба зауважити, що ця сама, з дозволу сказати, борсуча морда, попри зовнішню схожість, усе ж помітно відрізнялася від інших борсучих морд, що траплялися Каспіану до того дня. По-перше, вона була набагато більшою, по-друге, виказувала рідкісну доброзичливість, по-третє, випромінювала розум і кмітливість. І нарешті на ній просто було написано, що вона сидить на плечах у того, хто має дар мови. Тому таку морду і справді

можна було сміливо назвати обличчям. У полум'ї багаття Каспіан встиг помітити, що сам він лежить на підстилці з вересу в дальньому закутку печери, а ближче до виходу, коло багаття, розташувалися двоє, що на вигляд були більш-менш "людяними": обоє товстенькі коротуни, страх які кошлаті й бородаті, але водночас вони чимось нагадували доктора Корнеліуса. Каспіан одразу здогадався, що перед ним ті самі "тубільні гноми", про яких йому розповідав доктор. Він зрозумів, що натрапив на залишки принаймні одного з тих племен, що колись населяли Стародавню Нарнію. Тут в очах у нього знову все попливло та запаморочилось у голові.

За наступні кілька днів Каспіан навчився розрізняти поіменно усіх мешканців печери. Найстаршим і найдобрішим до нього був борсук на прізвисько Трюфеліно. Своє прізвисько він здобув завдяки надзвичайному навіть серед борсуків нюху на трюфелі, як би глибоко ті не ховалися. Таке вміння багато чого було варте, тому насправді повне його прізвисько було Мисливець за Трюфелями, він пишався ним, але відгукувався й на скорочене Трюфеліно або навіть Трюф. Гном, який був ладен зробити Каспіану "тюк! – і все", звався Нікабриком. Він завше ходив похмурим, понурим і чимсь невдоволеним. Про себе Каспіан охрестив його Чорним Гномом, бо в нього була чорна, немов смола, борода та чорна, немов смола, густа грива, що жорсткістю не поступалася конячій. Не треба бути великим докою в фізіогномиці, аби зрозуміти, що саме у Нікабрику є для нього найбільша загроза.

Третім мешканцем печери був Рудий Гном (так, знову ж таки про себе, назвав його Каспіан, бо вогненно-рудим волоссям він нагадував лиса). Цього гнома звали Тиквік, і якщо він зрідка на когось сердився, то вимагав, щоб до нього зверталися на ви. Після такого попередження будь-яка сварка зазвичай згасала і переходила в дружню дискусію.

У перший вечір, коли Каспіан зміг підвестися зі свого вересового ложа, Нікабрик, ні сіло ні впало, знову завів стару пісню.

– Час нарешті вирішити, що нам робити з людською істотою! Ви, либонь, думаєте, що вчинили шляхетно, коли завадили мені його чикнути, щоб він і цвірінькнути не встиг. Авжеж! Ви ж і самі розумієте, що випустити його звідси не-мож-ли-во, інакше воно піде і видасть усіх нас: із тельбухами, рогами, ратицями, хвостами і навіть, як це не сумно, – з бородами. Доведеться тримати його в полоні до кінця його днів. А я аж ніяк не впевнений, що просидіти все своє життя в полоні краще, аніж чик – і все! Адже що таке життя в полоні? Це ж суцільна мука, на яку навіть дивитися без сліз не можна… То невже ми з вами дозволимо, аби в нас на очах промучилося все своє життя створіння? Нехай навіть воно й людина. Що швидше ми позбавимо його мук, тим ліпше для нього самого!

– Їжачки-пижики-жолуді-рижики-шишки-смола-скипидар! – напустився на побратима Тиквік. – Як тобі не соромно, Нікабрику! Людина зовсім не винна, що розбила собі голову коло нашої нори. І на зрадника він зовсім не схожий!

– О, добрі гноми, – звернувся до них Каспіан, – ви ж навіть не спитали, чи хочу я додому. То ось – додому я ніяк не хочу! Зате я з радістю залишився б із вами, коли на те ваша ласка…

– Сміх та й годі, цюкну-грюкну! – похмуро хрокнув Нікабрик. – Ти ж людина, до того ж заморець, а отже, одразу побіжиш до таких, як і ти!

– Та в тому-то й справа, що додому мені шляху немає! – вигукнув Каспіан. – Коли бажаєте знати, то я саме рятувався

від нашого короля, і якщо ви мене вб'єте, то, в першу чергу, зрадіє саме він!

– Ось так-так! Це треба ж! – здивувався Трюфеліно.

– Ось так еники-беники! – не втримав подиву і Тиквік. – Що ж ти накоїв, щоб у такому юному віці стати ворогом самого Міраза?

– Річ у тому, що король Міраз – мій дядько… – почав був Каспіан. Та не встиг він договорити, як Нікабрик схопився на ноги і витягнув кинджал. Коли б вчасно на допомогу не встигли Тиквік із Борсуком, уся історія Нарнії могла обернутися по-іншому. Але вони, хоч і не думали про історію, в цю коротку мить здійснили воістину історичний вчинок – повисли на плечах у Чорного Гнома, повалили його і всілися верхи.

– Пустіть мене! – горлав Нікабрик. – Ви що, подуріли? Це ж шпигун! Заморець! Змовник! Міразів небіж! Пу-у-у-стіть!

– Заспокойся, Нікабрику, – навперебивки умовляли його Тиквік і Трюфеліно. – Ану, пообіцяй-но нам, що поводитимешся як годиться! Чи й далі так сидітимемо?

Марно посіпавшись, Нікабрик змушений був скоритися. Тоді Тиквік і Борсук злізли з нього і попросили Каспіана продовжувати. Коли хлопець закінчив свою розповідь, якийсь час усі мовчали.

– Мабуть, це найдивовижніша оповідь з усіх, що мені доводилося чути, – зрештою промовив Тиквік.

– Ось це мене й насторожує! – похмуро зауважив Нікабрик. – У цій історії мені не подобається абсолютно все, від першого

слова до останнього! Мені, наприклад, страшенно не до вподоби, що серед людей досі ходять про нас чутки – бач, які пам'ятливі! Що менше про нас знають, то спокійніше нам живеться! А няня?! Ох, уже мені ті няні: ну, просто біда з ними! І що мені особливо не подобається в нянях, так це їхній довгий язик! Я як розумію? Коли вже тебе не питають, то й мовчи собі в хустинку! А вони – так і силкуються, так і вичікують нагоди вибовкати все, що їм відомо. А відомо їм, на жаль, багато чого, що мені, до речі, теж не подобається. Але годі про няню – краще поговорімо про доктора, про якого насправді й говорити нічого! Зрадник, і цим усе сказано. Мені навіть слухати про нього було гидко! Ненавиджу зрадників! Навіть більше, ніж людей! – Тут він кинув виразний погляд у бік Каспіана. – Добром все це не обійдеться, поміните моє слово!

– А про це вже нехай судять ті, кому видніше! – втрутився Трюфеліно. – Тобто ми, борсуки. Ви, гноми, змінюєтеся майже так само швидко, як і люди, тому вам так само, як і людям, властиво забувати про минуле. А я звір і, більш того – борсук, а борсуки змінюються повільно, живуть вони так само, як жили їхні пращури; подій у них мало, і тому пам'ять – ох, яка довга! І ось що скажу вам я, борсук: зустріч із Каспіаном обіцяє нам удачу! Каспіан – законний король Нарнії, а ми – її споконвічні жителі; вважатимемо, що король саме повернувся до свого народу! Ви, гноми, може, й не пам'ятаєте, а от я пам'ятаю, що тихо-мирно в Нарнії було лише тоді, коли Нарнією правили діти Адама на чолі з Пітером.

– Ох, і хитрий же ти лис, тобто борсук! І все-то воно складно, все-то воно добре… Та тільки не хочеш ти, щоб ми своїми руками передали людям те, що вони не змогли завоювати силою? – обурився Тиквік.

– А от і ні! – заперечив Трюфеліно. – Землі Нарнії споконвіку наші. Кому, як не мені, знати про це! Але правити ними може і

повинна людина, і тільки людина. Ану, згадайте, хіба не людину обрав королем Аслан?

– Ги-ги! – не те щоб розсміявся, а радше промовив Нікабрик.

– Хіба можна вірити в такі вигадки! – розвів руками Тиквік.

– І зовсім це не вигадки! – образився Борсук. – Ви просто ніяк не хочете зрозуміти, що у звірів пам'ять куди довша вашої, і якщо звірі говорять, що, мовляв, був такий замок Кейр-Паравель, а в ньому жили четверо синів і дочок людських і серед них Великий король Пітер і правили вони Нарнією по честі і справедливості, то так воно і було – звірі не дуритимуть! Ось чому я так само свято вірю в Пітера, як і в самого Аслана.

– Саме так! – єхидно докинув Тиквік. – Ти піди знайди нам ще когось, хто б у наші часи вірив в Аслана.

– О, будь ласка, – промовив Каспіан, – я вірю. І якщо раніше я ще сумнівався, то тепер усі сумніви відпали. І скажу чому, приховувати не стану: якщо в компанії людей завести розмову про Аслана, то, у кращому разі, вас піднімуть на сміх…

– Ось-ось, – уперше підтримав Каспіана Нікабрик.

– Але ті самі люди, що розсміялися б, почувши про Аслана, покотилися б з реготу, якби комусь заманулося всерйоз розмірковувати про гномів або розумних звірів.

– Ну, це вже обурливо! – не витримав Нікабрик.

– Не сперечаюся, – погодився Каспіан, – проте я теж сумнівався в тому, що ви існуєте, але я тут і розмовляю з вами.

Виявилося, що казки про вас – не казки, а чистісінька правда! Так кому ж я повинен вірити: няні й наставнику чи тим, хто вважає вас пустими вигадками? Я вірю няні й наставнику. Бо вони вірять в Аслана.

– Чудово сказано, ваше величносте! – вигукнув Трюфеліно. – Ось вам моя лапа! Я радий, що ви з нами і за нас. Хай живе наша Нарнія! Хай живе король Каспіан!

– Шарабан-барабан-шалабан-балабан! – закипаючи, мов чайник, напустився на Трюфеліно Нікабрик. – Який ти ниткий, борсуче, за всіх розписуватися! Ти, борсуче, хочеш – ображайся, хочеш – ні, але мене від твоїх слів просто верне. І що ти все торочиш: "Ваше величносте, ваша величносте"?! Що це таке? Особисто я ніякого короля Каспіана не знаю і знати не хочу! Може, Великий король Пітер і був людиною, але він був зовсім іншою людиною, а не клятим заморцем, як цей. – Він кивнув у бік Каспіана. – Я його наскрізь бачу: він, мабуть, і на звірів полював, та не від голоду, а заради забави! Зізнавайся, чи так?

– Полював, – зізнався Каспіан. – Але то були дикі звірі…

– А це все одно, шарабан-барабан! – торжествуючи проголосив Нікабрик.

– А от і ні, от і не все одно! – заперечив Трюфеліно. – Ти ж і сам добре знаєш, що, на жаль, звірі в Нарнії нині не ті, що були раніше… Нині це такі самі безсловесні й дурні створіння, як, скажімо, в Остраханстві або в Заморії. Вони куди більше відрізняються від нас, аніж гноми-напівкровки від чистокровних гномів…

Пропускати такий камінчик у свій город Нікабрик, зрозуміло, не збирався, і вони ще довго-довго сперечалися, то повертаючись до суті розмови, то ухиляючись від неї, але вирішальне слово в результаті лишилося за Тиквіком. Таким чином, Каспіан, по-перше, залишився в печері й уже не боявся за своє життя, по-друге, більшістю голосів його визнали законним королем Нарнії, і, нарешті, по-третє, саме так його вирішили називати усім іншим, щойно він оклигається. Під іншими малися на увазі такі самі бідні вигнанці, як наші двоє гномів і борсук.

Розділ 6

Вигнанці

Для Каспіана настали щасливі дні. Погожим літнім ранком, доки на моріжку ще не висохла роса, обидва гноми, борсук і Каспіан залишили печеру й під покривом тінистого лісу вирушили в дорогу до високої сідловини, що проглядала поміж двома гірськими вершинами. Непримітною стежиною вони піднялися у гори і вийшли на залитий сонцем південний схил. Перед ними далеко внизу розстилалися зелені долини Древляндії, володіння короля Наїна.

– У першу чергу навідаймось до трьох Сонь, – мовив Тиквік.

По моріжку мандрівники з'їхали схилом на галявину й одразу ж опинилися біля підніжжя самотнього крислатого дуба. Могутнє дерево знизу поросло мохом, а у стовбурі зяяло велике дупло. Борсук ввічливо постукав лапою по стовбуру та прислухався; у відповідь – ані мур-мур. Тоді він постукав іще, цього разу голосніше; у відповідь заспаний голос пробуркотів:

– Ідіть собі геть! Шастають тут усілякі цілу ніч, спати не дають!

Та Борсук виявив упертість і постукав утретє. Тут уже мешканці дупла не витримали: почувся гуркіт, який з переляку можна було сприйняти за невеличкий землетрус, у стовбурі прочинилися двері та, блимаючи маленькими оченятами на сонці, на галявині з'явилися троє заспаних кошлатих ведмедів. Цілу годину Трюфеліно втовкмачував їм, хто такий Каспіан і чому, власне, вони прийшли, але спросоння ті лише кивали головами й позіхали, та й так солодко, що дрімота охопила всіх присутніх. Утім, хоча й позіхаючи, вони не лише визнали Каспіана нащадком Адама і майбутнім королем, а ще й почоломкали його в обидві щоки (через те він увесь тепер був заслинений ведмедями), а потім ще й подарували цілий жбан меду. Меду Каспіану не хотілося (він узагалі не розумів, як ведмеді можуть їсти мед без хліба, та ще й зрання, та ще й стільки), та відмовитись означало б образити гостинних господарів, тому він лише мовчки кивнув. Потім гном і Борсук відвели хлопця до гірського ручаю, де під їхніми співчутливими поглядами він вижлуктив майже всю воду.

Після візиту до трьох Сонь Трюфеліно повів усіх до тінистого букового гаю. А серед гаю він задер голову до неба та щодуху погукав: "Ба-ла-бол-ко!". Каспіан ледве встиг закинути голову, як у кронах буків замигтіла велика руда білка. Як і Трюфеліно, вона виявилася значно більшою за своїх "німих" родичів, що мешкали у двірських садах, і навіть одного погляду на неї вистачало, аби сміливо стверджувати, що, так само як і Трюфеліно, вона є розумною істотою. Як невдовзі з'ясував Каспіан, питання полягало не у тому, щоб умовити білку побалакати про те чи про се, а у тому, аби умовити її помовчати хоч трохи – як і всі інші білки, Балаболка була надзвичайно балакучою і могла молоти язиком із ранку до вечора, аби було з ким. Білка радісно привітала Каспіана,

швиденько виклала йому кілька дуже заплутаних лісових новин і запропонувала горіх. Дещо ошелешений таким прийомом, Каспіан не зміг відмовитись, і білка злинула так швидко, що Каспіан тільки очима її проводив. Та тут Трюфеліно штовхнув його у бік.

– Відверніться, ваша величносте! Це вкрай непристойно! Серед білок негоже навіть позирати у бік чужих запасів – що як подумають, буцімто ви збираєтесь їх поцупити! – прошепотів він Каспіану на вухо.

Білка обернулася як раз і два, простягнула Каспіану горіх, і ледве Каспіан його розлущив, одразу ж запитала, чи не стане юному королю у нагоді спритний вістовий, який не лише прошмигне у будь-яку шпаринку, а ще й сліду після себе не лишить. Гноми і Борсук дуже зраділи, що білочці запала у голову така чудова думка, щиро їй подякували та одразу ж доручили оповістити усіх про Велику таємну нараду, яка відбудеться увечері, а точніше опівночі, третьої ночі від сьогодні. "Та не забудь попередити трьох Сонь, бо ми з ними якось оминули це питання увагою", – ледве встиг з останнім напуттям Тиквік, як білку тільки й бачили.

Наступний візит належало зробити у Гримучий бір до семи братів. Задля цього спочатку довелося повернутися до сідловини, потім обійти одну з верхівок зі сходу та північним схилом спуститися до загубленої серед гір похмурої долини. У долині росли крислаті смарагдові смерічки, поміж яких подекуди виднілися великі кругляки. То й був Гримучий бір. Каспіан не допитувався, звідки така назва. Ледве він ступив у долину, як відчув, що під ногами дрижить земля, а з-під землі долинає брязк, схожий на віддаленний гуркіт грому. Тиквік попрямував до великого плаского кругляка, розміром із велику діжку для дощової води, заплигнув зверху та потупотів ногами. На превеликий подив Каспіана камінь поповз убік, відкриваючи

чорний отвір, звідки дихнуло жаром, піднявся пар і повалив чорний дим. Невдовзі дим розсіявся, і Каспіан побачив, як із дірки вигулькнула чиясь голова. Навіть незважаючи на замурзаність її власника, Каспіан одразу ж здогадався, що то має бути хтось із Тиквікової рідні. Та попри родинні узи, на відміну від трьох ведмедів та Балаболки, гном довго придивлявся з підозрою до Каспіана, перш ніж запросити до себе. Темними сходами всі спустилися вниз, аж поки зненацька в очі їм ударило світло. Воно йшло від ковальського горнила. Як виявилося, вони стояли в кузні. Збоку вглибині кузні дзюркотів підземний ручай. За ковальськими міхами стояли два гноми, ще один – обценьками міцно тримав на ковадлі розпечений до червоного металевий брус, а четвертий щодуху гамселив по ньому важким молотом; а ще двоє вже витирали спітнілі лоби з маленькими ріжками замасленою рогожкою та поспішали назустріч гостям. Утлумачити їм, хто такий Каспіан, теж виявилося справою не з легких: вони не могли второпати, як таке може бути, що він, хоча й заморець, так ще й принц, але їм не ворог, а навпаки – їхній ліпший друг. Та коли всі сумніви розвіялися, вони всі як один проголосили: "Хай живе король!" та піднесли всім воістину королівські подарунки: крицеві шоломи, кольчуги й загартовані у ранковій росі мечі. А от Борсук попри усі вмовляння зовсім відмовився. Він пояснив, що він є звір, а що скажуть про звіра, що нап'яв на себе усілякі залізячки, аби зберегти свою шкуру. Звіру дані лапи, пазури, гострі зуби й прудкі ноги. А якщо вже й ті не рятують, то таку шкуру, мабуть, і рятувати не слід. Ось чому звірі обладунків не вдягають. А от Каспіан дивився і не міг надивитися на чудову роботу підземних майстрів: порівняно з мечем семи братів-ковалів його власний меч, викуваний найкращими заморськими зброярами, видавався жалюгідним і ламким, мов сухий дрючок. Каспіан подякував гномам за подарунок, а гноми (усі вони, до речі, були рудими, як і Тиквік) у свою чергу пообіцяли прийти на Велику раду.

Далі в горах за Гримучим бором, де кручі були крутішими, а скелі зубастішими, лежала суха та безрадісна Чорна розколина, в одній із печер якої мешкали п'ятеро чорних гномів. Каспіана вони зустріли теж стримано, без усілякої радості та врешті-решт найстаріший із них міркував так: "Що ж, якщо він і справді супроти Міраза, то, мабуть, варто його підтримати. Та чому б не визнати його королем, тим більше, що це не важко?" Другий за віком із сумнівом подивився на Каспіана й додав, що трохи вище за розколиною мешкає двійко-трійко лютих та жах яких страхітливих велетнів-людожерів, а також справжнісінька відьма, така злюща та підступна, що спасу немає. Так от, було б непогано переманити їх на свій бік. Якщо потрібно, він може їх туди відвести.

– Ні, краще не треба! – вихопилось у Каспіана.

– Ні в якому разі! – обурився Трюфеліно. – На нашому боці нам таких не потрібно.

А от Нікабрик, навпаки, аж зрадів, та двома голосами проти одного вони взяли гору. А Каспіан, здригнувшись, подумав: "Які ж іще жахливі істоти Стародавньої Нарнії пережили вторгнення заморців і досі ховаються десь по лісах та по горах?"

На шляху від печери чорних гномів суперечка спалахнула знов.

– Ти зрозумій, що якщо у наших лавах опиниться усіляка погань, то як ми зможемо розраховувати на Аслана? – втлумачував Нікабрику Борсук.

– Що там той Аслан, – відверто кепкуючи з Борсука, відгукнувся Тиквік, – куди важливіше, аби ми могли розраховувати один на одного! Де там той Аслан – ще не відомо, а от що б ви робили, якби не було мене?!

Борсук та Нікабрик лише знизали плечима.

– А от ви – ви вірите в Аслана? – спитав Каспіан Нікабрика.

– Я ладен повірити у кого завгодно чи у що завгодно… від цього вашого Аслана до Білої Чаклунки, аби вони допомогли позбавитися клятих заморців. Я зрозуміло висловився? – відповів Нікабрик.

Каспіан лише здригнувся, згадавши, який саме сенс вкладає Нікабрик у слово "позбавитись".

– Що ти верзеш?! – накинувся на Чорного Гнома Борсук. – Ти й гадки не маєш, хто така Біла Чаклунка! А Біла Чаклунка – то гірше, ніж Міраз з усім своїм військом!

– А от особисто мені вона нічого поганого не зробила! Так само, як і іншим гномам! – уперся Нікабрик.

Після походу до чорних гномів на серці у Каспіана лишився смуток, та він розсіявся без сліду під час наступної зустрічі. Розколиною мандрівники спустилися вниз і вийшли до долини у міжгір'ї, якою бігла стрімка гірська річка. Береги всіяв буйний квіт шипшини і наперстянки; повітря, напоєне пряними пахощами трав, аж гуло від безлічі бджіл. Трюфеліно встав навшпиньки, склав долоні трубою та голосно гукнув: "Гленсторме! Гленсторме!" – і за мить до Каспіана долинув далекий гуркіт копит. Тупіт копит посилювався, і от уже під ногами задрижала земля, почувся тріск чагарняка, і перед очі

Каспіана постали найблагородніші істоти, про яких він чув хіба що в казках: перед ним стояли справжні живі кентаври. То і були Гленсторм та троє його синів. Після бігу їхні каштанові боки вилискували потом, а золотава борода Гленсторма розметалася по широких грудях. Гленсторм умів читати по зірках та провіщати майбутнє, тому він не здивувався гостям і навіть знав, що саме їх привело.

– Хай живе король! – привітався він. – Ми з моїми синами готові виступити хоч зараз. Де і коли вирішальний бій?

До цього ані Каспіану, ані його соратникам на думку не спадало вести якусь війну. Найбільше, куди сягала їхня уява, був набіг на володіння якогось особливо злобливого барона або лови на королівських єгерів, якщо ті дістануться до цих країв і почнуть дуже вже докучати лісовим мешканцям. Та загалом справжні нарнійці переймалися тим, як заховатися глибше в лісах та печерах і якось перебути негоду. Слова Гленсторма змусили всіх замислитися про майбутнє всерйоз.

– Якщо я зрозумів правильно, ви ведете до того, що ми маємо оголосити війну Міразу? – вигадуючи час, уточнив Каспіан.

– А кому ж іще? – здивувався такій нетямущості кентавр. – Для чого ж тоді ваша величність начепили на себе кольчугу та взяли до рук меча?

– Хіба ж ми в змозі тягатися з Міразом? – висловив загальні сумніви Борсук.

– Час рішучої битви настав! Це кажу вам я, чия доля читати зірки, так само, як твоя доля, борсуче, берегти пам'ять минулих поколінь. У небесних сферах зустрілися Тарва й

Аламбіль, а на землі знову з'явився нащадок Адама, якому накреслено наперед стояти над звірами та надавати їм імена. Тому зустріч на Танцювальній галявині повинна стати військовою нарадою.

Кентавр мовив це так, що ніхто – ані Каспіан, ані хто інший – більше не мав сумнівів: їм доведеться вести війну, і ця війна має стати переможною. Залишалося тільки її розпочати.

Та сонце стояло вже високо, мандрівники достатньо намучилися, тож прийняли запрошення до сніданку. Так Каспіану довелося скуштувати, що таке справжня кентаврська кухня, а були в ній вівсяні коржі, яблука, їстівні трави, легке вино і сир.

До наступного місця, куди збиралися повести Каспіана, було, як кажуть, що шапкою кинути, якщо йти навпростець, та замість того довелося давати гака, і не тому, що на шляху стояли неприступні гори чи лежали непрохідні болота, а тому що у тих краях, за висловом Борсука, вже водилася людина. Сонце вже сідало, коли мандрівники опинилися серед перегороджених живоплотом на ділянки полів, що дихали теплом. Тут Трюфеліно повів своїм славнозвісним носом і рішуче спрямував усю компанію до ледь помітного зеленого пагорба, у якому виявився отвір. Каспіан одразу здогадався, що то нора. І справді, тільки-но Трюфеліно погукав у нірку – звідти визирнув писочок. Коли б за весь день Каспіан не надивився усіляких дивовижних розумних істот, то цілком імовірно, він де стояв би, там і сів, тим самим принизивши свою королівську гідність, та він тільки й того, що роззявив рота: обтрушуючи з себе землю, з ним розкланювалося мишеня, хоча назвати його мишеням навіть язик не повертався – то був цілий миш. Значно більший за звичайних польових мишок, заввишки з півтора фути, він стояв на задніх лапках, а вуха мав такі довгі, що позаздрити їм міг би пересічний кролик, а завширшки

вони були ще й більші за кролячі. Звали його Рипічип, а знаний він був охрест своїм відчайдушним і войовничим норовом. На боці в нього теліпалася – що б ви думали? – рапіра, а ще він мав хвацько закручені вуса.

– Сі-і-і-ір, – граційно вклонившись, погордо пискнув Миш, – я і мій загін – а це дванадцять найкращих шпаг Нарнії! – до послуг вашої величності.

Від самої думки про те, що весь загін на чолі з Рипічипом уміститься у кошик для білизни заморської господині, що підніме його та понесе прати і навіть не помітить, що там укрився цілий загін, Каспіан насилу стримався, щоб не розреготатися.

Довго ще можна перелічувати усіх, із ким Каспіан зустрівся у той клопітливий і щасливий день. А зустрівся він із кротом Лопатолапом, із братами Гострозубими, родичами Трюфеліно, із Їхнім Косоочієм Лоповухом Першим, королем розумних зайців, із буркотуном Голкостромом, вождем розумних їжаків. Та вже вечоріло, слід було подумати про ночівлю. З останніми променями сонця мандрівники добрели до лісу й попадали на моріжку поблизу лісового струмочка край галявини серед високих в'язів. Довгі тіні в'язів уже розчинялися у вечірніх сутінках, ромени постуляли на ніч пелюстки, а галасливі граки розлетілися по своїх гніздечках. Мандрівники підживилися тим, що було, а Тиквік запалив люльку (Нікабрик, на відміну від інших гномів, люльки не палив).

– Ех, нам би ще розбудити джерела та дерева, – зітхнув Трюфеліно, – і можна було б вважати, що сьогодні ми попрацювали на славу.

– А як це зробити? – спитав Каспіан.

– У тому-то й річ, що аж ніяк, – знову зітхнув Борсук, – бо немає в нас над ними влади. Коли на ці землі прийшли люди і почали корчувати ліси, осушувати болота і забруднювати річки, наяди та дріади поснули глибоким сном. І тепер уже нікому не відомо, чи прокинуться вони хоч коли-небудь. Для нас це велика втрата! На заморців живі ліси наводять смертельний жах. І якщо б дерева разом із нами рушили б супроти них, ото була б забава! Від жаху заморці так і кинулися б урозтіч! І тоді б ми хутко випровадили б усіх із нашої Нарнії.

– Якби хліб та одежа, то їв би лежа, – пихнувши люлькою, зауважив Тиквік. – Дивлюся я на тебе, борсуче, та тільки дивуюся: якою ж уявою обдарувала тебе природа… Та чому зупинятися на джерелах та деревах? Збудімо ще каміння, і нехай воно саме жбурляється у заморців. Уявляєте собі: виходить зрання Міраз на ґаночок, а тут його камінь по лобу – хлоп! – і ніякої тобі війни!

Борсук на це нічого не відповів, лише сердито засопів, і на галявині запала тиша. Каспіан теж уже посапував, як десь із глибини лісу почулися майже невловимі звуки музики. Спочатку Каспіан вирішив, що вони йому й справді почулися, та переліг на інший бік. Та ледве він вухом торкнувся землі, як звуки стали гучнішими, і він навіть розпізнав чи то мірний тупіт, чи то бій барабанів. Він підвів голову – тепер тупіт лунав глухо, а музика, навпаки, гучніше; йому здалося, що він навіть розрізняє переливи вівчарської сопілки. Та звідки було взятися вівчарю… у густому лісі… в опівнічну пору? Каспіан озирнувся навкруги і помітив, що Борсук теж не спить, а сидить навпочіпки, поводячи носом і вдивляючись у лісову пітьму. Галявину заливало місячне сяйво, і Каспіан здогадався, що проспав значно довше, аніж гадав спочатку… А музика наближалася: мелодія, ще невловима, наче мара, вже чітко пробивалася крізь шурхіт нічного лісу, і все виразніше ставало часте тупотіння ніг, то важке, наче хода кентаврів, а то легке,

мов короткий літній сонячний дощик. Та от між темними стовбурами замерехтіли начебто плями світла, і Каспіан умлів, бо на галявині з'явилися дивні істоти: на зріст трохи вище за гномів, але стрункі, як тополі, та гнучкі, мов та виноградна лоза, у блідо-мармуровому світлі місяця вони і самі здавалися живим мармуром. Підстрибом та підскоком вони заполонили галявину, кумедно тупотячи козлиними ніжками: туп-туп, туп-туп, а на їх кучерявих головах красувалися наче виточені ріжки.

– Фавни! – вигукнув Каспіан, не вірячи очам своїм.

Він скочив на ноги, і тієї ж миті фавни почули його. Якимсь чином вони про все дізналися, і не встиг хлопець отямитися, як вони вже потягли його за собою. Каспіан лише здивувався тому, що ноги його самі собою заходилися підтанцьовувати. Він поглянув на товаришів. Трюфеліно, смішно перебираючи куцими лапками, намагався змагатися з фавнами у чомусь схожому на довгу лозу під музику. Тиквік теж не забарився: він завзято витанцьовував разом з усіма, хоча порівняно з граціозними фавнами, він, треба визнати, мав незграбний вигляд, мов те пивне барило. Осторонь залишився лише похмурий Нікабрик: він сидів собі у затінку дерев та мовчки спозирав усіх, наче воно йому ні до чого. А от фавни стрибали та скакали навкруги, сурмили у свої очеретяні дудки, та коли їхні обличчя потрапляли під місячне сяйво, Каспіану вони здавалися то веселими, то сумними, а може, і такі, й інші разом. Скільки ж було їх на галявині? Каспіан узявся був лічити та махнув рукою й облишив. А були тут і Сюдитудитус та Тудисюдитус, і Крутивертіус та Вертикрутіус, і Каруселіус та Кавалькадіус, і Галопомпополюс та Плигскокус, і Пруткокрокус та багато інших – на заклик Балаболки відгукнулися всі, усі до одного.

Коли Каспіан прокинувся вранці, він і сам не повірив би, що то не сон, але… трава була прим'ята, а на землі виднілися відбитки маленьких роздвоєних ратиць.

Розділ 7

Гроза над Нарнією

Місце, де Каспіан зустрів фавнів, і було Танцювальною галявиною. Тож саме тут вони з друзями вирішили скликати Велику нараду. Каспіану, що звик їсти виключно з золотого чи срібного посуду самі лише найвишуканіші страви, що подавали вишколені слуги, і спати у теплому ліжечку з шовковими простирадлами в прикрашеній дорогими гобеленами королівській спочивальні, геть як незвично було засинати на голій землі під усипаним зірками небесним шатром і харчуватися лише горіхами й дикими ягодами; та ще ніколи в житті не дихалося йому так вільно, як тепер; ніколи до цього він не куштував такої смачної та здорової їжі, не спав таким глибоким сном. Він дуже зміцнів за ці дні, обличчя його змужніло й набуло по-справжньому королівської гідності.

Коли настала вирішальна ніч, його дивні піддані, хто поодинці, а хто по двоє, по троє, а то й юрбою, позбиралися на галявині. Серце Каспіана радісно калатало щоразу, коли яскраве місячне світло вихоплювало з пітьми нові й нові обличчя друзів та прибічників, а вітерець доносив до нього їхні привітання. На раду прибули всі, з ким він познайомився цими днями. Тут були й товсті ведмеді-соньки, і руді й чорні гноми, кроти, борсуки, їжаки та лисиці. Були тут і ті, з ким він ще не зустрічався: п'ятеро сатирів, рудих, мов лиси, а ще під пронизливі звуки сурми прибув загін гомінких озброєних до зубів мишей на чолі з Рипічипом. Навколо галявини по гілках розсідалися сови, а трохи подалі на самоті споглядав присутніх старий ворон із Воронячої скелі. Разом із кентаврами (у

Каспіана навіть дух перехопило) останнім прибув мале-е-енький, але справжнісінький велетень Бурелом із гори з моторошнуватою назвою Мертвецька. Із собою він приніс кошик, із якого, похитуючись, немов від морської хвороби, висипали позеленілі гноми, що вирішили скористатися нагодою та прокотитися з вітерцем, а тепер кляли ту мить, коли їм спало то на думку.

Велика нарада почалася з такого самого великого непорозуміння. Соньки, що любили не тільки поспати, а ще й попоїсти, налаштувалися на вечерю і вимагали почати із неї, а поговорити можна було і потім чи зовсім перенести нараду на завтра. Рипічип зі своїм загоном хором пропищали, що радитися нема чого, треба одразу вирушати на штурм Міразового замку. Балаболка й інші білки, перебиваючи одне одного, заторохтіли, що, мовляв, хто як, а вони, білки, можуть їсти та говорити одночасно, а раз так, чому б так не зробити? Але тут сполошилися кроти: про які наради й вечері може йти мова, коли навколо галявини досі не вириті окопи? Фавни переконували всіх, що в будь-якому разі починати треба з урочистого танцю. Не витримав і старий ворон, що погодився із ведмедями – мовляв, така відповідальна справа, як Велика нарада, триватиме довго, не можна приступати до неї натщесерце, тож він пропонує вислухати його коротку промову та взятися до вечері. Після його слів зчинився такий галас, що Каспіан, навіть за допомоги гномів та кентаврів, доклав чимало зусиль, аби вгамувати присутніх і розпочати, нарешті, військову нараду.

І ось, коли всіх умовили заспокоїтися і розсістися по колу; коли зрештою вгамували Балаболку (що було ой як нелегко, бо та кидалася туди й сюди, мов навіжена, цикаючи: "Тс-с-с, тс-с-с, тихіше, виступатиме король!"); коли Каспіан підвівся й тремтячим від хвилювання голосом вимовив: "Нарнійці!.." і

вперше за вечір запала тиша – саме у цю мить Їхнє Косоочіє нагострив вуха та шикнув:

– Завмерли! Чую кроки – десь неподалік скрадається людина!

Нарнійці, звиклі до того, що на них завжди хтось полює, завмерли, мов неживі, настрочивши носа у той бік, куди навів вуха клаповухий.

– Чи то людиною тхне, чи то ні, не зрозумію, – задумливо прошепотів Трюфеліно.

– Наближається… – зауважив Косоокий.

– Двом борсукам і трьом гномам вийти навперейми, – коротко, по-військовому пошепки скомандував Каспіан.

– Ми все владнаємо, – безжалісно обізвався Нікабрик, припасовуючи стрілу до тятиви.

– Якщо він один – не вбивати, – вже навздогін зашепотів йому Каспіан. – Брати тільки живим!

– Нащо? – не зрозумів гном.

– Ану, роби, що говорять! І без зайвих питань! – зауважив йому за Каспіана кентавр Гленсторм.

У напруженій мовчанці всі чекали, доки гноми й борсуки крадькома затрусили до лісу з північно-західного боку галявини. Потім почувся різкий гном'ячий окрик: "Стій! Хто

йде?", якась метушня і нарешті добре знайомий Каспіану голос вимовив:

– Усе гаразд, гаразд, я не озброєний. Тримайте мене за руки скільки забажаєте, панове борсуки, тільки не перекусіть їх. Я прийшов говорити з королем!

– Докторе Корнеліус! – не втримав радісного крику Каспіан і кинувся до свого наставника, поки всі інші, згуртувавшись довкола, мовчки спостерігали за ними.

– Тьху-ти! – тільки й сплюнув Нікабрик. – Гном-відступник. Навіть і не гном, а такий собі людогном. Не варто з ним і возитися, краще одразу – чик-чичирк… – І він виразно провів пальцем по шиї.

– Ех, Нікабрику-Нікабрику, – тільки й зітхнув Тиквік. – Як же ти досі не второпаєш, що і людей, і звірів, і гномів варто судити тільки за їхніми вчинками, а не за тим, хто їхні батьки.

– Це мій наставник, рятівник і щирий друг, – відрекомендував прибулого Каспіан. – Кому він не до вподоби – той може негайно полишити моє військо. Любий докторе, я такий радий бачити вас знову! Як тільки вам вдалося нас відшукати?

– Ну, це було зовсім не складно, – пропихкав доктор, уривчасто дихаючи від швидкої ходи, – та тепер немає часу на подробиці. Треба зніматися з місця! Вас вистежили, і армія Міраза вже йде по ваших слідах. Ще до полудня ви можете опинитися в оточенні.

– Вистежили? – перепитав Каспіан. – Як?

– Зрада! Нас зрадили!!! – хапаючись за меча, заволав Нікабрик. – Певно, ще якийсь людогном!

– Не зрадили, а вистежили, – нагадав доктор Корнеліус. – Виною усьому ваш вірний кінь, що занадто звик до королівської стайні. Коли вас викинуло з сідла, він повернувся туди, де народився і виріс, і про вашу втечу одразу ж дізналися. Я не став зволікати й дочікуватися, доки мене розпитуватимуть у міразовій катівні, та взяв із вас приклад. Заглянувши у магічний кристал, я зрозумів, де вас шукати. Та вся біда у тому, що Міразові неважко відшукати нас усіх і без магії: сліди коня вже вказали йому напрямок, і недарма весь позавчорашній день, ледь наблизившись до дороги, я помічав передові пошукові загони. Учора у похід виступила вся армія. На жаль, ваша величність і його друзі, чистокровні гноми, натоптали скрізь безліч слідів, що для лісових мешканців є непростимою помилкою! Та нічого не поробиш. Хтось сповістив Міраза про те, що Стародавня Нарнія зовсім не мертва, як би йому цього не хотілося, і він почав діяти.

– Ур-р-ра-а! – з-під ніг доктора пискнув пронизливий голос. – Нехай приходять! Прошу вашу величність послати мій загін в авангард!

– Хто це? – здивувався доктор Корнеліус. – Невже ваша величність набирає у своє військо коників чи комарів? – Він начепив окуляри, нахилився та розсміявся: – Ба, та це ж миша! – вигукнув він. – Вельми задоволений зустріччю із таким войовничим і безстрашним звіром!

– Дякую за довіру, високоповажний вчений муже, – уклонившись, пропищав Рипічип, – і нехай стане відомо кожному, що коли хтось посміє вас образити, то, будь він гном чи велетень, йому доведеться мати справу зі мною, клянусь своєю шпагою!

– Знайшли час пустувати! – зауважив їм Нікабрик. – То що робитимемо? Бій давати чи тікати, доки ще не пізно?

– Бій! – відповів за всіх Тиквік. – Але не тепер, а тоді, коли будемо до нього готові. А поки відступаємо.

– Ох, не подобається мені ця думка… – промовив Каспіан.

– Лише послухайте його! Відступати! Та ще й перед вечерею! – наперебій заревіли ведмеді. – Це нечувано! Ніколи ще жоден ведмідь не відступав перед обідом! І перед вечерею! А також перед сніданком! А в перервах між ними – тим паче!

– Відступ ще не є поразкою, – філософськи зауважив кентавр. – Іноді саме відступ забезпечує перемогу. Нам це дозволить хоча б зайняти вигіднішу позицію.

– Ось мудрі слова! – зрадів Тиквік.

– Але куди ж нам відступати? – з усіх боків пролунали голоси.

– Гадаю, що на схід, – спокійно відповів доктор Корнеліус. – Ваша величносте і усі мешканці Стародавньої Нарнії, я гадаю, що йти нам треба долиною до великих лісів узбережжя. Заморці завжди остерігалися тієї місцевості, бо, коли вірити переказам, щось страшне чекає на них із-за моря. Ось чому, попри їхню ненависть до дерев, вони так і не зважилися їх вирубати – ті дерева відмежовують їх від узбережжя! А десь у гирлі річки стоїть легендарний палац Кейр-Паравель. Усе, що лякає наших ворогів, має допомагати нам. Що ж до укриття, то укриттям нам слугуватиме Асланів курган.

– Асланів курган? – не втримав хтось здивованого зойку. – Ми навіть не знаємо, де це!

– Курган – то величезний пагорб на краєчку лісу. Давним-давно, задовго до приходу заморців, його насипали найдавніші мешканці цієї країни. Стоїть він на священному місці й увесь прорізаний підземними ходами і галереями, а в самому серці кургану є печера, де колись лежав, а може, й до цих самих пір лежить священний камінь. Усередині кургану ми і сховаємо наші запаси, а в разі чого сховаємося і самі, окрім, зрозуміло, нашого друга велетня. Там ми будемо у безпеці, і коли щось нам і загрожуватиме, то це голод.

– Як добре, що в нашому війську є хоч один учений! – зрадів Трюфеліно.

– Краще б ті вчені думали, де роздобути зброю і їжу, – пробурмотів собі під ніс Тиквік, – а то тут ані воювати нема чим, ані попоїсти нічого, а вони там няньчині казочки переповідають…

Та всі проголосували за пропозицію доктора, тож тієї ж ночі без довгих збирань (бо й збирати було особливо нічого) армія Каспіана рушила на схід. Щоб відірватися якнайдалі від Міраза, вони йшли швидким кроком і вже з першими променями сонця побачили вдалині курган. Дика краса цього місця заразом захоплювала і лякала. Курган виявився зеленим пагорбом на вершині іншого, ще більшого, пагорба. За довгі століття він поріс не тільки травою, а й густим чагарником і навіть деревами, і зовні вже ніщо не видавало його рукотворного походження. Усередину вів один-єдиний потаємний низький хід. Підземні галереї та переходи були заплутані так, що поодинці в них легко заблукати і загубитися. Склепіння і стіни були вимощені гладким на дотик камінням, а при світлі смолоскипа Каспіан побачив, що воно вщент помережено

таємничими письменами і малюнками, серед яких часто траплялося зображення лева, – безумовно, курган належав до часів давніших за ті, про які розповідала йому старенька няня.

Але вдача, як відомо, мінлива. Маневр, що зробила армія Каспіана, допоміг вигадати час і зайняти оборону, але ніяк не відвів загрозу нападу. Не минуло й двох днів, як розвідка Міраза виявила притулок повстанців, і незабаром Каспіан із тривогою спостерігав, як військо Міраза наблизилося до узлісся. Ворог розбив табір навпроти кургану, охопивши його величезним півкільцем. Залишалося радіти з того, що, як і передбачав доктор Корнеліус, серед заморців не знайшлося охочих сунутися в ліс, інакше армія Каспіана опинилася б в оточенні. Але сили були надто нерівні, і наступні дні це довели. Уже як заморці не боялися лісів, а Міраза вони боялися ще більше, і день за днем заморська армія тіснила повстанців усе далі й далі, відвойовуючи нові й нові рубежі. Окремі загони пробивалися аж до кургану, і відкидати їх назад вдавалося ціною дедалі більших і більших зусиль. Що могли недосвідчені нарнійці протиставити регулярній армії? Лише блискавичні нічні вилазки, що, хоч і не завдавали ворогові значної шкоди, утім, сіяли в його лавах паніку, та після того як Міраз подвоїв нічні варти, ні до чого, крім легкої розгубленості, ті вилазки привести вже не могли. Із кожним днем становище повстанців неухильно погіршувалося: армія Каспіана зазнавала поразки.

Каспіан не міг не помічати, як його військо точить глибока зневіра, і розумів, що піднести бойовий дух можна, лише вигравши велику битву, думка про яку не полишала його з перших днів облоги. Весь день напередодні падав затяжний дощ, що припинився аж за північ і приніс вогкий холодний світанок. Каспіан із невеликим загоном гномів мав розпочати бій на правому фланзі королівського війська, а коли заморці підуть у наступ, потихеньку заманити їх у ліс. І вже там із засідки в тил заморців мав ударити добірний загін

найсильніших звірів і кентаврів на чолі з Буреломом. Під час операції передбачалося відтяти праве крило від основних сил, оточити й розбити, а успіх залежав головним чином від дій засадного загону. На жаль, ніхто не попередив Каспіана, що якщо велетням щось і доручати, то тільки не командування військами. Може здатися навіть дивним, але жоден велетень, дарма, що в них голова велика, користуватися нею до діла не вмів (недарма серед велетнів не було ані видатних вчених, ані винахідників, ані, звісно, полководців). Цей сумний факт був колись відомий усім нарнійцям, але з плином часу він якось забувся і тепер відіграв фатальну роль. Бурелом, гордий покладеним на нього завданням, кинувся на ворога, мов лев, але зовсім не тоді, коли це було потрібно, та й не звідти і вже, певна річ, не там. Так, блискуче задумана військова операція завершилася тим, що обидва загони зазнали відчутних втрат, майже не завдавши шкоди ворогові. Коли впали сутінки, жалюгідні недобитки загонів скупчилися в лісовій гущавині, не розпалюючи багаття. Сірим небом знову повзли чорні хмари, пронизливий вітер зривав із дерев холодні дощові краплі, і настрій у всіх був навіть гірший за негоду. Усі були пригнічені: хтось мовчки вкладався спати, хтось сумно брався до вбогої вечері, хтось перев'язував, а хтось зализував рани. Жоден не вийшов із бою цілим і неушкодженим, а серйозні поранення були в кількох ведмедів і одного кентавра, тобто у тих, хто перебував під проводом Бурелома.

Не дивно, що Бурелом почувався гірше за всіх. Ніхто не сказав йому жодного слова докору, та він затято переймався своєю провиною і ніяк не знаходив собі місця. Нарешті він тихенько сів під великим деревом і гірко заплакав. Величезна сльозина скотилася з його носа і з гучним сплеском впала на мишачий табір. Бідні миші щойно зігрівалися і засинали, коли їх облило, мов із цебра. Вони посхоплювалися з несамовитим писком, витрушуючи з вух воду, і заходилися викручувати маленькі сірі ковдрочки, на всі лади лаючи нещасного

Бурелома. Хтось із холодною чемністю поцікавився, чи не спадало на думку високоповажному велетню, що вони, миші, вже досить промокли і змерзли за сьогоднішній день, щоб влаштовувати їм водні процедури ще й на ніч? Хтось задерикувато пропищав, що миші ще повоюють і рано проливати над ними сльози! А хтось додав, що це взагалі нечувана нетактовність – проливати сльози над живими мишами. Своїми криками (а кричали вони щосили, аби догукатися до велетня) миші розбурхали всіх, кому вдалося заснути, і всі навперебій напустилися на них: їх, мовляв, брали в розвідку, а не в концертну бригаду, тож нехай вони й поводяться, як личить розвідникам. Миші вгамувалися, а нещасний Бурелом навшпиньки пішов шукати собі інше місце, але наступив на чийсь хвіст (як потім з'ясувалося – лисячий), хтось ображено тявкнув і хапнув його за ногу. Усі були дуже злі й засмучені.

Тим часом у глибокій печері, де зберігався священний камінь, у серці кургану відбувалася військова нарада, на якій були присутні Каспіан, доктор Корнеліус, Трюфеліно, Нікабрик та Тиквік. Склепіння печери підтримували старовинні товсті колони, а сам камінь, або Кам'яний стіл (так його називали через правильність форми), лежав посередині. Так само, як і стіни галереї, камінь був покарбований таємничими письменами, але за довгі століття, доки він лежав ще просто неба, сонце, вітер і дощ майже стерли висічені на ньому знаки, а посередині пролягла глибока тріщина. Щоб не паплюжити священну скрижаль, рада розташувалася в кутку печери на колодах за нашвидку збитим дерев'яним столом. На столі коптів глиняний каганець, вихоплюючи з темряви бліді обличчя присутніх і відкидаючи на стіни довгі химерні тіні.

– Наше становище скрутне, тож, мабуть, настав час вашій величності випробувати останню можливість, – промовив Борсук. – Я кажу про чарівний ріг королеви Сьюзан.

Про сам ріг Каспіан розповів під великим секретом товаришам ще декілька днів тому.

– Отож, – погодився Каспіан, – погані наші справи, дуже погані. Але хто може поручитися, що завтра не стане ще гірше? А всі ви знаєте, що ріг може втратити свою чарівну силу, коли засурмити в нього не в час найскрутнішої скрути.

– Так ми дочекаємося, що нас самих скрутять у ріг, і вже ніякий ріг не допоможе! – зауважив Нікабрик.

– Згода, – підтримав Нікабрика доктор Корнеліус.

– Що гадаєш, Тиквіку? – запитав Каспіан в останнього з членів військової наради.

Тиквік знизав плечима.

– А Тиквік гадає, що ваша величність прекрасно знає, що думає Тиквік про усі ті дива: про цей ваш ріг і про королеву Сьюзан разом із королем Пітером, про цей обшарпаний камінець (він кивнув у бік Кам'яного столу) і про самого Аслана. А думає він, що все то нісенітниця. Тож Тиквіку геть однаково, просурмить ваша величність у ріг чи ні, і якщо просурмить, то коли. Прошу лише про одне: армії про це ані слова, бо нема нічого гіршого за те, аніж дати живим істотам надію, а потім її, ту надію, відібрати.

– Отож вирішено, – підсумував Каспіан. – В ім'я Аслана ми просурмимо в чарівний ріг королеви Сьюзан!

– Стривайте, ваша величносте, – зупинив його доктор Корнеліус. – Справа в тому, що ми не знаємо, як саме прийде до нас допомога. Може, ріг викличе Великого короля Пітера і

його могутніх співправителів, а може, й самого Аслана, проте в жодному разі не можна розраховувати на те, що допомога буде тут, щойно ви просурмите в ріг… просто сюди…

– Нарешті хтось каже щось розумне! – вигукнув Тиквік.

– Більш того, – не звертаючи на нього уваги, вів далі доктор, – більш того, я вважаю, що допомога прибуде в одне з трьох найзаповітніших місць Нарнії: чи то сюди, чи то у верхів'я річки на схід від Боброової греблі, де лежить Ліхтарна пустка, – за переказами, саме там Великий король та інші вперше ступили на землю Нарнії. І нарешті є ще палац Кейр-Паравель, звідки вони правили цим краєм, а стоїть він біля самого моря в гирлі Великої річки. Якщо ж ріг викличе Аслана, то, знову ж таки, найімовірніше, що він з'явиться біля стін Кейр-Паравеля, бо, за переказами, Аслан приходить із-за моря, а замок саме біля моря і стоїть. Я веду до того, що варто надіслати назустріч кілька посланців: одного – на Ліхтарну пустку, а іншого – на пошуки легендарного Кейр-Паравеля, щоб зустріти нашу надію і підмогу.

– Так-так, зрозуміло, – озвався Тиквік, – із приводу надії я вже сказав усе, що думаю, а з приводу підмоги скажу одне: яка ж це підмога, коли в найгарячішу пору нам доведеться розлучитися з двома не найгіршими бійцями!

– Кого ви пропонуєте, докторе? – не звертаючи уваги на нападки Тиквіка, запитав Каспіан.

– Краще за наших білок із цим завданням не впорається ніхто! – подав голос Трюфеліно.

– Ні, ні! – втрутився Нікабрик. – Не знаю, як там інші білки, але наші вражають мене своєю легковажністю. Єдина білка, якій би я довірив таку справу, це Балаболка.

– Гаразд, нехай буде Балаболка, – погодився Каспіан. – А хто буде другим? Я аніскільки не сумніваюся у твоїй рішучості, Трюфеліно, – сказав він, помітивши, як подався вперед Борсук, – але йти треба далеко і дуже швидко, а борсукам це, на жаль, не під силу. Із тієї самої причини не можете йти і ви, докторе Корнеліус, як би вам того не хотілося…

– А на мене можна і не розраховувати, – спокійно сказав Нікабрик. – Я не піду, як би ви мене не просили. Зрештою, серед членів військової ради, де більшість людей і борсуків, повинен залишитися хоча б один рішучий гном, який простежив би, щоб з іншими гномами поводилися по справедливості, а не кидали їх у найнебезпечніші ділянки бою, як це, до речі, було сьогодні вранці!

– От же ж шакал-каракал-каракатиця! – обурився Тиквік. – Це так ти розмовляєш із королем?! З вашого дозволу, піду я, ваша величносте!

– Мені здавалося, ти не вірив у чарівну силу рогу, – здивувався Каспіан.

– І тепер не вірю. Та що з того? Можна скрутити собі шию в погоні за дикими качками, можна загинути в бою, та ви – мій король, і коли є рішення піти за качками – що ж… Рада вислухала мою думку, рада ухвалила рішення, отже, його треба виконувати.

– Дякую, Тиквіку! Я цього не забуду, – пообіцяв Каспіан. – Що ж, висилаймо тебе і Балаболку та сурмимо в ріг? До речі, коли це краще зробити?

– Мабуть, варто дочекатися світанку, – відповів доктор Корнеліус. – То найліпший час для білої магії.

Незабаром з'явилася Балаболка. Доки гінцям (головним чином – Балаболці) розтлумачували завдання, вона сиділа, а точніше – крутилася, як у колесі, й щохвилини поривалася кинутися в дорогу. Як і інші білки, Балаболка була такою ж відважною, аби не казати нерозсудливою, рішучою й енергійною, якою балакучою й непосидючою. Спільно було вирішено, що вона вирушить до Ліхтарної пустки, що лежала далі, а Тиквік піде до моря. Гінців нагодували і, вислухавши напуття, подяки й побажання успіху від короля, Борсука і доктора Корнеліуса, вони рушили в дорогу.

Розділ 8

Як покинули острів

– Ось так і вийшло, – сказав Тиквік (а ви вже здогадались, що саме він розповів дітям цю історію, сидячи біля багаття серед руїн замку Кейр-Паравель), – ось так і вийшло, що засунув я в кишеню скибину хліба, а за пояс кинджал (решту зброї довелося залишити) і в досвітніх сутінках попрямував до лісу…

Брів я вже не одну годину, як раптом пролунав пронизливий звук – подібного звуку я зроду-віку не чув і, звичайно ж, мені його повік не забути! Здавалося, що він лунав звідусіль: я порівняв би його з гуркотом грому, він був лункий і співучий. Від нього ставало тепло на душі й водночас кидало в

холод. Він линув, немовби пісня над рікою, та пісня такої сили та моці, що зашумів цілий ліс! І тут я собі мовив: "Бодай провалитися мені на місці, коли це не клич рогу! І якщо це не принц, то я не гном, а кролик куцохвостий! Але ж чому, чому він засурмив лише тепер?.."

– А о котрій годині це було? – запитав Едмунд.

– Десь між дев'ятою та десятою ранку, – прикинув Тиквік.

– Саме тоді, коли ми були на залізничній станції! – хором вигукнули діти й перезирнулися з розумінням.

– А що ж було далі? – не стрималася Люсі.

– Що ж, часу на міркування не було, тож я щодуху припустив. І мчався я всю ніч заледве не до самого світанку, а на світанні й напоумило мене скоротити шлях лукою – вчинок, гідний не гнома, а туполобого велетня-одоробла! Тут от мене й злапали! Бодай би хоч бувалі ратники, а то ж старий пихатий бовдур, котрого Міраз відіслав геть від двору в цей глухий закуток: сиди, мовляв, собі тихцем у цьому замку – й тримай кордони під замкóм! Довго вони випитували – допитувалися: хто я, куди й навіщо, але як не питали – нічого не допиталися! Лише єдине не можна було ну ніяк приховати: я гном, і це помітно. Проте – млинці в часниці, голубці та дерунці – мені неабияк поталанило, що я попався в лапи цього зарозумілого вислюка, баранячої голови, маю на увазі сенешаля, себто коменданта.

Усякий інший на його місці не чикався б і не манірився, а відправив би мене на той світ у дворі свого замку, але цьому було замало: він надумав покарати мене найлютішою смертною карою, яку лише зміг пригадати! Добре ще, що йому

довго не довелося сушити голову: як і решта заморців він був певен, що на острові видимо-невидимо всяких примар, а коли так, то страта над стратами – це вислати бранця на острів. Ну, а вояки, теж не в тім'я биті, на острів, зрозуміла річ, ані ногою, – одним словом, пропав би я ані за цапову душу, мов те сліпе котеня, якби не приголомшлива влучність юної леді. – Гном віддав Сьюзан черговий поклін. – І ось я тут, серед вас, хоча й без обладунку, та й без кинджала, і… навіть без моєї скоринки буханця. – Гном витрусив люльку і… знов набив.

– Та-а-ак, – протягнув Пітер, – але ж хто міг подумати, що це наш ріг, наш власний ріг, стягне нас із лави та відішле сюди – і йметься віри, і не йметься віри!

– Чого ж це не йметься?! – сказала Люсі. – Добре навіть йметься! Бо якщо віриш у те, що чари ймовірні, – вони ймовірні. Ти згадай, скільки на світі казок про те, як чародійна сила переносить героя з одного світу в інший, згадай хоча б "Тисячу й одну ніч": лампу три і – раз-два-три! – з'являється джинн! Ось і ми наче той джинн: нас покликали і – хочеш не хочеш – а ми тут як тут.

– Через що не йметься віри, так це через те, що у всіх книжках хтось звідси приходить на заклик когось звідти, себто із цього світу в наш, а ми, виходить, навпаки, – пояснив Пітер.

– Зате ми тепер знаємо, як мається джинну, коли сидить він собі й вухом не веде, аж раптом – тарах-тарарах! – ану, будьте ласкаві, миттю до властителя чарівливої лампи чи каблучки. Або чого там ще… Так розумієш, що має на думці татко, коли каже, що відтоді як з'явився телефон, він, тобто тато, перебуває під його ярмом, – поділився своїми міркуваннями Едмунд.

– Чи тобі недобре від того, що ми знову сюди потрапили? – спитала Люсі. – До того ж ми Асланові потрібні…

– Е-хе-хе-хе-хе, – згадавши про своє, зітхнув Тиквік, – мої любі маленькі друзі, ще раз моя вам щира дяка за все, що ви для мене зробили, проте балачки балачками, а мені час збиратися в дорогу додому! Адже що швидше Каспіан дізнається, що поміч так і не прийшла, тим краще буде для нас усіх.

– Як "не прийшла"?! – обурилася Сьюзан. – А ми?!

– А що ви? – знизав плечима Тиквік і не без ніяковості заходився натужно продувати люльку. – Ви це ви, а нам конче потрібна допомога…

– А ми хто, по-вашому? – напала на Тиквіка Люсі, – зайчики-побігайчики? Чи кислиці на осиці? Чи петрушка з будяком? Послухайте, а може, у вас і справді розум велетня?!

– Ні, він у мене свій, кревний, – Тиквік навіть трохи образився, – я ж не кажу, що ви ніякі не королі й не королеви, а самозванці, бозна-звідки. Навпаки – мені було напрочуд приємно познайомитися з усіма вашими королівськими величностями, але зрозумійте ж, що все це, звичайно, цікаво й десь навіть кумедно, проте… проте… ви тільки не ображайтеся…

– Докладемо зусиль, – сухо зауважив Едмунд.

– Отож так я й кажу, не сприйміть лиш за образу, умовилися? Розумієте, і король, і Борсук, і доктор Корнеліус – усі вони вважають, що прийде допомога. Допомога – то від слова "могти", а що ж можете ви? Саме тому їм уявлялося, що

ви могутні витязі. Я й сам так думав, раптом і справді побачу якихось богатирів: плечі – отакенні! руки – ого-го! погляд – аж мороз поза шкірою йде! І що ж я бачу? Ви зрозумійте мене правильно, ми ж не проти дітлашні, ми її дуже навіть любимо й шануємо, але саме тепер ми не можемо собі дозволити… такий тягар, як діти! Що ж тут поробиш – війна…

– Так ви вважаєте, що ми для вас не поміч, а тягар? – сказав, беручись червоними плямами, Едмунд.

– Мої любі маленькі друзі! – замахав на нього руками Тиквік. – Ми ж домовилися не ображатися.

– Так ви вважаєте, що необразливо, коли тобі говорять, що ти мале дитя? Тобі, який брав участь ще у славетній битві при Беруні? Та ти… та ви… на себе ліпше б поди…

– Еде! Еде! – зупинив Пітер Едмунда, який понад усяку міру розходився. – Яка втіха чи сенс сперечатися поміж собою? Краще підберемо нашому другу нове спорядження, та й самі змінимо вбрання… а після того й побалакаємо!

– Чого це після, чого після! – гарячкував Едмунд, але Люсі смикнула його за рукав: "Тс-с-с, не бачиш – Пітер щось замислив!"

Едмунд змінив гнів на ласку, ба навіть узявся присвічувати ліхтариком, коли гнома повели до вкритих порохом скарбів підземелля.

У підземеллі в Тиквіка розбрелися очі, хоча для того, щоб заглянути в темні ніші, йому знадобилося не тільки присвітити, а й встати навшпиньки.

– Так, це вам не гоґель-моґель із киселем навпіл, – нарешті буркнув він, – тут і справді є на що подивитися! Добре, що Нікабрик не бачить, а то, сосонки зелені, так і луснув би від заздрощів!

Гному підібрали і щит, і меч, і кольчугу, і лук, і сагайдак зі стрілами, і шолом – добре, що дитячих розмірів у скарбниці вистачало. Мідний шолом прикрашали рубіни, рукоять меча була позолочена – за все своє життя гном таких розкошів не те що не брав до рук, навіть і не бачив. Важче було з обладунками для решти, особливо для хлоп'ят, адже за той рік, доки жили в Англії, хлопці добряче вигналися й виросли з минулорічних. Зрештою, для всіх знайшлися кольчуги і шоломи, Едмунд відшукав собі придатні щит та меч, Люсі – невеличкий лук, а Пітер та Сьюзан задовольнялися дарами. Побрязкуючи кольчугами, вчорашні школярі вийшли нагору, почуваючи себе вже нарнійцями. Хлопці трішки відстали, і Люсі краєм вуха чула, як Едмунд шепотів Пітеру:

– Хай уже краще я. Адже коли я утру цьому гному носа, то йому буде прикріше вдвічі, ну, а якщо він візьме наді мною гору, то хоч менше буде безчестя на наші королівські голови!

– Гаразд, хай ти, – так само тихо прошепотів у відповідь Пітер.

Люсі не могла здогадатися, про що це вони, аж поки всі не вибралися на сонячне світло. Тут Едмунд повернувся до Тиквіка і буцімто ненароком спитав:

– До речі, користуючись нагодою, чи не погодився б вельмишановний гном дати мені невеликий урок герцю на мечах? Простим дітям, як ви розумієте, нечасто випадає щастя

споглядати такого славного ратника, як вельмишановний гном, а я підіграв би за супротивника.

Тиквік зашарівся від похвали та ніяковості й напустив на себе суворий вигляд.

– Ой, хлопці-хлопці, – по-батьківськи зітхнув він, – вам усе ігри та цяцьки, а мечі все-таки не іграшкові!

– Байдуже! – сказав Едмунд. – Ви вже якось постарайтеся, якщо зачепите мене, то не дуже, а мені, либонь, і повіки вас не дістати…

– Гм, а що? – спокусився гном. – Хай і так – покажу вам два-три прийомчики, але попереджаю: це вельми, вельми небезпечно!

Два мечі блиснули на сонці, неначе дві зірниці, а троє глядачів зіскочили з помосту, звільнивши місце для двобою. Що ж, цей герць заслуговував на куди більше глядачів, аніж ті, що часом їх ставлять на театральному ко́ні. У театрі ще хоч як там, можна з цікавістю спостерігати за поєдинком на шпагах, та й то, як стверджують фахівці, з подібним фехтуванням жоден лицедій, якого б хвацького дуелянта він не зображав, не пережив би навіть однієї-однісінької, найпершої дуелі. Стосовно ж часів давніших, то театральний поєдинок схожий на реальний двобій не більше, ніж іграшковий меч на справжній. У пішому бою, наприклад, дуже вдалий прийом – це удар по ногах, тому що ноги – одне з небагатьох місць, яке не захищає обладунок. І вже треба не ловити ґав, а швидко відійти чи підстрибнути. Тут гном мав безперечну перевагу, бо Едмунду доводилося вести бій зігнувшись, а зігнувшись не дуже й пострибаєш. І все ж гном не врахував одного: всього лише добу тому він здолав би Едмунда, що називається, однією

лівою, але за ті двадцять чотири години, що Едмунд дихав чарівливим повітрям Нарнії, багато що змінилося. Хлопець і сам не зміг би пояснити, чому він діє так чи так, але зір його набув гостроти, руки – вправності, ноги – швидкості, а голова – ясності. Він знову став королем Едмундом. Протягом певного часу бійці кружляли, подеколи обмінюючись ударами і вигадуючи мить для вирішальної атаки, і Сьюзан (яка так і не звикла до того, що діялось) не витримала і гукнула: "Обережніше!" – і тут, так раптово, що ніхто, крім Пітера, й помітити не встиг, як це трапилось, Едмунд невловимим рухом закрутив меча суперника і вирвав його з рук. Меч із дзеленьчанням ударився об каміння, а Тиквік ну стрибати на одному місці, трясти рукою й дмухати на пальці, зовсім як невмілий гравець у крикет, який замість кулі загилив ключкою по землі й дістав на горіхи.

– Сподіваюся, що не забив вас, мій любий маленький друже? – уїдливо запитав Едмунд, відсапуючись і ховаючи меча в піхви.

– Це, це, це… – обурювався гном, усе ще дмухаючи на пальці, – це просто нечесно! Це якийсь хитрючий прийом, якого я не знаю!

– Авжеж-авжеж, – підтримав його обурення Пітер, – цілковито згоден із вами: якщо сильного рубаку і вдається знешкодити, то лише якимось неабияк хитрим прийомом, якого він, на щастя, не знає. Ну, але що поробиш, якщо все фехтування на цьому й побудоване! Зате в стрільбі з лука всі в рівних умовах. До речі, ви не хотіли б позмагатися з моєю сестрою?

– Оввa, а ви хитрун, – нарешті розкумекав Тиквік. – Буцімто я не знаю, як вона стріляє! А втім, – наголошую – а втім, я

згоден! (Тут Тиквік дещо хитрував: серед гномів він мав славу неабиякого лучника.)

Усі вийшли у двір замку.

– Тепер знайти б путню мішень, – поглядаючи навсібіч, мовив Пітер.

– А чим погане он те яблучко, бачите, ге-е-ен на тій гілляці, – показала Тиквіку Сьюзан.

– Юна леді має на прикметі от те, велике й золотаве, що висить посеред арки? – про всяк випадок перепитав Тиквік.

– Ні, леді має на приміті от те, маленьке й червоненьке, що висить над муром із бійницями, – уточнила Сьюзан.

Гном перемінився на обличчі.

– Та воно ж більше схоже на вишню, ніж на справжнє яблуко! – пробубонів він, але так, щоб ніхто не почув.

Аби все було по-чесному, на право першого пострілу кидали монетку, що добре розважило Тиквіка, який уперше побачив такий спосіб жеребкування. Першим випало стріляти гному. Стріляти зговорилися з верхньої приступки сходів, які вели з великої зали у двір. По тому, як гном обирав позицію, як піднімав лук, як натягував тятиву, було видно, що стрілець він надзвичайно досвідчений і в цьому тямить. Діти це відразу оцінили. І не помилилися. Забриніла тятива, стріла свиснула в повітрі, і – яблучко закачалося на гілці, а на землю пурхнув зелений листочок. Безумовно, це був прекрасний постріл. Потому на верхню сходинку піднялася Сьюзан. На відміну від Едмунда дівчинка не знаходила втіхи у змаганні: вона не

сумнівалася у наслідку суперництва, і їй було просто жаль перемагати вже раз переможеного гнома. Вона б навіть піддалася, однак на карту була поставлена їхня королівська честь.

Стріла заспівала, й відразу ж потому пролунав глухий удар – його було чітко чути, бо всі чекали, затамувавши дух, – і яблуко, пронизане стрілою Сьюзан, упало на траву.

– Відмінно, Сьюзан! Просто в яблучко! – навперебивки закричали діти.

Та Сьюзан не хотілося радіти й потішатися.

– Ваш постріл був анітрохи не гірше від мого, – звернулася вона до Тиквіка, на якого, відверто кажучи, жаль брав дивитися, – просто, коли ви стріляли, то, як мені здається, дмухнув легкий вітерець.

– Та не було аніякого вітерцю, – гірко махнув рукою Тиквік, – і нема чого мене жаліти. Ви перемогли заслужено, і я навіть не посилатимусь на рану, яку дістав у останньому бою, що сильно нагадує про себе, особливо, коли стріляєш із лука й необхідно відводити руку назад.

– Так вас було поранено! Біднесенький! Дайте-но огляну, – сказала Люсі.

– Це видовище не для малих дівчат… – почав був Тиквік, та вмить прикусив язика. – Вибачте, ваша величносте, здається, я знову бовкнув дурницю. Якщо ваш брат вправний воїн, а сестра – прекрасна лучниця, то чому б і вам не бути великою цілителькою?

Гном сів на сходи, стягнув із себе кольчугу й обережно спустив сорочку з широким коміром, оголивши мускулясту волохату, як у моряка, руку (мається на увазі вигляд, бо за розміром вона була не більша за хлопчачу). На плечі показалася брудна, невміло та прихапцем накладена пов'язка. Люсі обережно її розмотала й відкрила рану.

Рана була жахливою й уже почала припухати.

– Бідний, бідний Тиквіку! Який жах! – лише й сказала Люсі, покачавши головою, а далі відкоркувала пляшечку й обережно крапнула на рану одну-єдину краплю.

– Еге-гей, легше, що ви робите? – захвилювався Тиквік.

А втім, як він не крутив головою, як не скошував очі, а роздивитися, що там, іззаду, не міг. Тоді він змінив тактику й спробував дістати туди рукою, із того, як він вовтузиться, можна було здогадатися, що рана, напевно, неабияк чешеться (а це вірна ознака того, що вона загоюється), і ось гном скочив, подриґав рукою, помахав, пограв м'язами і … заллявся дзвінким щасливим сміхом, геть як мала дитина.

– Не болить, слово честі, не болить! – примовляв він у захваті. – Який я радий і щасливий, часник-щавель-із-чорносливом! – Насміявшись, він знову посерйознішав і мовив: – Даруйте мені, ваші королівські величності, я поводився прямо-таки безглуздо, так нерозумно, як жоден із гномів, що живе на білому світі. Прошу вас не ображатися на мене, й велика вам дяка: за порятунок, за частування, за лікування і за урок!

Дітям також було незручно, що вони жартували з нього, тим більше що вони не знали про те, що Тиквіка поранили в останньому бою, і тому навперебивки, немовби і самі

перепрошуючи, заходилися доводити йому, що ніби все нічого, і що нема за що дякувати, і що поводився він не безглуздо і нерозумно, а розсудливо й розумно, і просто довіряв, але перевіряв.

– А тепер, – сказав Пітер, – якщо ви впевнилися, що за тягар ми вам не станемо...

– Упевнився, – засвідчив гном.

– ...Отже, час діяти. Гадаю, що нам слід з'єднатися з Каспіаном...

– І щонайшвидше! – підтвердив гном. – Через мене ми й без того втратили годину з гаком.

– Тоді рахуємо: якщо прямувати тією самою дорогою, якою йшли ви, то у нас піде принаймні два дні – на відміну від гномів, ми, на жаль, не можемо крокувати цілу-цілісіньку добу без сну та відпочинку. Якщо я правильно зрозумів, – тут Пітер повернувся до решти, – то курган Аслана, про який говорив Тиквік, і є наш Кам'яний стіл. А звідти півдня дороги до броду через Беруну...

– До мосту через Беруну, – виправив гном.

– У наш час мосту ще не було, – пояснив Пітер. – А від Беруни до Кейр-Паравеля ще день із лишком. Якщо мені не зраджує пам'ять, то від Беруни до замку ми легкою ходою добиралися на другий день по обіді. Отже, якщо підемо прудко, то маємо встигнути за півтора дні. Це довго...

– Атож. І ще не слід забувати, що все довкола поросло лісом, а в лісі дикі звірі, та й заморці не дрімають, – додав Тиквік.

– Стривайте, – втрутився Едмунд, – а навіщо нам іти тим же шляхом, що й наш любий маленький друг?

– Ваша величносте, – став благати Тиквік, – будьте ж великодушні!

– Ну ось, уже нічого й не скажи, – зітхнув Едмунд, – ну, й нехай! А можна я буду величати вас скорочено: наш ЛМД?

– Ай, – заступилася за Тиквіка Сьюзан, – годі вже кепкувати. Будь ласка.

– Нічого, дівчинко, ой, вибачте, ваша величносте, від насмішки ґуля не вскочить! – усміхнувся гном. (Із того часу діти й прозвали його ЛМД і, як воно часто трапляється, потім геть-чисто забули, звідки взялося це прізвисько та що воно означає.)

– Так от я й кажу, – правив своє Едмунд, – навіщо нам іти тією самою дорогою, що й любий… що й ЛМД? Візьмемо човен – і гайда на південь, до Дзеркальної затоки, увійдемо в затоку й уже звідти по прямій, лісочком, до самого Кам'яного столу. І зауважте: у поході на човні нам не дошкулятимуть ані дикі звірі, ані заморці – одним словом, якщо ми відчалимо зараз, то ще до заходу сонця будемо в затоці, на березі заночуємо, а зі світанком здійснимо марш-кидок – й ось ми вже у Каспіана, до сніданку! То як?

– Ось що означає знати узбережжя! – захоплено гукнув Тиквік. – Але тут я вже не провідник і не радник, я взагалі перший гном, що відвідав узбережжя.

– Так, а як справи у нас із провізією? – спитала Сьюзан, непомітно перейшовши на військову мову.

– Обійдемося яблуками, – сказала Люсі. – І треба вже щось робити! Ми тут другий день, та досі нічого так і не зробили!

– Заздалегідь попереджаю, – застеріг Едмунд, – що аніякій рибі я свого капелюха більше не віддам!

Через упертість Едмунда довелося обійтися лише яблуками. Їх поскладали в один із плащів, попередньо зав'язавши його як лантух. Відтак усі напилися води з криниці (бо в морі прісної води немає і взяти її ніде) й рушили на берег, де залишили човна. Шкода було покидати рідний замок, який хоча й стояв у руїнах, але дітям був замість дому. Та попереду на них чекали нові пригоди.

– ЛМД краще сісти за стерно, ми з Едом на весла, а дівчата – на ніс, вказувати напрям. Доки не обійдемо острів, тримайтеся подалі від берега. І ось ще що: пропоную познімати кольчуги, а то спечемося, як раки, – повелів Великий король.

Незабаром зелений берег острова залишився позаду, обриси бухт і піщаних кіс розпливлися, а човен погойдувався на легкій хвилі. Над морем віяло солоним повітрям, і в дрімотній тиші чувся лише скрипіт кречетів і плескіт весел по воді, що хлюпала об борти. А сонце припікало.

Ліпше всіх влаштувалися Сьюзан та Люсі. Вони сиділи на носі, й коли-не-коли зачерпували воду та розглядали морське

дно. Вода виявилася на диво прозорою, й навіть на глибині було видно білий пісок з острівцями брунатних водоростей.

– Як і в добрі старі часи, – промовила Люсі. – Пам'ятаєш, як ми ходили до Теребінтії, а звідти в Гальму, потім до архіпелагу Семи Островів і відтіль аж до Самотніх островів?

– Ще б пак! – зітхнула Сьюзан. – А пам'ятаєш наш корабель із головою лебедя на носі та різними крилами по бортах?

– І шовкові вітрила! І ліхтарі на кормі!

– А бенкети на палубі! А музики!

– А пам'ятаєш, як флейтисти залізли у "вороняче гніздо" й грали-вигравали з барила, і здавалося, начебто музика ллється-лине з небес?

Тим часом човен обійшов острів і тепер можна було триматися ближче до берега, по якому, куди не кинеш оком, тягнулися похмурі непривітні ліси. Своєю дикою красою берег полонив уяву і по-своєму був напрочуд мальовничий, проте… милуватися ним діти не могли: у пам'ять їм попри все уїлися картини не так давнього (для них) минулого; коли не було тут аніяких лісів, а росла трава й лежав теплий пісочок, а на березі чекали друзі.

Потроху в екіпажі відбулися перестанови: Сьюзан змінила на веслах змореного Едмунда, а Едмунд пересів до Люсі.

– Еге-е ж, невдячна робітонька, – поремствував Пітер.

– А може, я погребу? – запропонувала мала Люсі.

– Підрости раніш, – відрізав Пітер.

Він не те що сердився, просто сил на балачки у нього вже не лишалося.

Розділ 9

Що побачила Люсі в лісі

Уже задовго до того як човен, обігнувши останній мис, вийшов у Дзеркальну затоку, навіть у хлопчаків (не кажучи про Сьюзан) від утоми, як то кажуть, відвалювалися руки та задерев'яніли спини. Від яскравого сонця та танцю відблисків на воді у Люсі замерехтіло в очах. Навіть Тиквік (що, до речі, сидів за кермом) – і той не міг дочекатися кінця морської прогулянки. Річ у тому, що лаву стернового, на якій він сидів із гордістю, було призначено не для гномів, а для дорослих людей. Ось чому заміть того, аби спиратися на рейку для стернового, він змушений був дриґати ногами у повітрі та ялозити по всій лаві. Зрозуміло: що довше тяглася та морська подорож, то більше усі занепадали духом. Як наслідок, якщо раніше вони лише й думали про те, аби скоріше з'єднатися з Каспіаном, то тепер дедалі частіше їх відвідували невеселі думки: ось знайдуть вони Каспіана, а далі що? – як жменьці гномів і звірят здолати армію дорослих та тертих вояків?

На воду вже спускалися сутінки, а човен усе плив уздовж звивистих берегів Дзеркальної затоки. Береги то раптово сходилися, утворюючи фіорди – тоді дерева темними арками нависали над головами мандрівників; то розмикалися – тоді трохи світлішало; та різниця з кожною хвилиною ставала менш помітною – впали сутінки. Звуки моря залишилися далеко позаду, і тиша у затоці стояла така, що чутно було, як

дзюркочуть маленькі струмочки, що квапливими цівками біжать із лісу до великої води.

Коли нарешті вирішено було пристати до берега, ні в кого не знайшлося сил розпалити багаття. І хоча яблука давно вже набили оскому, ніхто навіть і словом не прохопився про те, аби доплентати до лісу та спробувати щось уполювати. Тож деякий час лісову тишу порушував лише хрускіт яблук, і після невибагливої вечері діти повкладалися спати, зануривши у мох та опале листя на пагорбі між чотирьох високих буків.

Невдовзі всі міцно спали. Усі, окрім Люсі. Сама вона, може, тому, що втомилася менше за інших, крутилася з боку на бік, влаштовуючись зручніше. Та на який би бік вона не поверталася, звідусіль до неї линуло хропіння Тиквіка. Зарано вона забула, які ж вони, ті гноми, хропуни! Аж тут вона згадала, що якщо не силкуватися заснути, то заснеш швидше. Із тією думкою вона й розплющила очі.

Між стовбурами дерев виднілася Дзеркальна затока, а над нею – нічне нарнійське небо. І тут у пам'яті Люсі немов хтось прочинив потаємні дверцята, і вона несподівано для себе пригадала назви нарнійських зірок і сузір'їв. Колись вона знала їх краще за земні! Та воно й не дивно: позаяк нарнійським королевам дозволяється йти до ліжка набагато пізніше, ніж звичайним англійським дівчаткам! Із трав'яної постелі їй було добре видно три літні сузір'я: Корабель, Молот і Леопард. "Мій старий добрий Леопард", – замріяно прошепотіла вона сама до себе.

Спати їй зовсім розхотілося, і вона просто лежала з розплющеними очима, вдивляючись у ніч. Ось залеліло дзеркало затоки, і хоча місяць ще не визирнув із-поза дерев, Люсі здогадалася, що він от-от вийде. А ще вона відчула, що

разом із нею не спить увесь ліс. Сама не знаючи чому, вона тихенько встала і повільно попрямувала геть від табору.

– Ой, як чудово! – у захопленні промовила вона. Свіже повітря було напоєне духмяними пахощами лісу.

Десь неподалік, іще коротко та непевно, немов випробовуючи голос, тьохнув соловейко. Люсі повільно просувалася лісом, а попереду ставало чомусь не темніше, а світліше. Нарешті дерева розступилися, і вона опинилася на затишній лісовій галявинці, залитій таємничим місячним сяйвом. А навколо галявини, за деревами, розплескалися такі ж озерця місячного світла, але світло й тінь так перемішалися, що у Люсі замигтіло в очах, і вона відвернулася. Тієї ж миті соловейко, відчувши, що розспівався, залився дзвінкою чистою піснею.

Поступово очі Люсі звикали до невпинного танку світла й тіні. Тепер вона могла чітко розрізняти дерева, що оточували галявину, і їй згадалися ті славні часи, коли дерева в Нарнії розмовляли… От, якби повернути все назад! Люсі точно могла сказати, яким голосом заговорило б те чи інше дерево, коли б вдалося його пробудити! Ба більше! Вона навіть точно знала, на кого з людей вони б походили! Ось сріблясta береза: у неї був би ласкавий тихий голос, схожий на сонячний дощик, і сама вона схожа на стрункy дівчину з м'якими кучерями, що колихалися б від найлегшого подиху вітерцю. Дівчина та безумовно полюбляла б танцювати. А дуб був би схожий на сухого, але кремезного доброзичливого старого зі скуйовдженою бородою і кошлатими бровами, бородавками на носі й мозолями на вузлуватих руках. Але справжньою окрасою лісу, граціозним утіленням його духу, було б високе і стрункe, спокійне і величне дерево бука, під яким саме стояла Люсі. Люсі нічого не збиралася говорити, та проти її волі губи самі зашепотіли:

– Дерева! Дерева! Дерева! Прокиньтеся! Прокиньтеся! Прокиньтеся! Хіба ви забули? Хіба ви не пам'ятаєте мене? Де ж ви, мої любі дріади? Прийдіть до мене!

І тут, немов відгукнувшись на її поклик, дерева зашуміли листям, хоча ніч була тиха – ні краплі дощу, ані вітерцю. І, ніби слухаючи шелест листя, урвав свою пісню соловейко.

На якусь мить Люсі здалося, що ось-ось вона зрозуміє, що говорять дерева, та ні: шелест поволі згас, і соловейко заспівав знов. Навіть у чарівному місячному сяйві ліс тепер видавався таким буденним. Люсі не полишало відчуття (таке відчуття, яке буває, коли намагаєшся згадати чиєсь ім'я і воно вже крутиться на кінчику язика, тільки й вимовити б уголос, а розтуляєш рота – та ба, вже й забув), що вона зробила щось не так: чи то заговорила на якусь мить раніше, чи навпаки – спізнилася, чи не сказала щось важливе, чи навпаки – бовкнула щось зайве.

Несподівано для себе Люсі відчула сильну втому та побрела назад у табір. Там вона протиснулася між Пітером та Сьюзан й одразу провалилася в сон.

Холодно та безрадісно було прокидатися наступного ранку. Усе було брудним і вогким, і навіть сонце не хотіло вставати.

– Ох мені вже ті яблучка! – сумною усмішкою привітав дітей гном. – Мушу зауважити, ваші стародавні королівські величності, що ви не дуже й дбаєте про харчування своїх підданих!

Ці слова підвели всіх на ноги. Діти обтрусилися та роздивилися навколо. Та дивитися не було на що: навколо щільно стовбичили дерева.

– Сподіваюся, ваші величності добре знають дорогу? – висловив сподівання Тиквік.

– Про мене, то ні, – поспіхом відгукнулася Сьюзан. – У цих лісах я зроду не бувала! І взагалі, мені здається, що варто пливти рікою.

– Могла б сказати і раніше! – із зрозумілою різкістю зауважив Пітер.

– Не зважай, Пітере, – заспокоїв його Едмунд. – Сью – вона як те мокре рядно, завжди ладна загасити запал! У тебе ж є компас? Тож не бери дурного в голову! За компасом ми рухаємося на північний захід, перетинаємо маленьку річечку – як її там? – ага, Стремінка…

– Точно! – підтвердив Пітер. – Вона впадає у Велику річку коло броду Беруни. Щоправда, ЛМД стверджує, що на тому місці вже міст.

– Міст – це дуже доречно! – підхопив Едмунд. – Перетинаємо річку, піднімаємося на пагорб і навпростець до Кам'яного столу, себто до Асланового кургану. Навіть не надто поспішаючи, ми будемо там десь о восьмій-дев'ятій ранку. Можна сподіватися встигнути до Каспіана на сніданок!

– Хотілося б плекати надію, що твоя правда, – за звичкою висловила сумнів Сьюзан, – от особисто я таких подробиць не пам'ятаю!

– Це тому, що у дівчат є такий головний недолік: у них у головах ніколи не знаходиться місця для такої важливої речі, як географічна карта! – поділився своїми спостереженнями Едмунд.

– А це тому, що, на відміну від інших, у нас у головах є місце для багатьох інших речей! – не розгубилася Люсі.

Спочатку все йшло якнайкраще: дітям навіть здалося, що вони натрапили на занедбану стежку, по якій тільки йти та йти… Але ті з вас, хто бував у лісі, чудово знають, які оманливі бувають лісові стежки: іноді здається, що вони навмисне з'являються з однією єдиною метою: завести подорожнього подалі в ліс. А тільки-но він остаточно заблукає, як вони вмить зникають, наче їх і не було. Тож гуляти лісовими стежками без компаса – справа дуже ризикована. На щастя для хлопців, компас у них був і, не надто довіряючи всяким стежками, вони час від часу зверталися до нього, і якщо відхилялися від напрямку, то ненадовго.

Десь із півгодини всі поволі тяглися лісом (це зрозуміло, якщо пригадати вчорашню веслувальну звитягу), аж тут Тиквік нашорошив вуха й пошепки сказав: "Стій". Усі завмерли. "За нами хтось іде, – ледве чутно прошепотів він, – точніше, не просто за нами, а збоку, десь ліворуч". Затамувавши дух, усі прислухалися, аж поки не задзвеніло у вухах, і вдивлялися в гущавину, поки не зарябіло в очах. "Краще тримати луки напоготові", – прошепотіла Сьюзан Тиквіку, і той ствердно кивнув. Із луками напоготові всі повільно рушили далі, щохвилини роззираючись навсібіч.

Ліс нібито порідшав, потім перейшов у підлісок, підлісок погустішав, і діти знов опинилися в темному лісі. Саме тут позаду почувся страшний рев і, ламаючи гілля, щось величезне й кошлате налетіло на Люсі. Усе сталося так швидко і несподівано, що ніхто й отямитися не встиг. Так буває, коли близько вдаряє блискавка: яскравий спалах зливається з гуркотом грому, і тому невідомо, чого лякаєшся більше. Не пам'ятаючи себе, Люсі впала, краєм вуха почувши дзенькання тятиви. А коли вона знову прийшла до тями, то побачила

страшного сірого ведмедя із лютим вищиром на морді. Ведмідь перегородив усю стежку, а в боці у нього стирчала стріла. То була стріла Тиквіка.

– Що ж, у цьому змаганні ЛМД переміг тебе, Сью! – із силуваною усмішкою промовив Пітер. Пригода вибила із рівноваги навіть і його.

– Я… я стріляла занадто пізно, – визнала та, – побоялася, що то може бути розумний ведмідь.

Насправді Сьюзан була не спроможна вбити не те що розумного ведмедя, а й взагалі жодну живу істоту.

– У тому-то й біда, – погодився Тиквік. – За довгі роки майже всі звірі здичавіли та втратили великий дар мови, і дуже мало залишилося тих, хто цей дар зберегли. Тут відразу й не вгадаєш, а зволікати не можна…

– Бідолашний ведмедик, – зітхнула Сьюзан. – Ви ж не думаєте, що він був…

– Та ні! – заперечив гном. – Ви вже довіртеся моєму досвіду! Погляньте тільки на його морду! А як він гарчав! У нього на морді написано, що не для того кинувся він на маленьку дівчинку, аби в обійми її забрати, а саме для того, аби нею поснідати! До речі, якщо вже зайшло про сніданок: не хотів би засмучувати ваші величності, але запаси в таборі Каспіана вкрай обмежені, а от м'яса – того й зовсім немає, відтак ведмежатина добре пасувала б до столу. Та й не хотілося б залишати таку тушу на поживу хижакам, таким самим, як наш розбійник! Багато часу це не займе, якщо, сподіваюсь, їхні юні величності королі розуміються на білуванні…

– А от нам краще відійти подалі! – Сьюзан потягнула Люсі за рукав. – Це вкрай неприємне видовище!

Люсі здригнулася і кивнула. Дівчатка відійшли за дерева і сіли на галявинці.

– Мені раптом прийшла жахлива думка! – сказала Люсі.

– Яка?

– А подумалось мені, а що як у нашому світі з людьми сталося б те саме, що тут зі звірами? Ззовні люди залишалися б такими, якими й були, а от усередині – стали як звірі, а зрозуміти, хто є хто, – ніяк не зрозумієш… Як же тоді бути?

– Тьху ти! Знайшла час думати про таке! Наче іншого клопоту в нас нема! – Сьюзан до всього підходила практично.

Коли вони повернулися, хлопці та гном уже впоралися: м'яса виявилося стільки, що виникали сумніви, чи зможуть вони забрати з собою хоча б половину. Одначе будь-хто, хто досить довго дотримувався вимушеної яблучної дієти, зрозуміє бажання хлопців прихопити з собою якомога більше. Звичайно, свіжина не та штука, якою приємно набивати кишені, але якщо кожен шматок ретельно обгорнути в свіже лопушиння, то краще й не придумаєш. Саме так мандрівники й вчинили. Надто добре всі розуміли, що подивляться на ці згортки зовсім іншими очима, щойно зголодніють.

Сонце ще не зійшло, діти повільно йшли лісом лише з одним коротеньким привалом – обмити руки. Зі сходом сонця птахи заспівали голосніше, і, хоча в папороті задзижчали хмари мух, що налетіли, мов на м'ясо, йти стало веселіше, а втома від учорашнього веслування потроху відступала.

Сонечко припікало, усі познімали шоломи і, простоволосі, рушили зовсім бадьоро.

– Ми хоч туди йдемо? – десь за годину спитав Едмунд.

– Головне не ухилятися ліворуч, – не зупиняючись, пояснив Пітер. – Якщо забрати вправо, то в гіршому випадку вийдемо на Велику річку. У такому разі ми просто згаємо час. А от якщо ліворуч – то навіть не зрозуміло, куди потрапимо…

Усі мовчки подовжували шлях: у тиші було чути лише тупіт ніг та легкий брязкіт кольчуг.

– Ну, й де ж вона, ця Стремінка?! – знову не витримав Едмунд.

– За моїми розрахунками, ми вже повинні були вийти до неї! – зауважив Пітер. – Та робити нічого! Треба рухатися далі.

Обидва помітили, що гном не на жарт стурбований, хоча силкувався не давати взнаки. Тож усі продовжили дорогу, відчуваючи, як із кожним кроком розжарюються та важчають крицеві кольчуги.

– А це що таке?! – раптово вигукнув Пітер.

Несподівано для себе діти опинилися на краю прірви, ще крок – і всі разом полетіли б униз! Обережно вони заглянули за край: по дну розколини із клекотінням ревів потік. На протилежному березі здіймалися прямовисні скелі. Такі скелі могли б потішити найвибагливішого з відчайдушних скелелазів, але геть не наших мандрівників: нікому з них, окрім хіба що Едмунда та, можливо, Тиквіка, ще не доводилося лазити по скелях.

– Це все моя провина, – порушив тяжке мовчання Пітер. – Бо саме я наполягав, аби ми пішли цією дорогою. І ось тепер ми заблукали. Я нічого тут не впізнаю, а цю розколину взагалі бачу вперше в житті!

У відповідь гном лише присвиснув.

– Так я й знала! – вигукнула Сьюзан. – Я весь час відчувала, що ми заблукаємо в цьому звірському лісі! Єдине, що тепер залишається, – повертати назад, шукати іншу дорогу!

– Сьюзан! – обірвала її Люсі. – Це нечесно у ставленні до Пітера. Він-бо хотів як краще!

– А ти не нападай на Сью! – у свою чергу підвищив голос Едмунд. – До того ж вона цілком має рацію!

– Щуки-раки-окунь-йорж! – втрутився Тиквік. – Якщо ми заблукали дорогою сюди, то так само легко можемо заблукати й дорогою назад! І що ж тепер: повертатися до острова і починати все спочатку? Та на це немає часу! Ви що ж гадаєте: стане вам Міраз сидіти-розсиджуватися, доки ми розгулюємо туди-сюди? Він покінчить із Каспіаном ще до того, як ми дістанемося до гирла Великої річки!

– І що ж робити – йти далі? – зовсім розгубилася Люсі.

– Я от не зовсім певен, що Великий король має рацію, стверджуючи, що ми загубилися, – повільно вимовив Тиквік. – Чому б цій річці й не бути Стремінкою?

– Тому що Стремінка ніякою розколиною не біжить! – стримуючи роздратування, відповів Пітер.

– Ваша величність зволить говорити "біжить", тоді як варто було б казати "пробігала"! – заперечив гном. – Не забуваймо, що з того часу, як ваші величності бували в цих місцях, спливли сотні, а то й тисячі років! А за цей час зсуви та обвали в горах оголили скельну породу. Стремінка поглиблювала русло – і ось ми маємо те, що маємо. Зрештою, чого тут гадати: один-єдиний землетрус міг змінити вашу річечку до невпізнання.

– І справді… про це я не подумав, – зізнався Пітер.

– Нічого, буває! – втішив його гном. – Головне, що це не головне! Головне, що ця річечка (Стремінка вона чи не Стремінка) біжить саме туди, куди нам треба! На північ! А це означає, що десь попереду вона впадає у Велику річку і якщо ми підемо за течією, то вийдемо саме туди, куди треба! Здається, тут не так близько, як ми розраховували, але все ж…

– Молодець Тиквік! – підбадьорив гнома Пітер. – Гайда всі вперед! На північ, до Каспіана!

– Дивіться! Дивіться! – несподівано загукала Люсі.

– Що? Де? Чого? – захвилювалися інші.

– Лев! Невже ви не бачите?! Це ж Аслан, Аслан! – Обличчя її розшарілося, очі заблищали.

– Звідки… Аслан? Тут?.. – не збагнув Пітер.

– Лу! – перебивши Пітера, суворо промовила Сьюзан. – Поясни, будь ласка, де саме, як тобі здалося, ти помітила Аслана?

– Облиште розмовляти зі мною, як оті дорослі! – тупнула ногою Люсі. – Мені зовсім не здалося! Я і справді бачила Аслана!

– І де ж ти його бачила? – запитав Пітер.

– На тому боці розколини! Між двома горобинами! Он там! – зовсім не там, куди ми зібралися йти! Він радить нам іти за ним – угору!

– А ти звідки знаєш, що він там радить? – запитав Едмунд.

– Я… Я… Я знаю – та й годі!.. Із виразу його обличчя!

Усі здивовано перезирнулися, мовляв, що та мала верзе.

– Цілком імовірно, їхня величність справді могли побачити лева, – лагідно зауважив Тиквік. – От і мені казали, що в цих лісах водяться леви… Тільки з чого це їхня величність вирішили, що її лев настроєний до нас дружньо? Боюся, у цих лісах леви не доброзичливіші за ведмедів!

– Ви… та ви знущаєтеся з мене! – обурилася Люсі. – По-вашому, я не впізнала б Аслана?!

– Їхня величність знов-таки забуває, – ще уступливіше нагадав Тиквік, – що бачили свого лева якщо не тисячу, то вже принаймні років сто тому! Погодьтеся, що за цей час будь-який лев міг вельми постаріти, якщо не… гм! І потім, його могла спіткати доля інших тутешніх звірів: він міг втратити розум, мову і здичавіти…

Люсі почервоніла від люті, ще мить – і вона накинулася б на гнома зі стусанами, та Пітер поклав руку їй на плече:

– Не гарячкуй, Лу! ЛМД просто не розуміє, та й звідки йому розуміти? Якщо хтось і знає Аслана з нині живих, то це тільки ми, ви вже повірте нам, Тиквіку. Він не "будь-який лев", він – Аслан! І не варто так казати про нього! Питання лише в тому, чи був Аслан, чи ні?

– Звичайно, був! – Люсі ладна була розридатися.

– Розумієш, Лу, – зітхнув Пітер, – твоя впевненість, звісно, робить тобі честь, але погодься, якщо Аслана бачила лише ти, а одна людина може й помилитися…

– …Залишається одне – проголосувати, – запропонував Едмунд.

– Гаразд, – погодився Пітер. – ЛМД, серед нас ти найстарший, із тебе і почнемо! За що ти голосуєш: за те, аби йти вгору за течією, чи за те, щоб зійти вниз?

– Униз! – рішуче сказав гном. – Хто він такий ваш Аслан, я не знаю. Зате я знаю, що якщо піти вгору за течією, то цілий день може піти на те, щоб відшукати місце, де перетнути розколину. А берег із того боку – ох, який крутий! Якщо ж ми підемо вздовж розколини праворуч, то за якихось дві годин будемо коло Великої річки! Ну, а крім того: якщо тут і справді водяться леви, то краще триматися від них подалі… а не ближче до них, як пропонує їхня королівська величність.

– Твоя черга, Сьюзан.

– Ти тільки не ображайся, Лу, – сказала Сьюзан, – та я вважаю так само: йти треба вниз за течією. Правду кажучи, від втоми я вже вмираю і дуже хочу нарешті вирватися з лабетів цього лихого лісу. Та ти ж і сама розумієш: раз ніхто, крім тебе,

нічого не бачив, виходить, буцімто ти вирішила за всіх, а це не демократично.

– Едмунде?

– Усе воно нібито й так, – скоромовкою видав Едмунд (він помітно хвилювався і навіть почервонів), – і в кожного своя правда… Але я ось що хочу сказати: коли ми вперше потрапили в Нарнію – чи то рік, чи то тисячу років тому – вважайте, як хочете! – то першовідкривачем була саме Люсі. Але ніхто з нас їй відразу не повірив. І я теж! А що вийшло? А вийшло те, що правду казала саме Люсі. Повіримо ж їй і цього разу – і це буде тільки справедливо. Я за те, аби йти вгору!

– Дякую, Еде! – вигукнула Люсі і схопила його за руку.

– Що ж, слово за тобою, Пітере, – сказала Люсі, – хочу сподіватися, що…

– Помовчи хоч трохи! – перервав її Пітер. – Дай людині подумати. Тьху ти, краще б зовсім не голосували!

– Ви – Великий король, вам і вирішувати, – суворо нагадав Тиквік.

– Униз! – рішуче вимовив Пітер. – Зволікати не можна, треба діяти. А на чиєму боці правда – покаже час!

Краєм розколини вони рушили праворуч, униз за водою. Останньою йшла Люсі і гірко плакала.

Розділ 10

Повернення Лева

Іти краєм розколини не так і просто. Пройшовши дуже мало, нежданo-негадано подорожні натрапили на молоде смеріччя, що розрослося на самому краю. Потикавшись між молодих, але від того не менш колючих смерічок, усі збагнули, що йти пробоєм – справа невдячна, ба навіть небезпечна, позаяк будь-якої митті можна спіткнутися і запросто скрутити собі в'язи. Тому всі, не змовляючись, повернули назад і пішли в обхід. Але й тут надто взяли праворуч, швидко втратили з ока берег і вже не чули шуму води. Знову їх охопив переляк, що заблукали; ніхто не знав, котра година, а спека стояла така, що злізти б у річку й не висовуватись – і аж ніяк не гасати лісом.

Урешті-решт, обливаючись потом, діти сяк-так видерлися зі смеріччя і знову вийшли до розколини, але на милю-дві нижче за водою. Тут вони навіть відчули полегшення, бо скелі були нижчими, не такими стрімчастими, як перед смеріччям, а це давало надію, що десь попереду можна буде переправитися без усякого клопоту-мороки. Більше того, ще нижче за водою діти виявили цілком безпечний спуск і з радісним зиком збігли аж до річки. І перш ніж іти далі, донесхочу напилися й трішки відпочили, сидячи на голому камінні. Про сніданок чи навіть обід у Каспіана нікому вже й на думку не спадало.

Рішення рухатися дном розколини (ухвалене без голосування) мало одну безперечну перевагу: у дітлахів нарешті з'явилася упевненість, що тепер уже ніяка сила не змусить їх збитися з дороги. Після зустрічі зі смеріччям усі так боялися заходити далеко в ліс, що майбутні випробування здавалися їм веселою прогулянкою. Що ж, у чомусь діти, напевно, мали рацію. Шлях через ліс, де несподівана стежина чи густі зарості ожини, чи звичайне повалене дерево, чи болото, або корчастий густий підлісок так і силкуються

затримати подорожніх, а то й завести невідомо куди, загрожував їм безнадійним запізненням. Але й мандри дном розколини, де струменіла Стремінка, так само стали не найприємнішим маршрутом, принаймні для людей, що поспішають. Інша справа, коли б вони вибралися сюди на пікнік із чаюванням – о, тоді кращого місця годі було шукати: гримкі водоспади, срібноструменні каскади; глибокі бурштинові заводі й кругляки, порослі водоростями, немов оздоблені малахітом; береги, вкриті квітчастими килимами духмяних трав і вічнозелених мохів, килимами, у яких нога потопає аж по кісточку; та чудернацькі папороті, над якими застигли у повітрі скляні бабки зі смарагдовими очима, – воістину це було місце невимовної краси. Часом над головами подорожніх зависав шуліка, а одного разу (принаймні так стверджували Пітер і Тиквік) високо в небі кружляв величезний орел. Та дітей і гнома не вабили принади природи, їм кортіло щонайшвидше дістатися до Великої ріки. Звідти рукою сягнути до Беруни, а там уже – й до кургану.

Ось так вони йшли-йшли, а дорога ставала все важчою та важчою. Доводилося дертися по камінню, а не ступати по гальці. Береги зсувалися, потік шумів десь унизу, тепер мандрівники рухалися кам'яним карнизом. "Недільна прогулянка" перетворилася на альпійський похід. Тепер будь-яка необачність на слизькій скелі загрожувала падінням у розкотисту пітьму, де ревіла й вирувала невидима ріка.

Марно вдивлялися подорожні у прямовисні скелі в надії побачити розколину, щоб піднятися нагору, – здавалося, що скелі знущаються з них: адже варто дітлахам опинитися на тому боці, і попереду на них чекав короткий плавний спуск і легкий променад прямцем до штабу Каспіана. Звикнувши до способу пересування, коли однією рукою краще триматися за стіну, хлопці й гном завели розмову про те, що непогано б було розпалити багаття та підсмажити ведмежатини. У відповідь

Сьюзан візказувала лише одне: "треба йти, йти і йти… аж доки не закінчиться цей "звірський" ліс, а до того про ведмежатину краще геть-чисто забути".

А Люсі до того виснажилася й була не в гуморі, що її аж ніяк не обходило, чим закінчиться суперечка. А втім, вона мала рацію: хто що там собі думає-вважає, не мало аніякої ваги, адже сухих дров на карнизі все одно не було. Зрештою, на цю невеличку прикрість зважили й хлопці. І відтак далі балачки точилися навколо того, а чи таке вже й бридке сире м'ясо, як про це кажуть кухарі та пишуть куховарські книжки? На що Тиквік пробубонів, що так воно і є.

Отак, збуваючи час за балачками, діти спускалися Стремінкою вниз. Нетерплячому читачеві вже, мабуть, давно кортить, аби вони якнайшвидше прийшли. Кваплюся запевнити такого читача, що й дітям кортіло того самого, та їм ще йти і йти… А допоки вони йдуть, варто нагадати ось про що: припади на їхню долю такі мандри якихось три дні тому, коли вони перебували в Англії, то вони давно вже б попадали з ніг від знемоги й знесилення, і ніяка сила не змусила б їх підвестися і продовжити шлях. Але в тім-то й річ, що в Нарнії все інакше, і навіть маленька Люсі була тільки на третину першокласниця, якій ще належало їхати в пансіон, а на дві третини – її величністю Люсі – королевою Нарнії.

– Нарешті, – радісно скрикнула Сьюзан.

– Ура-а-а! – загорлав Пітер.

Щойно за заворотом Стремінки перед ними розлігся круговид, від якого, погодьтеся, не могло не захопити дух. До самого небосхилу простягалася широка рівнина, а нею срібною стрічкою в'юнилася Велика ріка. З цього місця видно навіть

піщану обмілину, де раніше був брід, а тепер красувався довгий арочний міст. А за мостом розкинулося не те щоб місто, а так – містечко, не надто помітне на неосяжних обширах рівнини.

– Гляньте-но, – гордо зауважив Едмунд, – а місто стоїть на тому місці, де ми вели бій! Пам'ятаєте битву на Беруні?

Краєвид міста надав хлопцям свіжих сил. Ще б пак – саме тут вони здобули свою блискучу перемогу, а з нею і королівство!

Поринувши у спогади, Пітер та Едмунд якось непомітно підібрали животи, порозправляли плечі, підтягнулися і навіть, як здалося Тиквіку, стали вищими на зріст. Гном із жвавим інтересом прислуховувався до їхніх розповідей про минулорічні звитяги, бо для нього це були легенди сивої давнини, тож слухати їх можна було без кінця-краю.

Та час не чекає. Згадавши про це, хлопчики прискорили крок, неначе й не було за плечима переходу на багато миль, а на плечах – тяжких крицевих кольчуг. Зрештою, йти таки стало легше: хай лівий берег і спинався так само прямовисною стіною, зате правий ставав більш похилим і плескатим. Розколина закінчилася, і діти вийшли у долину. Правда, на превеликий жаль Сьюзан, долина Стремінки була геть уся вкрита все тим самим густим і темним лісом, проте особливо це вже нікого не турбувало. А дарма!

Ні сіло ні впало аж раптом почувся різкий звук: напівсвист-напівшерех – вж-ж-ик – і наче дятел стукнув дзьобом у стовбур. На якусь мить діти аж завмерли: де й коли вони чули такий вжик, і чому він так їм не до вподоби. Та жодної миті не гаяв Тиквік: він крикнув "лягай!" і впав у папороті, сіпонувши

за собою Люсі. Ще мить Пітер вдумливо розглядав стовбур дерева у себе над головою, сподіваючись побачити чи то нахабного дятла, чи то білку, чи якусь іншу живу істоту. Та виявилося ні те, ні інше, ані третє: тріпочучи опереннням, зі стовбура стирчала довга зловорожа стріла. Ще мить – і їхні подальші плани змінилися б безповоротно. Пітер, штовхнувши Сьюзан, упав у папороть, коли наступна стріла устромилася у стовбур трохи нижче першої. Невидимий лучник стріляти вмів. Точніше, це був навіть не лучник, а лучники. І діти одразу ж у цьому переконалися: навколо, як горох, уперіщили стріли. Одна з них із дзвоном чиркнула по шолому Сьюзан і сковзнула у траву.

– Швидше! Швидше! Назад! – закричав Тиквік.

Не підводячи голови, всі поповзли до схилу, звідки так весело спускалися ще якусь хвилину тому. Піт заливав очі, а хмари комарів і мошви, здійняті з листя папороті, з писком розлючено налетіли на прибульців. Усі поповзли хутчіше, а потім, не витримавши комариного пискотіння, скочили на ноги й, згинаючись, помчали вперед – тобто назад по схилу. А для більшої швидкості та щоб випадково не спіткнутися, хлопці тримали мечі в руках, а Сьюзан, аби не розгубити без пуття стріли, притискала сагайдак до боку.

Ох, і прикро ж було бігти вгору знайомою дорогою! Захекавшись, усі попадали у мох коло водоспаду за великим кругляком і, на свій подив, помітили, що відмахали чималу відстань. Бігти далі сил не було, хай навіть і стояло питання життя та смерті.

Усі уважно прислухалися до шуму водоспаду, намагаючись розпізнати звуки погоні. Погоні не було.

– Ну, певно, обійшлося! – видихнув Тиквік. – Схоже, ми наразилися всього-на-всього на дрібну варту. Прочісувати ліс вони, напевне, не будуть – собі дорожче… Але налякали нас – будь здоров, фініки-віники-йорж!

– Авжеж, – Едмунд кивнув у бік Сьюзан, – фініки-віники-йорж, але ще б трохи-трохи…

– Це все ніщо, маточки-тичинки! Одне кепсько: назад уже не посунешся…

– Мені просто треба відірвати голову! – схопився за голову Пітер. – Відірвати за те, що потягнув вас цією дорогою!

– Ну що ви, ваша величносте, – взявся його розраджувати гном, – по-перше, вам ваша голова куди потрібніша, ніж нам, а по-друге, зовсім не ви, а саме навпаки – їхня величність король Едмунд запропонували пливти Дзеркальною затокою…

– Але ж ЛМД правду каже! – щиро здивувався Едмунд. – Це і справді була моя ідея… Що ж, значить, мені й відповідати.

– Нарешті, третє! – проголосив Тиквік – По-третє, навіть якби ми обрали той шлях, яким добирався до ваших величностей їхній відданий слуга (тут гном злегка уклонився), ми з тим самим успіхом могли наштовхнутися на таку точно варту. Та про що це я? Усе могло закінчитися набагато гірше. Усе могло закінчитися так кепсько, що й годі уявляти! Це велике щастя, що ми пішли цим шляхом, на який вказали ваші королівські величності!

– Виходить, нам і справді поталанило, – зауважила Сьюзан.

– Отакої! І це – поталанило? – гмикнув Едмунд.

– Мабуть, доведеться таки повертатися вгору розколиною, – ґречно нагадала Люсі.

– Люсі, та ти просто молодець, – вигукнув Пітер, – скільки людей на твоєму місці давно б не витримали: тільки б і торочили: "Я ж казала вам, я ж казала!.."

Пітер окинув оком свій невеличкий загін:

– Ну що? Уперед?

– Уперед, – кивнув гном, – але попереджаю: ви собі як хочете, але як тільки ми доберемося до сухого хмизу, я одразу ж розкладу багаття й готуватиму вечерю, цибуля-барабуля та редька з часником!

…Що за магічне слово "вечеря"! Завдяки йому у всіх начебто відкрилося друге дихання, і ще завидна загін був у смеріччі, яке завдало їм стільки клопоту. Тут, в улуговині, й стали табором.

Діти, яких підганяло оте одне слово, мигцем назбирали хмизу, а гном налагодився куховарити. На світ видобули брудні й липкі згортки з ведмежатиною, самий вигляд яких здатен був викликати відразу в будь-кого, хто провів цей день, не виходячи з дому. Але гному спав на думку чудовий кулінарний задум – обгорнути рештки яблук (по два на кожного) тонко нарізаними шматками м'яса, на кшталт яблучного рулету, а потім, нанизавши на загострені патички, тримати на малому вогні. Свіжий сік просочив м'ясо подібно до яблучного соусу, який у старі часи подавали на стіл до свинини. Вийшло досить-таки смачно, аж злипалися губи. А головне – не треба було мити посуд, а замість цього можна розтягнутися на сухій глиці

й спостерігати за тим, як Тиквік священнодіє над своєю видатною люлькою.

Діти знову були повні сподівань завтра ж відшукати Каспіана та, зібравши військо, розгромити вщент підступного Міраза. І нехай на сьогодні ніяких підстав для подібних сподівань не існувало, всім відразу полегшало на серці, і з легким серцем одне за одним діти й гном позасинали…

Люсі прокинулася від того, що їй наснилося, буцімто знайомий-презнайомий голос майже нечутно вимовив її ім'я. Спочатку їй здалося, що це голос татка. Та ні, це був голос не його. Либонь, Пітера? Також ні. Але тоді ж чий? Люсі здогадалася, що впізнати його можна, лише як встанеш та підеш туди, звідки він так тихо та наполегливо її гукає. Люсі страх як не хотілося вставати, та не тому, що вона відчувала втому – навпаки, вона вже прекрасно відпочила, виспалася, і їй було добре та затишно. Вона лежала на теплій глиці, дивлячись у нічне нарнійське небо, усипане зірками, споглядала велетенський нарнійський місяць, що майже вдвічі більший за наш, і думала, яка ж вона щаслива.

– Люсі! – знову погукав її загадковий голос, який вона так і не змогла розгадати. Люсі сіла й озирнулася довкола. Місяць сяяв так яскраво, що, здавалося, весь ліс просвічується наскрізь, та все ж було у світлі місяця щось таке, від чого ліс ввижався незбагненним та диким, і – Люсі згадала слово – пралісом. Позаду неї сріблилося смеріччя, праворуч проступали зубчасті верхівки скель на дальньому краю розколини, а перед нею, на віддалі льоту стріли, починалася велика галява. І в ту мить Люсі привиділося чи не привиділося – в нічному лісі ніколи нічого не знаєш достеменно! – начебто на галявині, точніше навколо неї, щось відбувається.

– Ні, мені зовсім не ввижається, – сказала вона сама собі, – чи таки ввижається? Дерева? Вони не стоять на місці! Вони ру-хають-ся!

Серце її шалено калатало, вона встала й пішла вперед. На галявині чувся шум, – так вітер зазвичай шелестить у верховітті, та справа в тому, що ніч була безвітряна. І окрім того – у цьому шумі вгадувалася якась мелодія, лише мотив. Люсі не могла розпізнати (ось так і минулої ночі вона не могла розібрати слів, які шепотіли їй дерева). Зате у чому вона була певна, так це у тому, що це музика для танку, бо що ближче вона підходила, то сильніше її ноги поривалися пуститися в танок. Уже не було ніякої непевності – дерева справді рухалися: крок вперед, крок назад, сходячись і розходячись, сплітаючись і розплітаючись гіллям, немовби у вигадливому древньому сільському танку по колу.

"А і справді, – подумала Люсі, – вже коли дерева танцюють, то й танок у них має бути саме древнім і деревним!"

Люсі підійшла вже близько й не зчулась, як опинилася поміж дерев. Перше ж дерево, на яке вона глянула, здалося їй зовсім не деревом, а довготелесим селянином із здоровенною кудлатою бородою та кучмою волосся на голові. Люсі, певна річ, не злякалася (вона ж бачила таке й раніше), а ось читач, якби опинився на її місці, з переляку міг запросто зомліти, остовпіти, задеревіти чи ще щось подібне. А Люсі – ні. Вона ще раз подивилася на нього (тепер він здався їй знову деревом) та й пішла собі далі. Що ж, люди схильні звикати до чудес, і винуватити їх у цьому не випадає А танцюючі дерева – явище досить не звичне й абсолютно не відоме в нашому світі (тому вчені досі його як слід не дослідили і не класифікували). Наприклад, досі ще не зрозуміло, як дерева пересуваються, бо пересуваються вони не поверхнею землі, а в якийсь особливий спосіб, наче ми, коли брьохаємо по коліно у воді. А ще ніяк не

вдається прослідкувати той момент, коли дерево перетворюється на людину і навпаки. То вони здаються милими лісовими велетами й велетками, коли чародійство покликає їх до життя, то раптом знову перетворюються на звичайні дерева, одним словом – не збагнеш! Безперечно одне: коли вони є деревами, то, придивившись, помічаєш, що це якісь олюднені дерева; а коли вони є людьми, то і придивлятися нема потреби – люди з них, відверто скажемо, якісь нуднуваті, крислаті, вкриті листям чи голками, залежно від породи дерева.

– Ось вони й пробудилися! Чи майже пробудилися… – промурмотіла Люсі.

У нічному лісі, як ми пам'ятаємо, ні про що не можна робити висновки з цілковитою впевненістю. Зате Люсі була певна того, що вона прокинулася й навіть більше, ніж прокинулася. Усі її почуття загострилися, і вона стрімко линула поміж деревами, неначе в танці, й перестрибувала з боку в бік, аби її ненароком не зачепили її величезні партнери. Проте самі вони не надто займали її думки. Вона простувала туди, звідки її вабив любий її серцю голос.

Невдовзі вона проминула деревний танок по колу, до кінця так і не збагнувши, чи то рук, чи то віт торкалася вона у цьому незвичайному танці, і, вийшовши з переплетіння світла та тіні, потрапила на рівну, наче підстрижену галявину. Саме навколо цієї галявини і водили свій танок по колу дерева, а на галяві – о, чудо! – був він, велетенський Лев, сліпучо білий у місячному сяйві з величезною тінню позаду. Він міг здатися навіть кам'яним, коли б китиця його хвоста не посіпувалася й не била по землі.

На думку гнома, лев міг бути дружнім, а міг бути і ворожим (друге – куди з більшою вірогідністю), та Люсі такі гадки не

обсідали. Вона кинулася Левові в обійми, оповила руками його шию та занурилася обличчям у густу шовковисту гриву.

– Аслане, Аслане, нарешті ти тут, – схлипувала вона з радощів.

Велетенський звір перекотився на бік, аби Люсі могла влаштуватися зручніше, а вона поклала голову йому на лапу. Тепле дихання торкнулося дівчинки, і Лев торкнувся язиком кінчика її носа. Люсі дивилася і не могла надивитися на нього.

– Радо вітаю тебе, дитинко, – промовив Лев.

– Аслане, Аслане, відтоді як ми не бачилися, ти став ще більшим і прекраснішим!

– Просто ти, дитинко, подорослішала, – відповів він.

– А мені здалося… Та ні, мені зовсім не здалося – ти на ділі став більшим!

– Річ аж ніяк не в мені, моя дитинко. Це ти з кожним роком підростаєш, і з кожним роком я здаюся тобі все більшим й більшим…

Люсі була до того щаслива, що їй ба навіть не хотілося говорити, хоча сказати необхідно було дуже багато. Тоді заговорив Аслан:

– Люсі, – сказав Він, – ми не можемо довго сидіти тут. Не забувай – у вас важлива справа, а ви й так згаяли сьогодні чимало часу.

– А знаєш чому? – вигукнула Люсі. – Я їм сказала, а мені ніхто, ніхто не повірив! Але ж я бачила тебе так чітко, а вони, вони…

Люсі не знаходила слів від обурення, аж раптом вона почула глухе ричання й побачила, як кінець левового хвоста роздратовано забарабанив по землі.

– Ой! Вибач, – зрозумівши натяк, схаменулася вона, – я аж ніяк не хотіла їх картати, я просто забулася – і все! Я більше не буду! Слово честі! Але ж я не винна, що…

Лев зазирнув їй в очі.

– Аслане, не дивися на мене так, будь ласка! Я ж не могла кинути решту й дертися на цю скелю сама! Чи могла?.. Ну гаразд, а що б я потім робила сама проти війська?.. Тобто, звичайно, не сама… а з тобою… Аслане, я зовсім заплуталася!

На це Лев нічого не відповів.

– Стривай-стривай! – Люсі зашепотіла у левове вухо, наче хтось міг її підслухати. – Я, здається, здогадуюся! Ти хочеш сказати, що якось усе обернулося б на краще? Але як?.. Аслане, ну, будь ласка, ну, скажи, що мало статися, якщо б ми…

– Знати, що мало статися?! Цього не може знати ніхто, – здивувався Лев. – Адже якщо цього не сталося, виходить, і не мало статися, дитинко моя.

– Як так!.. – оторопіла Люсі.

– Зате кожен може дізнатися, що станеться, – продовжував Лев, – і зробити це – немає нічого простішого! Спробуй піти й розбудити решту – і тоді ти дізнаєшся, що станеться наступної миті. Спробуй сказати їм, що бачила мене, що потрібно вставати і йти за мною, – і ти дізнаєшся, що станеться далі.

– Тоді мені слід так і зробити? – видихнула Люсі.

– Так, дитинко моя.

– Скажи, а інші – вони зможуть тебе побачити?

– Не відразу, проте, можливо, потім, із часом…

– Але вони мені попросту не повірять!

– Розбуди – і ти побачиш, що станеться далі.

– Ах, Аслане, Аслане, ти навіть не уявляєш, яка я щаслива, що бачу тебе знову, – зітхнула Люсі. – Шкода, що мені час іти, а я-то думала, що ти дозволиш мені лишитися… Я покладалася на те, що ти як рикнеш, так і розженеш усіх ворогів, як минулого разу! А то тепер усе так погано, так тяжко, так жахливо…

– Що ж, дитинко моя, ніщо не повторюється двічі. А в Нарнії всім нині тяжко, всім, а не лише тобі.

Люсі сховала обличчя у лев'ячій гриві, аби Лев ненароком не побачив, що вона ладна зарюмсати. Проте, мабуть, у самій гриві також крилася якась чародійна сила, тому що Люсі враз розхотілося плакати, більше того, вона відчула себе сильною і сміливою, як та справжня левиця. Люсі вскочила на ноги.

– Пробач, Аслане, мені мою колишню слабкість! Тепер я готова!

– Авжеж, тепер ти викопана левиця, – сказав Аслан. – Нехай же відродиться наша Нарнія! Та варто поспішати. Не можна гаяти ані хвилини.

Він підвівся і нечутно, але величною та гордою ходою попростував до танцюючих дерев, і Люсі пішла за ним, поклавши тремтячу руку йому на гриву. Дерева розступалися, даючи їм дорогу, на якісь миттєвості набуваючи людської подоби. Перед Люсі промиготіли прекрасні ликом і граційні боги й богині лісу, які схиляли свої голови та віти у привітанні перед Левом. Але коли, проминувши лісову смугу, Люсі озирнулася – позаду неї знову стояли всього лише дерева.

– Іди, дитино, – сказав їй Аслан, – а я буду на тебе тут чекати. Розбуди їх, якщо зможеш, скажи їм, що треба йти. А якщо не зможеш, тоді йди за мною одна. Час не жде.

Непросто загадати невдячніше завдання, аніж те, що постало перед Люсі, – завдання, приречене на невдачу: ану спробуй розштовхати чотирьох, які всі як один старші, ніж ти, й страшенно потомилися і більше всього на світі хочуть спати! Ану спробуй переконати їх у тому, у що вони, напевне, не повірять, і змусь їх зробити те, чого вони зробити не захочуть.

"Нема чого й думати, – подумала Люсі, – я маю це зробити, і я це зроблю, хоч би там що!" Передусім вона підійшла до Пітера й легенько потермосила його за плече.

– Чуєш, Пітере, – прошепотіла вона йому на вухо, – прокинься! Тут Аслан. Він хоче, аби ми йшли за ним!

– Зараз, Лу, цю ж мить, – миттєво відгукнувся Пітер. Проте не встигла Люсі зрадіти, як він повернувся на інший бік і знов заснув.

Тоді Люсі вирішила розпочати з когось іншого і подумала, що найкраще для цього підходить Сьюзан.

І точно! Сьюзан розплющила очі, зміряла Люсі дбайливим поглядом і сказала по-дорослому досадливим тоном:

– Люба моя Лу, тобі все це на-сни-ло-ся! Будь розумницею і лягай-но спочивати.

Майже втративши надію, Люсі заходилася біля Едмунда:

– Едмунде, миленький, прокинься, будь ласка!

Уже ж вона і дихала на нього, і термосила за плечі, і штовхала в бік, та Едмунд знай лише крутився і кректав уві сні.

І все ж Люсі свого досягла! Едмунд сів і майже осмислено подивився на неї. Тоді Люсі повторила йому все спочатку раз, а потім другий. І це було найгірше, тому що з кожним разом слова звучали дедалі менш переконливо.

– Аслан! – нарешті второпав Едмунд і скочив на ноги. – Ур-ра! Аслан!..Та де ж він?

– Там, – показала Люсі, й сама поглянула в той бік, де терпляче чекав Лев.

Люсі помітила, що Лев дивиться на них своїми великими ясними очима. Та Едмунд, глянувши у той бік, чомусь перепитав:

– Ну, так де ж він?

– Там, біля дерев! – навіть розсердилася Люсі. – Невже ти не бачиш?

Певний час Едмунд ретельно вдивлявся в ніч, а потім чесно зізнався:

– Ні, особисто я нічого не бачу. А може, там нічого й нема? Га? Може, тобі привиділося? Знаєш, місячне сяйво… і все таке… Це називається оптичний… тьху ти! Як же він називається, га?

– Я бачу його увесь час, – відмовившись допомагати Едмунду в пошуках потрібного слова, впевнено сказала Люсі. – Він дивиться прямо на нас.

– Гаразд, тоді чому ж я його не бачу?

– Він сказав, що, мабуть-таки, ви просто не зможете.

– Це чому ж?

– Не знаю. Просто він так сказав.

– Тьху ти, ну ти, – витер чоло Едмунд, – що ж нам робити? Ввижається – не ввижається… Знаєш що, Лу, давай-но будити решту!

Розділ 11

Рик Лева

Коли нарешті всі прокинулись, Люсі вчетверте переповіла свою історію. Запала тяжка тиша.

– Не знаю, що й казати, – промовив Пітер, коли вже забракло сил витріщати очі у нічну пітьму. – Що-небудь бачиш, Сьюзан?

– Нічого! Та й як можна побачити те, чого немає. Їй це наснилося! Нумо, Люсі, лягаймо спати!

– Послухайте, – сказала Люсі, і голос її затремтів від образи, – ходіть зі мною! Якщо ви не підете, то я піду сама, чесне слово! Але я хочу, щоб ми трималися разом; зрозумійте. Він вже кличе – потрібно поспішати!..

– Не кажи дурниць, Люсі! – перебила її Сьюзан. – Нікуди ти сама не підеш, скажи їй, Пітере! Зовсім дівча від рук відбилося…

– Ви як знаєте, а я вірю в нашу Люсі, – втрутився Едмунд, – і якщо йде вона, йду і я. Хочу лише нагадати, що досі вона завжди мала слушність…

– І то правда! – вигукнув Пітер. – Як мала слушність, мабуть, і сьогодні вранці… Як не крути, а день ми змарнували, опинившись на тому місці, звідки вирушили. Одного не розумію: навіщо Аслану від нас ховатися? Такого раніше не було, це взагалі на нього не схоже… А що скаже ЛМД?

– А що тут скажеш? – зітхнув гном. – Усі підуть, так і я піду; розділяться – залишуся із королем Пітером, адже то мій обов'язок перед ним і Каспіаном. Коли бажаєте знати мою думку, я лише простий гном і думаю ось що: хіба вночі знайдеш дорогу там, де навіть удень не знайшов? А про всяких там чарівних левів я ось що скажу: що це за розумний лев, від якого ми ані словечка ще не чули? Що це за добрий лев, який нам ще жодного разу не допоміг? І що з того, що він здоровезний? Його ж не видно! Та я за такого лева і шеляга ламаного не дав би!

– Він уже квапить! Лапою тупотить! – захвилювалася Люсі. – Час нам уже йти! Принаймні мені вже час!

– Ти не маєш права тиснути на інших. Нас четверо, а ти одна, до того ж усі ми старші за тебе, – докорила їй Сьюзан.

– Годі вже! – накинувся на неї Едмунд. – Іти – то йти, а розповідати про права можна і дорогою, – він цілком став на бік Люсі, та безсонна ніч не додавала йому гумору.

– Ну то в дорогу! – скомандував Пітер, сунув руку під ремінь щита і надів його. В інший час він, звичайно, спробував би якось підтримати та втішити Люсі, адже вона була його улюбленою сестрою і до того ж він розумів, як вона має почуватися, притому, що ніяк не вона винна в їхній сварці. І все ж його гризла досада, і чомусь, у першу чергу, саме на Люсі. А Сьюзан – та розійшлася не на жарт:

– Бач, яка! А якщо я теж почну поводитись як ти, Люсі? Ось не піду з вами – і баста! І що бажаєте, те й робіть!

– Підкоріться волі Великого короля, ваше величносте, – тихо мовив Тиквік, – і ходімо. Заснути тепер уже не вдасться, тож краще йти, аніж стояти і молоти язиком!

Усі нарешті рушили вперед. Люсі йшла першою, закусивши губу, аби зопалу не наговорити Сьюзан усіляких дурниць. Та невдовзі вона вже викинула з голови усі ті дрібниці та зосередилася на тому, аби не втратити Аслана з очей. Він саме звернув убік та уповільнив крок. Решта сподівалися тільки на Люсі: Лева вони не тільки не бачили, але й не чули – його величезні котячі лапи ступали по траві зовсім нечутно.

А він повів їх правіше від танцюючих дерев (правда, ніхто не помітив, танцюють вони чи ні, бо Люсі дивилася на Лева, а всі решта дивилися на Люсі) і нарешті підвів до самого краю розколини.

– Козлотура-козероги! – вилаявся собі під ніс Тиквік. – Бракувало мені ще стрибати у темряві по скелях... Так і шию скрутити недовго!

Аслан довго йшов по краю прірви. Згодом усі побачили на самому гребені скелі кілька невисоких дерев. Лев звернув праворуч і зник за ними. У Люсі перехопило дух, їй здалося, ніби він стрибнув зі скелі. Але по-справжньому злякатися вона не встигла: головне було не втратити Лева з очей. Вона покрокувала швидше і невдовзі сама опинилася серед дерев. Поглянувши вниз, побачила вузьку, круту стежку, що спускалася серед каміння на дно розколини. Там і прямував тепер Аслан. Ось він обернувся, і Люсі розгледіла його вдоволений погляд. Вона заплескала в долоні й пішлася за ним, чуючи за спиною крики інших: "Стережись, Люсі! Ти аж на краєчку! Куди ти?!" А за мить її наздогнав голос Едмунда: "Е-ге-гей, але ж вона знає, що робить! Тут стежка". Десь на середині стежки наздогнав її й сам Едмунд.

– Дивися! – схвильовано прошепотів він. – Подивися! Що це за тінь повзе попереду?

– Це його тінь, – пояснила Люсі.

– Тепер я тобі вірю, Лу, – сказав Едмунд. – На всі сто. І як же я раніше не розгледів? А де ж він сам?

– Там, де і тінь, звичайно! Хіба ти не бачиш?

– Здається, щось майнуло, та я не можу сказати напевне. Тут таке чудне світло…

– Швидше, швидше, королю Едмунде! – почувся позаду голос Тиквіка, а ще вище, коло самого краю скелі, Пітер пробурмотів:

– Та ворушись ти, Сьюзан! Дай-но мені свою руку! Тут і немовля пройде. Годі буркотати!

За кілька хвилин усі опинилися внизу, де шумів стрімкий потік. Обережно, мов кішка, Аслан ішов через річку, переступаючи з каменя на камінь. На середині він зупинився і нагнувся, аби попити води, потім підвів голову і, труснувши мокрою гривою, знову подивився на хлопців. Тут Едмунд ще раз побачив його і навіть вигукнув: "Аслан!", та Лев рушив далі, до протилежного берега Стремінки.

– Пітере! Пітере! – перекриваючи шум води, погукав Великого короля Едмунд. – Ти бачив?

– Та нібито щось бачив! – крикнув у відповідь Пітер. – А може й ні – у місячному сяйві все що завгодно може приверзтись!

Аслан упевнено вів свій маленький загін розколиною вгору. Ця подорож була не стільки незвичайна, скільки дивовижна: ревучий потік далеко внизу, вогка та сива у місячному сяйві трава, тьмяно виблискуючі скелі, що височіли попереду, та над усім, як поводир, величний мовчазний звір, якого крізь пітьму вже бачили усі, крім, звісно, Сьюзан та гнома.

Тим часом загін підійшов до непомітної стежки, що вела вгору. Не дивно, що її важко, а точніше неможливо, було розгледіти з іншого берега. Вона ховалася серед химерних вигинів скель тонкою-тонкою звивистою стрічкою. Нині, коли яскраво світив місяць, знизу здавалося, що ця змійка чорною мерехтливою тінню повзе по сірому граніту вгору…

Люсі вже знемагала, коли хвіст і задні лапи Аслана зникли з очей. З останніх сил вона видерлася нагору вслід за ним та, відхекуючись і марно намагаючись зупинити дрижання в колінах, стала на пагорбі – тому самому пагорбі, якого подорожні намагалися дістатися з тієї хвилини, як полишили Дзеркальну затоку. Довгий положистий схил, оповитий вересом і некошеною травою, серед яких місяць деінде вихоплював сиві кругляки, сягав майже на півмилі вгору, де зникав у тіні дерев. Достатньо було лише погляду, аби впізнати це місце. То був пагорб із Кам'яним столом.

Позаду почувся дзенькіт кольчуг і важке дихання відсталих. Аслан знову ковзнув угору схилом, і всі, тепер зібравшись разом, дружно рушили за ним.

– Люсі, – раптом тихо покликала Сьюзан.

– Що?

– Тепер і я бачу Аслана. Ти не ображайся на мене, гаразд?..

– Гаразд, – так само тихо прошепотіла у відповідь Люсі.

– Я огидно вчинила не тільки з тобою, а й з іншими, і з ним також… Учора і мені здалося, що я його бачу, але я… чи то не повірила своїм очам, чи то подумала, що ми й самі виплутаємося, – загалом, я нічого не сказала іншим, і ось ми втратили цілий день, і – хто знає? – що тут трапилося за цей день! І сьогодні, коли ти нас будила, у глибині душі я ж розуміла, що ти не станеш через дрібничку всіх нас підіймати, але мені… мені соромно було зізнатися, що я, твоя старша сестра, і ось – помилялася… Що я тепер скажу йому? Як поясню?

– А може, не треба нічого пояснювати? – підказала Люсі.

Незабаром маленький загін опинився на узліссі, звідки навіть крізь нічну пітьму можна було розгледіти курган, який невідомо коли насипали над Кам'яним столом жителі Нарнії.

– Що ж це робиться? – обурено прошипів Тиквік. – Де охорона, чати, вартові? Нас повинні були гукнути ще на підході!

– Тихіше! – зашикали на нього з усіх боків, бо в цю хвилину Аслан зупинився і повернувся до дітей, чекаючи, доки вони підійдуть. На мить усі зам'ялися – їм було і радісно бачити його, і боязно від того, що вчасно не послухалися, але потім хлопці рішуче ступили крок уперед, і Люсі посунулася, даючи їм дорогу. Сьюзан і Тиквік залишилися на місці, а гном навіть якось зіщулився, увібрав голову в плечі та ще й пригнувся.

– О, Аслане, – тільки й сказав Пітер, опускаючись на одне коліно і підносячи важку лапу Лева до своїх губ, – який я

радий. І як мені соромно. Я взявся вести інших, та не гідний з мене вийшов поводир…

– Любий мій сину! – привітав його Лев. Потім повернувся до Едмунда: – Ти зробив усе, що було в твоїх силах. Дякую тобі!

Потім запала важка пауза, і нарешті почулося:

– Сьюзан!

Сьюзан у відповідь не зронила ані слова, і всім здалося, ніби вона нечутно плаче.

– Підійди до мене, моя дитино, – промовив Аслан. – Ти дала волю страхам у своєму серці. Підійди ж до мене, я вдихну в тебе сміливість і відвагу. Так краще?

– Трохи, – кивнула Сьюзан.

– А тепер, – гучніше промовив Аслан, і в його голосі діти вловили знайомі нотки гарчання і помітили, як хвіст його заходив із боку в бік, – де ж цей маленький гном, відомий боєць на мечах і великий лучник? Де цей син землі, що не вірить у левів? Ану, підійди-но сюди! – Останні слова він уже прогарчав на повний голос.

– Хо-хо-ховрахи-зя-зя-зяблики, – пробелькотів блідий, як привид, Тиквік. Діти, що добре знали Аслана, розуміли, що гном йому подобається, але не дали взнаки, а гном злякався не на жарт. До цього він узагалі не бачив левів, а такого й поготів. Та він не розгубився і зробив єдиноможливе розумне – не зволікаючи, наблизився до Аслана.

Чи доводилося читачеві бачити, як кішка переносить кошеня, схопивши за шкварку? Якщо так, то читачеві легко буде уявити собі, що трапилось далі. Аслан підхопив Тиквіка за комір і злегка труснув його, від чого його обладунки загриміли і посипалися додолу, як каструлі й сковорідки у майстерні лудильника, потім – ф'юіть! – і гном злетів у повітря, перекидаючись через голову, мов акробат. Він, звичайно, був у повній безпеці, але цього не знав і геть злякався. Біля самої землі гнома підхопила м'яка лапа; його поставили на землю так само обережно й дбайливо, як кішка ставить своє кошеня.

– То як, сину землі, чи ми потоваришуємо? – запитав Аслан.

– Г-га-гадаю, що так, – насилу вимовив, відсапуючись, Тиквік.

– Ну то добре! А тепер, діти мої, погляньте на схід – ось уже й зоря займається, отже, часу у вас не так і багато. Поспішайте, сини Адама, і ти, син землі, бо вас чекають великі випробування, і Каспіан потребує вашої допомоги.

Ані гном, що досі не знаходив сил вичавити з себе хоч слово, ані хлопчаки не наважилися запитати, чи піде з ними Аслан. Усі троє відсалютували оголеними мечами і, намагаючись не брязкати кольчугами, розтанули в передранкових сутінках. Люсі з гордістю відзначила, які ж хлопці сильні і сміливі, і спритні, і мужні, і витривалі. Чого в Англії вона за ними цього не помічала? Але в тому-то й річ, що в Нарнії для дітей все було інакше, ніж в Англії, і хлопчаки були не просто хлопчаки, а Великі королі Пітер і Едмунд.

Небо швидко світлішало. На сході, на обрії догорала ранкова зірка Аравір, величезна, мов маленький місяць. Аслан,

що здавався Люсі ще більшим, ніж вночі, стріпнув гривою і загарчав.

Левиний рик, низький та розкотистий, обрушився на землю в дрімоті, мов звуки органа, і пронісся всією Нарнією. Здригнувся Кам'яний стіл зі зведеним над ним курганом; за пагорбом у стані Міраза посхоплювалися, дико озираючись, суворі воїни і, взявшись за зброю, довго дивилися то на холодне досвітнє небо, то на похмурий ліс, то один на одного; обличчя їхні були білими, мов крейда; затоками і затонами Великої ріки в цю тиху передранкову годину прокотилися брижі, і з води раптом вигулькнули голови німф із хвильками замість волосся, а трохи згодом із виру виринула і велика-велика голова самого річкового бога з бородою з водоростей. У лісах і полях із нірок повистрибували кролики, сторожко поводячи вухами, птахи висунули голови з-під крил, запугукали сови, задзявкали лисиці, зафиркали їжаки і заколихалися дерева. У містах і селах загавкали собаки; матері, вдивляючись перелякано в темряву, сильніше пригорнули дітей до себе, чоловіки навпомацки запалювали світло; а далеко-далеко на північних кордонах грюкнули важкі ковані ланцюги – то гірські велетні визирали назовні й квапливо замикали ворота своїх похмурих замків.

Люсі й Сьюзан побачили, як з усіх навколишніх пагорбів на них насувається щось темне, схоже на хвилю чорного туману, що йшла просто від землі; хвиля все наростала й наростала, і раптом дівчатка зрозуміли, що то ніяка не хвиля, то прокинулися чарівні нарнійські ліси. Здавалося, всі дерева Нарнії кинулися туди, де стояли вони з Асланом. Утім, наближаючись, дерева вже не здавалися просто деревами, а все більше набували людських рис. Нарешті Аслана і дітей оточив величезний натовп олюднених дерев, які розкланювалися з ними або робили реверанси чи то просто привітно махали тонкими вітами, і, лише уважно

придивившись, можна було вгадати, хто яке дерево. Дівчата-берізки були білолицими, тонкими та стрункими; верби пишалися дивовижно пишним волоссям: щоб поглянути на Аслана їм доводилося щохвилини відкидати з чола густі важкі пасма; по-королівськи стримано поводились величні буки; важко рухались кремезні дуби; в'язи були урочисті та сумні; скуйовджені темно-зелені гостролисти йшли поряд із дружинами, що прикрасили себе намистами та сережками із яскраво-червоних ягід; горобини шаруділи строкатим квітчастим вбранням і шепотілися між собою, а шум і шелестіння дерев, мов морський прибій, доносив до дітей виразне: "Аслан! Аслан!"

Натовп навколо Аслана ріс-ріс так швидко, що в Люсі запаморочилось у голові. Вона заплющила і розплющила очі, аби прийти до тями, та виявилося, що то насправді крутиться не голова в неї, а весь той величезний натовп дерев. Більш того, між деревами замаячили якісь люди, що стрибали, скакали, дуріли відчайдушно. Серед них вона помітила юнака із ніжним, майже дівочим, обличчям – воно могло б здатися навіть милим, коли б у ньому не було стільки неприборканої первісної дикості. Одягнений він був в оленячу шкуру, а його кучеряве волосся прикрашав вінок із виноградного листя. Едмунд, який зустрівся з ним кілька днів по тому, зауважив, що "з такими, як він, краще пильнувати, бо ніколи не знаєш, чого від нього чекати". У цього розбишаки було безліч імен: і Бром, і Басарей, і Овен – ось тільки три з них. Супроводжували його такі ж дикі на вигляд дівчата, як і він сам. Тут увагою Люсі заволодів товстий, мов бочка, старий, що сидів верхи на віслюку. Побачивши його, вся юрба вибухнула сміхом і вітальними вигуками: гей-го, гей-го, гей-гей-ге-е-ей!

– Пограймо, Аслане? – весело крикнув юнак із дівочим обличчям.

Люсі подумала, що все навколо і справді нагадує якусь гру, а от яку – второпати не могла. Якщо то був квач – то такий, у якому ніхто нікого не квачував. Якщо хованки – то того, хто заховався, ніхто шукати й не думав. Якщо піжмурки – то, мабуть, кожен поводив себе так, ніби водив із зав'язаними очима. Гармидер довкола ще більше заплутував старий товстун зі своїм віслюком, коли час від часу він заходився репетувати:

– Дари сонця і лози! Кому дарів сонця і лози?!

І він скочувався зі свого віслюка, а коли його зі сміхом садили на місце, вигукував щось так само незрозуміле і… падав знову. Утім, на цьому віслюку годі було всидіти і кращому вершнику: віслюкові, вочевидь, здалося, що він бере участь у цирковій виставі, тож він усе намагався стати на задні ноги. Він робив чималі успіхи і згодом, певно, домігся б свого, але в нього під ногами раптом виросла чіпка виноградна лоза, що одразу ж викинула листя. На очах листя розпустилося, і серед зелених острівців з'явилися зелені тугі ґрона, що швидко наливалися соком. Люсі озирнулася – виноград не тільки обплутав ноги віслюку, а плівся вже всюди: не було навколо жодного дерева, що його б із голови до ніг не оповила виноградна лоза. Та що там дерева! Люсі підняла руку, аби відкинути з чола неслухняне пасмо, а відкинула… виноградне гілля. Віслюк був тепер увесь обплутаний виноградом від копит до кінчика хвоста, і навіть поміж вух у нього звисало щось зелене – приглядівшись, Люсі побачила, що то виноградне ґроно. Виноград тепер був і над головою, і під ногами, і попереду, і позаду – все навкруги було оповите лозою.

– Кому дарів сонця і лози?! Дари сонця і лози! – знов проказував своє товстун.

Усі простягнули руки до винограду. Такого винограду, як той, ви в житті не коштували, бо таким його ніколи не виростиш у теплиці. Величезні виноградини, тугі, мов повітряні кульки, самі лопались у роті, зрошуючи піднебіння солодкою прохолодою. Дівчаткам здавалося, що вони можуть їсти і їсти той виноград скільки завгодно, а його й справді було стільки, що можна було наїстися досхочу. До того ж, що вкрай важливо, не треба було дотримуватись так званих правил поведінки за столом. Та ніхто й не збирався їх дотримуватись: куди не кинь оком, усюди лише мокрі пальці, сік стікає підборіддям, а деінде й по бороді, з усіх боків чути нестримний сміх і той-таки приспів: "Ге-е-ей, хо-хо, гей!" Згодом дівчата згадали, що вже чули схожі співи раніше – це називають альпійським йодлем. Несподівано, в одну мить, усі відчули, що гра (чи що там воно було) скінчилась, а гравці, хто де, чи попадали на землю, чи завмерли, де стояли, та один за одним перевели погляд на Аслана.

За мить Люсі щось згадала та, ставши навшпиньки, прошепотіла Сьюзан, що стояла поруч:

– Чуєш, я, здається, знаю, хто вони!

– Хто?

– Юнак із диким обличчям – то Бахус, а старий на віслюку – Силен. Пам'ятаєш, колись давно про них розповідав нам пан Тумнус?

– Гм, і справді! – здивувалася Сьюзан. – Та знаєш що…

– Що?

– Коли б поруч не було Аслана, я б зовсім не хотіла опинитися у цій компанії.

– І не кажи… – навіть здригнулась Люсі.

Розділ 12

Мара і кара

А Тиквік і хлопчаки вже стояли коло темної низької кам'яної арки, де починався хід, що вів до святині кургану. Щойно вони наблизилися, як із темряви вигулькнули двоє вартових борсуків (у пітьмі Едмунд тільки й міг розгледіти, що білі смуги в них на щоках і такі самі білі ікла) та хрипливо-застудженими голосами прорипіли:

– Стій! Хто йде?

– Свої! – озвався гном. – Це я, Тиквік. Веду Великого короля Нарнії з сивої давнини.

Борсуки обнюхали хлопцям руки і закивали головами.

– Ну нарешті, – стиха промовили обидва, – нарешті!

– Дайте нам світла, друзі, – попрохав Тиквік.

Борсуки відшукали факел, Пітер запалив його та передав Тиквіку.

– Веди нас, ЛМД, – промовив він, – не нам тут бути проводирями.

Тиквік узяв факел і рушив у підземелля. Там було холодно, вогко та похмуро. Підлогу й стіни вкривала рясна цвіль, а зі стелі звисало махрове павутиння. Раз у раз із важких кам'яних склепінь зривалася летюча миша і, мало не чіпляючи факел, проносилася геть, подалі від світла. Хлопчакам, що вже котрий день не бачили даху над головою, здавалося, що вони потрапили чи то у пастку, чи то до тюремних казематів.

– Чуєш, Пітере, – прошепотів Едмунд, – ти тільки подивися на ці написи на стінах – уявляєш, які вони давні! А ми навіть давніші за них! Пам'ятаєш, коли ми були тут востаннє, цього ще не було…

– Гм… таке кого-завгодно змусить замислитися… – неуважно відповів Пітер.

Тиквік упевнено вів їх уперед.

– Поворот праворуч… прямо… тут ліворуч… обережно: сходинки!.. знову ліворуч… – зрідка долинав його шепіт.

Нарешті попереду замерехтіло слабке світло, що вузькою смужкою лилося з-під дверей. А за дверима лунали гучні розсерджені голоси. Хтось розмовляв так голосно, що ті, хто сидів у кімнаті, наших подорожніх навіть не почули.

– Щось не подобається це мені, – прошепотів Тиквік Пітерові. – Почекаймо, краще, з хвилинку.

Усі троє завмерли та наторошили вуха.

– Ви прекрасно знаєте, чому я не просурмив у чарівний ріг Сьюзан на світанку! – почувся чийсь голос ("Це король", – пояснив Тиквік). – Не забуваймо, що одразу ж після того, як ми

відіслали гінців, на нас налетіли заморці, і бій ішов не де-небудь, а на самому кургані, й не п'ять хвилин, а щонайменше три години. Я просурмив, тільки-но видалася вільна хвилинка.

– Не мені забути той бій, – пролунав інший злий голос ("Це Нікабрик", – шепнув Тиквік). – Мені не забути, що гноми вкотре прийняли на себе основний удар, і після бою в рядах наших ми не дорахувалися кожного п'ятого!

– Як тобі не соромно! – просипів хтось третій ("Фух, живий Трюфеліно, живий!" – тихо радів Тиквік). – Ми всі боролися не менше і не гірше за гномів, а король Каспіан – у перших рядах.

– Пишатися своїми звитягами кожен мастак! – підвищив голос Нікабрик. – Та що з того? За що ми б'ємося? За що кров проливаємо? Де обіцяна допомога, агов! Нема її, вашої допомоги! Може статися, наш любий Каспіан запізно просурмив! А може, ріг той – не чарівний, га?! Що ж ви мовчите, ніби води у рота понабирали, теж мені – великий писар, чарівник-самоук, пан всезнайка! Чи, може, то не ви порадили нам покинути наші печери, барлоги і нори, перебратися сюди й сидіти-чекати чи то на Аслана, чи то на Пітера, чи то ще невідомо на кого?!

– Я не заперечую... мене теж засмутила відсутність допомоги, на яку я так само, як і ви, покладав стільки надій... ("Ага, ось і доктор Корнеліус", – півголосом зауважив Тиквік).

– Краще не обіцяти, як слово ламати! – знов накинувся на доктора Нікабрик. – А тепер що: горщики побито – масло витекло, тенета зопріли – пташка полетіла, у неводі дірка – рибка зникла! Не вмієш чаклувати, так і не берись – нехай чаклують ті, хто вміє! Тому...

– Не гарячкуй, Нікабрику, – втрутився Трюфеліно, – нам, звірам, так само погано, як і тобі, та ми не втрачаємо надії – ми чекаємо. Допомога прийде, обов'язково прийде… Може, вона вже на порозі!

– О, ну так, звичайно! – огризнувся Нікабрик. – Чекаємо, чекаємо, і чого чекаємо: доки рак на горі свисне чи поки небо на землю впаде? Ні, хочете – самі й чекайте, а мені – зась! Запаси закінчуються, втрати наші не відновити, а прибічників наших стає все менше й менше…

– А знаєш чому? – єхидствував Борсук. – Я тобі скажу чому. Тому, що в когось задовгий язик. Правду казав Тиквік, ідучи, можливо, на вірну смерть: армії – ні слова! І що ж? Не встиг він зникнути з очей, як хтось розтеревенив на весь ліс, що він, мовляв, пішов за підмогою і що у нас є чарівний ріг, і що варто королю просурмити, і всі наші лиха згинуть, як і не було!

– Ти, борсуче, говорити говори, та не заговорюйся! – знову підвищив голос Нікабрик. – Сунув би краще свого сопливого носа у бджолиний вулик, аніж наговорювати на мене! Тільки подумати: я – базіка?! Ану, швидко бери свої слова назад, чи я…

– Заспокойтеся нарешті! – не стримався Каспіан. – Я ніяк не можу зрозуміти, до чого ти хилиш, Нікабрику? І хто ті двоє таємничих незнайомців, що причаїлися у темному кутку? І за яким правом ти їх привів на раду?

– За таким, що то мої друзі! Ти й сам тут лише тому, що заприятелював із Тиквіком та борсуком, а цей навіжений старий у чорній сутані – хіба він тут не тому, що він твій приятель?! Це що ж виходить? Виходить, лише я не можу привести на раду своїх друзів?!

– Нікабрику! Його величність – король, якому ти з власної волі присягав на вірність! – суворо зауважив Борсук.

– Ех, Трюфеліно, тобі б народитися при дворі, – всміхнувся Нікабрик, – ох і славний із тебе вийшов би придворний борсук – придворним манерам, як я подивлюся, ти вже навчився! Але ми не при дворі, а навпаки – у глибокій дірі, тому можемо говорити прямо. Ми всі прекрасно розуміємо, що наш, із дозволу сказати, король може втратити не тільки трон (на якому він ще й не сидів), а й голову, якщо ми не допоможемо йому вибратися з цієї пастки, у яку, до речі, він сам нас і завів. Ось тому…

– Стривайте, може, ваші нові друзі самі пояснять нам, хто вони такі й нащо вони тут? – запропонував доктор Корнеліус.

– Ваше докторійшество, вельмишановний пане докторе, – почувся тонкий, майже плаксивий голосочок, від якого усім зробилось зимно на серці, – хто я така, як не бідна, усіма забута старенька, яку ніхто не любить, не жаліє, ось тільки їхнє гномство пан Нікабрик про стару й згадали. Завдяки йому я на власні очі й побачила такого юного і вродливого короля. Тож ви, ваша величносте, ще подумайте, кого вам варто стерегтися більше: Міраза чи немічну стару, в якої ломить у кістках та якій не сила навіть хмизу в багаття підкласти, аби зігрітися. А ось деякі вміння старої, хоч вона й на науках не обізнана, на відміну від їх докторійшества, стали б комусь дуже у нагоді. Вона ж, бач, спроможна і наврочити, і закляття накласти, і поробити комусь, і мор наслати, бо в нас із вами спільні вороги – о, як я їх ненавиджу, отих людей!

– Кхе-кхе, – відкашлявся їхнє докторійшество доктор Корнеліус, – стосовно старої пані, здається, все зрозуміло. А от ваш інший приятель, Нікабрику, на що спроможний він?

У відповідь із темного кута пролунав низький безбарвний голос, від якого, як потім зізнався Пітер, у нього кров захолола у жилах.

– Мене гнітять жага та голод. Коли вже я увіп'юся зубами, мене вже не відтягнеш, не відірвеш, а коли й відірвеш, то тільки з м'ясом. Століття мори мене голодом – я не сконаю, сто днів та ночей пролежу в льоду – не згину. О, дайте мені лише припасти до ріки крові – я вип'ю її геть усю. Де наші вороги? Я хочу крові, крові…

– І це з ними ти зібрався обговорювати наші плани? – спитав у Нікабрика Каспіан.

– Саме так! Більш того, з їхньою допомогою я зібрався ці плани здійснити!

Після цих слів у печері запала тиша. Тільки й чути було, як за дверима начебто хтось неголосно перемовляється. Потім знову почувся вже знайомий хлопцям голос Каспіана:

– Нікабрику, ми порадилися і вирішили, що готові тебе вислухати.

Знову настала тиша, ще довша і томливіша, ніж раніше. Мовчанка здавалася гнітючою від того, що важко було зрозуміти, чому ж мовчить Нікабрик. Нарешті він заговорив, і голос його лунав тихо, ніби він і сам відчував незручність від того, що він мав сказати.

– Скільки всього переговорено, а зрозуміло одне, – сказав Нікабрик, – правди про Стародавню Нарнію ніхто з нас не знає. Недарма Тиквік вважав, що то все казки. Утім, я був би радий повірити навіть у казку, аби з неї була хоч якась користь. А її й

немає! Що сурмили ми в цей ваш ріг, що не сурмили – один чорт, що собака, що хорт! Тож виходить, навіть якщо і були усілякі там великі Пітер і Сьюзан, і Едмунд, і Люсі, то вони нас або не почули, або почули, та не прийшли, або вони і зовсім не за нас, а проти нас, що теж зрозуміло…

– Або вони все ще в дорозі, – доречно докинув Трюфеліно.

– Та облиш це, борсуче! – відмахнувся Нікабрик. – Ти казатимеш, що допомога прийде, навіть і тоді, коли Міраз вирішить пустити нас собакам на харчі! А я чекати не збираюся! У ланцюзі стародавніх переказів ми випробували одну ланку – з цього нічого не вийшло, ну що ж – коли ламається меч, витягають кинджал. Ті самі давні оповіді розповідають не тільки про королів, а й про інші, грізніші, сили минулого. Ну то викличмо їх, і нехай вони нам допоможуть!

– Коли ти маєш на увазі Аслана, – похитав головою Трюфеліно, – то викликати королів, що були його слугами, то все одно, що викликати його самого. Коли він не надішле їх, то навряд чи прийде сам.

– Тут ти маєш рацію, – кивнув Нікабрик. – Де Аслан, там і його королі. Може статися, його немає серед живих, а може, він став на бік наших ворогів чи його втримала якась сила, що сильніша за нього самого. Та що тут казати! Навіть якби він і прийшов, невідомо ще, чи з дружніми намірами? Здається мені, йому більше до вподоби люди, ніж гноми, та й звірів він, якщо і шанує, то не всіх – згадай-но лише вовків, борсуче! Тож, може, воно й на краще, що він не прийшов… Крім того, коли вірити легендам, він і був-то в Нарнії всього лише раз, та й то – казна-коли і недовго. Ні-ні, забудьмо про Аслана, а замість нього краще викликати справжню силу!

Тут Нікабрик змовк, усі завмерли в очікуванні, а тиша запала така, що Едмунд навіть чув, як за дверима сопе і шморгає носом Борсук.

– До чого ти ведеш? – не витримав, зрештою, Каспіан.

– До того, що є та, що могутністю своєю перевершує навіть самого Аслана, та, що тримала Нарнію під своїм закляттям довгі роки, коли всі ті стародавні оповіді не брешуть.

– Біла Чаклунка! – разом вигукнули три голоси, і шарудіння за дверима підказало Пітеру, що всі троє схопилися на ноги.

– Так! – чітко вимовив Нікабрик. – Так-так, я кажу саме про неї! Сідайте-сідайте, чого це ви посхоплювалися? Злякалися, мов малі діти... Нам потрібна така сила, яка ненавиділа б рід людський найлютішою ненавистю, а отже, була б на нашому боці. І така сила є! Наскільки я знаю, Біла Чаклунка здолала Аслана, зв'язала і вбила на цьому самому Кам'яному столі, що стоїть поруч із нами, у цій печері!

– Наскільки ми знаємо, Аслан повернувся до життя, – різко зауважив Борсук.

– Може, воно й так, – не сперечався Нікабрик, – та щось замало відомо про його подальші діяння – зник, і сліду не лишилось. Як ви це поясните? Хіба могло б таке трапитися, коли б він і справді ожив? Може, про нього більше ні слова не сказано тому, що й говорити було ні про кого?

– Він дав Нарнії королів і королев, – нагадав Каспіан.

– Королю, після того як він виграв вирішальну битву, аби зміцнитися на троні, не потрібен дресирований лев! – заявив

Нікабрик. У відповідь почулося глухе гарчання. Судячи з усього, це гарчав Трюфеліно. – Та й що стало з усіма цими королями? – войовничо продовжував Нікабрик. – Скільки вони там покоролівствували? Із кролячий хвостик! Інша справа – Біла Чаклунка. Ось хто панував, так уже панував – цілих сто років, довгих сто років зими… Оце, я розумію, сила, оце могутність! Це вам не фунт родзинок!

– Та що ж ти таке верзеш! – не витримав король. – Хіба тобі невідомо, що чаклунка – наш найлютіший ворог! Ворог, страшніший за будь-якого Міраза!

– Коли вона комусь і ворог, – крижаним голосом мовив Нікабрик, – так це вам, людям… Ну, винищила вона якихось бобрів, ну, немає їх тепер у Нарнії, ну то й що? Зате вона і пальцем не зачепила жодного гнома, а для нас, гномів, це найголовніше. Чого нам остерігатися Білої Чаклунки!

– Але ж ви приєдналися до нас, – образився Борсук.

– Так? А ви нам що за це? У гущу бою кого посилають? Гномів. Урізати постачання кому першому? Гномам…

– Але ж це неправда, неправда, – замотав головою Трюфеліно.

– Ані добра, ані справедливості ми у вас не знайшли! Нічого, знайдемо в когось іншого! – закінчив Нікабрик.

– Зрада? – запитав Каспіан.

– А ти за меча не хапайся! – промовив Нікабрик, і в голосі його чулася неприхована погроза. – Мене не налякаєш. Вас троє, нас теж троє, тож ми ще подивимось хто кого!

– Зупиніться! Стривайте! – пролунав єдиний спокійний голос серед всієї суперечки. – Так ви, чого доброго, і до рукопашної дійдете. Чаклунка померла – про це всі легенди говорять. Як же наш Нікабрик зібрався її викликати?

Нікабрик промовчав, а за нього відповів той самий безбарвний, глухий, наче неживий, голос:

– Чаклунки не вмирають...

І знову втрутився верескливий і плаксивий голосок "бідної нещасної" бабусі, про яку всі якось забули:

– Ах, ваша добра-жаліслива-бідна-нещасна королівська величносте, не мучтесь, не побивайтеся з приводу передчасної кончини нашої дорогої Білої Пані, як ми її називаємо. Високоповажний пан доктор вирішив пожартувати над бідною, нещасною, всіма забутою старенькою. Ах, як вам не соромно, найдорожчий пане докторе, вчений пане докторе? Де ж це чувано, аби справжня чаклунка – та й померла! Чаклунка на те й чаклунка, щоб оживати кожен раз, як її кличуть назад.

– Тож викликай її скоріш! – поквапив неживий голос. – Малюй своє магічне коло, запалюй блакитне полум'я. Ми чекаємо на неї!

Слідом за тим почулася якась метушня, Борсук загарчав, доктор скрикнув, і на всю печеру, мов грім, прогримів голос Каспіана:

– Так ось у чому полягав твій задум, Нікабрику! Закликати на допомогу чари і викликати дух проклятої чаклунки! Ось навіщо тобі знадобилися нові друзі: відьма і перевертень!

Наступної миті все змішалося: звіриний рик і вереск, і крики, і прокляття, і брязкання мечів. Хлопчики і Тиквік кинулися всередину. Краєм ока Пітер помітив, як огидне сіре створіння, напівлюдина-напіввовк, стрибнуло на тендітного юнака приблизно одного віку з самим Пітером. Едмунд побачив Борсука і гнома, що каталися по підлозі, зчепившись, мов дикі кішки, а Тиквік носом мало не зіткнувся із жахливою відьмою з палаючими очима. Тиквік надовго запам'ятав цей гачкуватий ніс і випнуту нижню щелепу, цей рот, що нагадував щипці для розколювання горіхів, і цей моторошний совиний погляд, і брудні сиві патли, що звисали відьмі на очі. Відьма тримала доктора за горло і тільки клацнула на Тиквіка зубами, але промахнулася, а Тиквік змахнув мечем – і відьмина голова покотилася по підлозі. У ту ж мить зі столу впала свічка, і все поглинула темрява. Стало темно, як у льоху. У цій непроглядній пітьмі чувся лише тупіт ніг і хрипке дихання: хтось дрябався, хтось кусався, хтось махав мечем, хтось лупив у темряву кулаками, а хтось підборами. Нарешті все затихло.

– Еде, ти як там, Еде?

– Та ніби нічого, – натужно дихаючи, відгукнувся Едмунд. – Здається, я зловив цього зрадника Нікабрика. Він тут, піді мною, борсається.

– Так, та не так! – почувся чийсь сердитий голос. – Це ви мене осідлали. Злізайте-но, бо важкий, мов слоненя!

– Ох, перепрошую, Тиквіку, я ненавмисно, – вибачився Едмунд. – Усе, злажу, злажу…

– Бо-бо-бо, бу-бу-бу, – раптом забубонів та знову заборсався в темряві Тиквік, – що ж ви мені в рот черевик сунете? Він же не булка і не бублик!

– Королю Каспіане, де ви? Ви живі? – не звертаючи уваги на стогони Тиквіка, запитав Пітер.

– Живий, – почувся слабкий голос, – але хтось мене сильно вкусив.

Чиркнув сірник, і вогник освітив бліде і брудне обличчя Едмунда. Він нагнувся, понишпорив по підлозі та відшукав недогарок (ринку вже не використовували, бо скінчилася олія). Поставивши недогарок на стіл, Едмунд підпалив гніт, полум'я розгорілося, і з різних кінців печери попіднімалися люди і звірі. Шість пар очей, кліпаючи на світло, сторожко вдивлялися один в одного.

– Схоже, вороги наші полягли, – підсумував Пітер. – Ось відьма. Вона мертва, – Пітер відвів очі убік. – Ось Нікабрик. Він теж мертвий. А ось, як я розумію, перевертень. Давненько я їх не бачив. Вовча голова і людське тіло – так і завмер, як спостиг його меч, мабуть, саме перетворювався на вовка… А ви, я так розумію, і є той самий король Каспіан, про якого я скільки чув?

– Так, – відповів юнак. – Із ким маю честь розмовляти?

– Це ж сам Великий король Пітер власною персоною! – відрекомендував Пітера Тиквік.

– Благословенним будьте, ваша величносте! – вклонився Каспіан.

– І ваша величність також! – вклонився Пітер. – Ви, звичайно, розумієте, що ми тут не для того, аби захопити трон, а для того, щоб допомогти утвердитися на ньому законному королю.

– Ваше величносте! – пролунав скривджений голос за спиною у Пітера десь на рівні ліктя. Пітер обернувся. Перед ним стояв Борсук. Пітер нагнувся, обійняв його і поцілував у щетинисті щоки. І то були вам не дівчачі ніжності, а визнання королем великих заслуг Борсука.

– Спасибі тобі, о кращий серед борсуків, – сказав Пітер. – Спасибі за те, що жодного разу не засумнівався в нас.

– Ну що ви, ваше величносте, – зашарівся, якщо так можна висловитися, Борсук. – Я всього лише звір, простий звір, а ми, звірі, майже не змінюємося, тому й пам'ять у нас така довга. Справа борсуча в тому і полягає, аби берегти пам'ять минулих поколінь. Як же я міг засумніватися?

– А знаєте, – сказав Каспіан, – мені дуже шкода, що так вийшло з Нікабриком, нехай навіть він і зненавидів мене з першого погляду. Він зачерствів і знавіснів від довгих страждань і ненависті. От коли б ми відразу перемогли, він був би, звичайно ж, добрим і славним гномом… Я не знаю, чия рука завдала йому смертельний удар, і, чесно кажучи, радий цьому…

– Однак ви спливає кров'ю, – зауважив Пітер.

– Схоже, мене вкусив цей от… – Каспіан кивнув на перевертня, – з вовчою пащею.

Усі кинулися промивати і перебинтовувати рану (як відомо з народних переказів, укуси перевертнів надзвичайно небезпечні), а потім Тиквік сказав:

– Ну ось, поспішали ми до сніданку, поспішали, і нате вам!

Тиквік згадував про їжу щоразу, коли бував на волосинці від смерті, а останнім часом це траплялося досить часто.

– Тільки не тут, – озвався Пітер.

– Тільки не тут, – здригнувся Каспіан. – Потрібно попросити когось прибрати тіла.

– По́гані цій місце у ямі, – розпорядився Пітер, – а тіло нещасного Нікабрика треба передати гномам – нехай вони поховають його за звичаями свого народу.

…Королівський сніданок, на який хлопці так прагнули встигнути всю дорогу від Кейр-Паравеля, все-таки відбувся в одному з численних темних закутків кургану. Утім, це навіть сніданком не назвеш: то був не той сніданок, що подають у палацах, і навіть не той, що зазвичай випадає англійським дітям. Каспіан і Корнеліус могли скільки завгодно мріяти про пиріг з олениною, а Пітер і Едмунд про яйця в мішечок і гарячу каву – замість цього кожен отримав по маленькому куснику холодної ведмедини (із кишені), по шматочку твердого сиру, невеличкій цибулинці й по ковтку студеної води з глечика. Сніданок відбувся у тиші.

Розділ 13

Великий король кидає виклик

– Отже, – сказав Пітер після того, як усі закінчили трапезу, – отже, з'ясуймо собі наше становище. Аслан і дівчатка, тобто я маю на увазі королеви Сьюзан і Люсі, перебувають десь недалеко від нас. Але як вони діятимуть і коли, ми не знаємо. Та добре знаємо інше: сидіти, склавши руки, вони не будуть. І ми, у свою чергу, маємо зробити все, що в наших силах… а сил

у нас не так уже й багато. Їх не вистачить не лише для того, щоб узяти гору над Міразом, але навіть і для того, щоб дати йому бій у чистому полі. Чи не так, Каспіане?

– На жаль, так, Великий королю, – відповідав Каспіан. Багато в чому він був схожий на Пітера, проте страшенно ніяковів у розмові, мабуть, від того, що зустріч із великими королями з далекого минулого справила на нього надто глибоке враження.

– Тоді я відішлю йому виклик на двобій.

На якусь мить усі постовпіли – ідея була хоч і проста, та сміливa, а головне – досі чомусь нікому не спадала на думку. Першим отямився Каспіан.

– Перепрошую, Великий королю, – промовив він, – але я б не хотів поступатися вам цим правом. Я мушу поквитатися за батька.

– Бач, – Пітер добирав слова, намагаючись не образити самолюбство Каспіана, – по-перше, тебе важко поранено, а по-друге, Міраз може попросту розсміятися на виклик від свого небожа. Ми ж знаємо, що ти справжній король і витязь, але він цього не знає і, як колись, вважає тебе за малого хлопчика. Тож йому буде якось і не до снаги відповідати на твій виклик.

– Але, сір, – звернувся до Пітера Борсук (він сидів поруч Пітера й просто-таки зазирав йому до рота), – із тим самим успіхом він може не прийняти виклик і від вас. А що йому до того: у нього й військо більше, і зброя краща; ще день-два – і нас можна брати змором… Навіщо ж йому лізти на кулю й ризикувати власною головою – не такий він бовдур!

– Може й не прийняти, – погодився, але не зніяковів Пітер, – а може і прийняти, це ми ще побачимо. Але навіть якщо і не прийме, то на обмін герольдами і всяку іншу нісенітницю у нас піде мало не весь день. А за цей день багато що може змінитися. Може статися таке, що Міразу й зовсім буде не до бойових дій – не забуваймо про Аслана! А ми тим часом учинимо огляд нашого війська, укріпимо позиції… Ні, я цілковито певен: необхідно посилати виклик, до того ж негайно! Докторе, у вас є чорнило і перо?

– Без них учений – як без рук, – із готовністю відгукнувся доктор Корнеліус.

– Тоді, коли ваша ласка, запишіть моє послання. Я диктую…

Доки доктор розпрямляв пергамен, гострив перо і збовтував ріг із чорнилами, Пітер прихилився до стіни й, замруживши очі, гарячково пригадував високомовний тон послань; а за місцевим літочисленням він стикався з ним уже досить-таки давно: за золотої доби Нарнії, тобто наче за доісторичних часів.

– Гаразд, – нарешті вимовив він, – ви готові, докторе?

Доктор умочив перо в чорнило, і Пітер продиктував. Вийшло ось що:

"Ми, Пітер, з ласки Аслана, а також за правом обрання, повеління та завоювання, Великий король Нарнії, імператор Самотніх островів, а також лицар найшляхетнішого ордену Лева та інше, інше і таке інше… Міразу, недостойному нащадку Каспіана Восьмого, колишньому лорд-протектору, а нині – самозваному королю Нарнії, переказуємо привіт…"

Тут Пітер трохи замислився, а чи не підправити "привіт" на "привітання", а заразом "недостойного" замінити на "достойного", що, так би мовити, більше личить стилю, але потім вирішив залишити все, як є.

– Ви встигаєте, докторе? – запитав він.

– "Нарнії", кома, "переказуємо привіт", крапка, – оголосив доктор.

– Добре. Абзац. "Запобігаючи непотрібним кровопролиттю, смертовбивству й іншим лихоліттям, які спричиняються війною на землях увіреного нам королівства, так, як і в ім'я захисту королівської честі та достоїнства возлюбленого брата нашого, короля Каспіана, ми, Пітер і таке ін., виявили високе наше побажання стятися з тобою, ваша Міразосвітносте, у чесному герці, сиріч двобої, щоби, поваливши тебе в порох, тим самим воскресити зганьблену і зневажену справедливість, якої потоптання тобою, наймізотніший та наймізаженніший Міраз, полягало у позбавленні влади законного правом, дарованим нами і заморським звичаєм, короля Каспіана, а також у суперечному природі, підлотному і кривавому вбивству твого наймилостивішого короля і брата, Каспіана Дев'ятого. А тому ми, Пітер і таке ін., беззаперечно пропонуємо, вимагаємо і приказуємо тобі, ваша самозвана величавосте, прийняти кинутий нами виклик на названий двобій; передати ж сіє посланіє припоручаємо возлюбленому брату нашому Едмунду, колись королю та співправителю Нарнії, герцогу Ліхтарної пустки, графу Західних багн, лицарю благородного ордену Скрижалі, якого й наділяємо всіма повноваженнями для визначення, спільно з вашою Міразостійністю, умов вищезгаданого герцю. Написано у нашій резиденції, Аслановому кургані, дванадцятого травня місяця зеленого листя в рік правління короля Каспіана Десятого Нарнійського перший". Має спрацювати, – зробивши глибокий віддих, сказав

Пітер. – Тепер ось що: Едмунду, тобто королю Едмунду, не гоже йти одному. Необхідно надати йому двох осіб для почту. Одним я пропоную нашого доброго велетня.

– Так, але він не надто… е-е-е… красномовний, – заперечив Каспіан.

– Теж мені новина! Та говорити йому не доведеться, а вигляд він має досить-таки показний. Й, окрім того, нині йому конче потрібні наші довіра і підтримка, то відправимо його. Але хто ж буде другим?

– Якщо вашій величності бажається справити на ворога грізне враження, – запропонував Тиквік, – то кандидатури, кращої за Рипічипа, нам не знайти. Цей усіх тяжко вразить з одного маху: якщо не виглядом, то поглядом, а як не поглядом, то язиком.

– Усе це так, авжеж, – усміхнувся Пітер, – утім, ось лихо, дуже вже він малий, наш грізний Рипічип, боюсь, він наших ворогів не налякає, а радше насмішить, і вже тоді точно можна не розраховувати на те, що Міраз прийме виклик заморському війську на сміх!

– Пошліть Гленсторма, ваша величносте, – запропонував Трюфеліно, – з кого, з кого, а з кентавра ніхто не справлятиме смішки.

За годину по тому двоє ясновельможних панів особливо наближених до Міраза, а саме лорд Каверзіан і лорд Спесивіян, прогулюючись уздовж позицій війська заморців і длубаючи в зубах після ситого сніданку, узріли, як виходять із лісу кентавр і велетень, яких вони вже мали честь побачити в бою, а поміж

ними хтось третій, кого вони, як не морщили лоба, впізнати не змогли.

До речі мовити, коли б під ту хвилину Едмунда побачили хлопчаки з його рідної школи, то й вони його навряд чи впізнали б, позаяк Аслан вдихнув у нього почуття королівської достойності.

– Що відбувається? – не на жарт переполохався Каверзіан. – Невже вони наступають?

– Та ні, – заспокоїв його Спесивіян, – бачите, у них в руках зелені віти, мабуть, парламентарі, здаватися йдуть.

– Е-е-е, ваша ясновельможносте, – похитав головою Каверзіан, – Ви лишень гляньте на того, що посередині, – з його вигляду не скажеш, що він іде здаватися, навпаки, вигляд у нього такий, неначе він іде пропонувати здатися нам! Але хто б то міг бути? На цього хлопчиська, Каспіана, не схожий…

– Не схожий, – погодився Спесивіян. – Б'юсь об заклад, що цей орел побував не в однім бою! От тільки звідки він з'явився у заколотників? Як собі знаєте, ваша світлосте, а мені це дуже і дуже не до вподоби. Я й більше скажу (це лише між нами) – він навіть куди величніший за їхню величність! А погляньте-но на цей обладунок – та нашим ковалям такий і не снився!

– Ставлю свого сірого в яблуках, що він несе нам виклик, а не капітуляцію, – зробив висновок Каверзіан.

– Ет, пусте! – махнув рукою Спесивіян. – Ворог у нас, так би мовити, уже у жмені, а Міраз – не такий він бовдур, аби ризикувати власною шкурою заради якогось непевного честолюбства. Ні, він на це не піде…

– …Якщо його не… підштовхнути, – обережно натякнув Каверзіан.

– …Лише вкрай непомітно, – з півслова вловив натяк Спесивіян і стишив голос. – Давайте-но з вашою світлістю відійдемо подалі від варти. Отже, чи правильно зрозумів я вашу світлість?

– Якщо Міраз дасть згоду на двобій, – підморгнув Спесивіяну Каверзіан, – то він або переможе, або буде переможеним.

– Резонно, – кивнув Спесивіян.

– Якщо він переможе, то можна сміливо вважати, що цю війну ми виграли.

– Резонно. А коли ні?

– А коли ні, то ми з таким самим успіхом зможемо виграти війну без нього! Не думає ж ваша світлість, що Міраз – видатний воєначальник! Отже, ми з вами будемо у виграші удвічі: виграємо війну, а заразом програємо короля.

– Якщо я правильно зрозумів, то ваша світлість уважає, що ми здатні управлятися в королівстві без короля так само успішно, як і з ним?

– Що ви, набагато краще! – скривився Каверзіан. – Адже саме ми з вами й посадили цього мерзенного Міраза на престол, і ось уже скільки років він править собі на втіху, живучи у розкошах, а що ж нам? За нашу відданість, відвагу, винахідливість? Дуля з маком!

– І не кажіть, – зітхнув Спесивіян. – Однак більше про це анітелень – здається, йде вістовий покликати нас до королівського намету.

Коло королівського шатра лорди знайшли Едмунда і його почет. Їх частували тістечками та вином. Вочевидь вони сиділи в очікуванні відповіді на доставлене послання. Обидва заморські лорди придивилися ближче до них і зійшлись на тому, що їм не хотілось би стятися в бою з жодним із цих грізних парламентерів.

У шатрі лорди знайшли Міраза; той на самоті з люттю розправлявся зі сніданком. Його лице вкривали червоні плями, брови були насуплені.

– Ось полюбуйтесь, – жбурнув він через стіл пергамен, – що за визивну цидулку надіслав нам наш вискочка-небіж!

– Із вашого дозволу, сір, – обережно зауважив Каверзіан, вивчаючи сувій, – якщо той молодий лицар, що сидить біля входу, і є згаданий тут король Едмунд, то краще вам стримуватися у словах.

– Едмунд? Чхати на Едмунда! Невже ваша світлість йме віри цим дитячим казочкам про Пітера, Едмунда та… кого там ще?!

– Я йму віри своїм очам, із вашого дозволу, сір, – також обачно зауважив Каверзіан.

– Гаразд, годі сперечатися через дрібницю, – погодився Міраз, – а от стосовно двобою, сподіваюся, у нас спільна думка.

– Ще б пак! – вигукнув Каверзіан.

– Ану лишень, і яка ж? – усміхнувся Міраз.

– Відмовитися, – зітхнув Каверзіан. – Мене страхополохом не назвеш, але, відверто кажучи, я б остерігся виходити на герць навіть проти того парубка, що сидить біля входу. А якщо його брат, Великий король, ще небезпечніший, а, судячи з усього, так воно і є, то заради вашого дорогоцінного життя, тримайтеся від нього якомога далі, благаю вас.

– Бодай тебе заціпило! – розгнівався Міраз. – Говорити! Мені! У вічі! Такі речі! Та щоб я злякався якогось там Пітера, якого, либонь, і на світі нема – та ні зроду-віку! Ніякого Пітера я не боюсь, а питаю вашої ради виключно з точки зору розсудливості цього двобою для вищих інтересів нашої корони!

– Так саме про це я й кажу, – буцімто навіть образився Каверзіан, – а чи варто зв'язуватися з таким небезпечним суперником, коли ми ось-ось і без того виграємо війну? Я також мудро побоявся б битися з лицарем, у якого на чолі написано, що він несе вам смерть.

– Знову заторочив! – уже не на жарт розгнівався Міраз. – А чи не бажає їхня світлість, аби всі подумали, немовбито король такий самий боягуз, як і його найближчий радник?!

– Ну, це вашій величності видніше, – смиренно уклонився Каверзіан.

– Ми сподівалися почути раду державного мужа, а ти говориш, як полохлива стара баба! – обурився Міраз. – А яку нам дасть пораду лорд Спесивіян?

– Ваша величність виголосили коротку, але видатну промову про користь розсудливості для своєї корони. По суті,

кращої зачіпки для того, щоб відмовитися від двобою, нам годі й шукати, так і скажемо у відповідь: ми, мовляв, не боягузи, а якщо і відмовляємося, то не тому, що боїмося, а виключно з точки зору вищих інтересів корони, тож вибачайте, а битися ми не…

– О, небо! – вигукнув Міраз і навіть вискочив з-за столу. – Та як у вас язик повернувся на такі слова! "Зачіпка", "вибачайте" – та я не шукаю зачіпки, а просити вибачення тим паче не маю наміру, чуєте, ви?

Розмова йшла саме так, як того прагнули лорди, тому вони не виправдовувалися, а лише мовчки потупили очі.

– Ага, розумію, – сказав Міраз, по черзі оглядаючи лордів, та до того пильно, неначе щойно їх уперше й побачив, – у моїх радників заячі серця, але їм дістало зухвальства і нахабності думати, буцімто таке саме серце б'ється у грудях Міраза. Подумати лише: відмовитися від двобою, шукати зачіпки, прохати вибачення! А як то честь воїна, заморця, чоловіка, врешті-решт! Та коли я відмовлюсь, а цього, до речі, саме й вимагають від нас жорстокі закони війни, що повелівають усім і кожному оберігати свого командира, ви ж перші й роздзвоните всій армії, що я злякався. Хіба не так?

– Жоден розсудливий солдат не зважиться ганьбити свого правителя, особливо такого віку, як ваша величність, лише за те, що той відмовився стати до бою з великим воїном у повному розквіті молодих літ, – незворушно заявив Каверзіан.

– Еге, то, по-вашому, я не лише боягуз, а ще й старенний дідуган, якому вже час у могилу лягати! – затупав ногами Міраз. – Так ось що я скажу вам, мілорди: своїми легкодухими словами ви досягли мети, прямо протилежної вашим порадам!

Я приймаю виклик! Так-так, приймаю, хоча спершу й сам волів відмовитися, з вищих, зрозуміло, помислів, але тепер дам згоду. І нехай ніхто не закине мені боягузтва, бодай навіть у моїх радників від страху дрижать жижки!

– Ми благаємо вашу величність… – завів був стару пісню Каверзіан, але Міраз уже вискочив із шатра, і, коли він сповіщав Едмунду свій присуд, лорди по-змовницьки перезирнулися та нишком закихкали.

А в таборі повстанців звістка, яку приніс Едмунд, жваво передавалася з уст до уст і незабаром облетіла всіх, від малого до старого. Зчинилися небувалі веремія і гармидер, адже кожен вважав за свій обов'язок взяти хоч яку участь у майбутній події, якщо не ділом, то хоч радою. Едмунд з одним із командирів ворожого війська розмічав поле для двобою, у землю вбивалися тички, а між тичками простягалися линви. Із двох кутів ділянки, а також збоку, на одній зі сторін, як розпорядники (або, як сказали б тепер, "судді") мали стояти заморці, два інші кути й одну сторону належало зайняти розпорядникам Великого короля. Пітер саме роз'яснював Каспіану, чому той не може бути розпорядником, коли герць ведеться за його право на трон, як тут у нього з-за спини почувся розгніваний рев. Пітер здригнувся й обернувся – перед ним стояв старший із братів-ведмедів, а вигляд він мав такий, немовби його щойно розбудили.

– То що, ваша величносте, – сказав він, стримуючи позіхання, – ведмідь уже перед вами.

– Я, безперечно, дуже радий, – відповів Пітер, – але що з цього?

– Як це що? – здивувався такій нетямущості ведмідь. – Споконвічно у нас, у ведмедів, виключне право виставляти одного з нас розпорядниками лицарського турніру. І ось я тут.

– Не беріть його, – прошепотів Тиквік Пітеру, – авжеж він дуже добрий ведмідь, але в тому-то й справа! Він неодмінно засне чи, чого доброго, стане смоктати свою лапу – ой, зробить він нам ведмежу послугу, не обберемося з ним глуму.

– Нічого не вдієш, – знизав плечима Пітер, – він має цілковиту рацію, це справді ведмежий привілей. Залишається дивуватися тому, що про нього досі пам'ятають, коли стільки всього забуто…

– Ну, так, ваша величносте, – нагадав про себе бурмило.

– Що ж, – зітхнув Пітер, – це ваше право, і ніхто його у вас не відбере. Лише домовмось, що під час двобою ти аніяку лапу не ссатимеш! Це вкрай непристойно.

– Авжеж, непристойно, – вмить згодився ведмідь.

– Невже? А сам ти що робиш? – напустився на нього Тиквік.

Ведмідь, витягнувши лапу з рота, розглядав вершечки дерев, буцімто й він – не він, а Тиквік кричав бозна-кому іншому.

– Сі-і-ір, – пропищав знизу якийсь тоненький голосок.

– А, Рипічипе! – Пітер роззирнувся навсібіч, як це зробила б усяка інша людина, до якої щойно звернулася миша.

– Сір, – сказав Рипічип, коли вони нарешті зустрілися поглядом, – моє життя у вашому велінні, та є ще й моя честь! Мої люди вкрай невдоволені: у нас у загоні єдиний на всю армію сурмач, і ми слушно сподівалися, що саме нам випаде честь супроводжувати короля Едмунда з викликом, та нас навіть не сповістили про цю почесну місію! Сір, ми глибоко засмучені цією обставиною. Ось коли б ваша величність визнала за можливе обрати мене в розпорядники, то наш загін був би чимало з того втішений.

Полум'яну промову Рипічипа перервав несподіваний шум, схожий на гуркіт грому серед чистого неба – це не зовсім ґречно дозволив собі розреготатися велетень Бурелом. Та не встиг Рипічип виявити джерело рокотання, як Бурелом розважливо осікся і скривив безневинну міну.

– На превеликий наш жаль, – дуже серйозно зітхнув Пітер, – я змушений відмовитися. Уся штука в тому, що багато людей панічно бояться мишей.

– Оце нам доводилося спостерігати повсякчас, – визнав Рипічип.

– Отже, з нашого боку було б просто нечесно супроти Міраза виставляти розпорядником мишу, та ще такого грізного Миша, як ви. У Міраза у найбільш недоречний момент може здригнутись рука, можуть підсіктися коліна, хіба мало що! Ні-ні, навіть і не благайте, про це не може бути й мови!

– Ваша величність – зерцало честі, – Рипічип віддав Пітеру найграціозніший уклін, – а там, де йдеться про честь… До речі, мені здалося, наче я чув декотрий шум, який може бути розтлумачений як регіт. Попереджаю, якщо хтось із присутніх обрав об'єктом своєї дотепності мене, то я і моя шпага згодні

зустрітися з ним у будь-який зручний для нього час у будь-якому зручному для цього місці.

Від такої пересторогиелетень мимоволі втягнув голову в плечі, а запалу тишу перервав лише Пітер, який, остаточно все обдумавши, привселюдно оголосив: "Із нашого боку розпорядниками будуть велетень Бурелом, ведмідь Соня і кентавр Гленсторм. Двобій відбудеться о другій пообідні. Обід рівно опівдні".

– Послухай, – трохи згодом казав Пітеру Едмунд, коли вони залишилися самі, – авжеж я розумію, що ти вчинив так, як тобі підказало сумління. Ну, а як ти думаєш, чи зможеш ти перемогти його, га?

– А ось це я і збираюся дізнатися в бою, – відповів Пітер.

Розділ 14

Гарячий день

Незадовго до двох годин пополудні Тиквік і Борсук зі своїми друзями та побратимами сиділи на узліску й розглядали блискучі лави заморських воїнів, що вишикувалися на відстані двох летів стріли від них. Між двома арміями розчистили квадратний майданчик, якому і належало стати ареною для двобою двох королів. У дальніх кутах майданчика з оголеними мечами стояли лорди Каверзіан та Спесивіян, а в ближніх – велетень Бурелом та вічно заспаний гладун Соня. Попри всі пересторогиін і тепер смоктав лапу і аж ніяк не відповідав урочистості нагоди. Зате, на противагу йому, Гленсторм стояв як вкопаний праворуч від арени; він лише зрідка бив заднім копитом об землю та мав куди більш статечний вигляд, аніж заморський барон, що стояв проти нього біля лівої линви.

Щойно Пітер потиснув руки Едмунду і доктору й попрямував до центру майданчика. Напруга сягнула краю, як воно буває, наприклад, перед фінальним забігом перед пострілом стартового пістолета. Обидві армії завмерли, над полем нависла тиша.

– От якби з'явився Аслан і вмить розставив би все на свої місця без двобою, – прошепотів Тиквік.

– Мені також так хотілося б, – сказав Борсук і штовхнув Тиквіка під лікоть, – ану озирнись.

– Стружки, тріски й гілля, нічого собі діла! – тільки й пробурчав Тиквік. – Боги – не боги, люди – не люди, дерева – не дерева, але їх сотні й тисячі, й вони, безсумнівно, на нашому боці!

– Це дріади та сильвани, – пояснив Трюфеліно, – Аслану все-таки вдалося пробудити їх від довгого сну!

– Що ж, вони нам добряче стануть у пригоді, якщо ворог замислить щось підступне, утім, вони не захистять нашого Пітера, якщо рука Міраза буде точніша, – вирішив гном.

На це Борсук нічого не відказав, бо в цю мить Пітер із Міразом одночасно ступили на поле, обидва в залізних кольчугах, у шоломах та зі щитами. Зійшовшись посередині бойовища, вони один одному вклонилися і неначебто обмінялися кількома фразами, але якими саме – не розчути. А наступної миті в яскравому сонці зблиснули два мечі, а дзенькіт криці потонув у шаленому ревінні двох армій, чиї вояки горлали, свистіли та атукали, ніби вболівальники на футбольному матчі.

– Браво, Пітере, здорово! – кричав Едмунд, коли побачив, що Пітер відразу примусив Міраза відійти на півтора кроку. – Дотискай його, дотискай!

Пітер, неначе почувши пораду, посилив натиск, і якийсь час здавалося, що він от-от виграє бій. Та Міраз був бувалим бійцем: він умить оговтався після першого натиску й майстерно використав свою перевагу в зрості та вазі, переходячи з оборони на напад. "Мі-раз! Мі-раз! Ко-роль! Ко-роль!" – скандували заморці, а Каспіан і Едмунд навіть пополотніли від страху за Пітера.

– Уявляю, які удари йому доводиться відбивати, – сказав Едмунд.

– Гей, а що це вони роблять? – спитав не такий досвідчений у фехтуванні Каспіан.

– Фух, – перевів дух Едмунд, – цього разу обійшлося! А це вони розійшлися, трохи видихлися, як я розумію. Чатують. Невдовзі знову зійдуться. Еге ж, так і є! І тепер уже без наскоків, за наукою: кружляють, промацують, де у кого слабина в обороні…

– Ой, здається мені, цей Міраз добре знає свою справу! – пробубнів, ні до кого не звертаючись, доктор.

Ніхто його й не почув, тому що саме цієї миті з нарнійського боку гримнув такий оглушливий зойк, ґвалт, виск і рев, що у бідного доктора заклало вуха.

– Що? Що там сталося? – взявся торгати він своїх сусідів. – Мої бідні старі очі нічого не бачать.

– Великий король уколов його у пахву, – плескаючи в долоні, прокричав Каспіан. – Там є незахищене місце – пройма в кольчузі. Ось і перша кров.

– Ой, щось мені знов-таки не подобається, – миттєвість по тому похитав головою Едмунд. – Пітер зовсім не застосовує щита! Здається, у нього щось із рукою.

Едмунд не помилявся. Тепер усі помітили, як безсильно звисла у Пітера ліва рука, і він навіть не намагається прикриватися щитом. Бурхливе ревіння заморців вітало удачу Міраза.

– Еде, ти бачив більше битв, скажи відверто: є ще хоч якийсь шанс? – спитав Каспіан.

– Майже немає, – підтвердив Едмунд. – Та Піт справжній боєць: такий шанс він може створити й сам – нехай йому щастить!

– Чому ж ми не відмовили його, чому, – гірко зітхнув Каспіан.

Раптом крики з обох боків стихли. Едмунд спершу аж розгубився, та потому збагнув: "Ах, он у чому справа! Вони згодилися на перепочинок!"

– Ідімо, докторе, ймовірно, ми з вами зможемо допомогти Великому королю!

Вони збігли до бойовища й підхопили Пітера, який переступив через линви їм назустріч. Груди його тяжко здіймалися, а лице заливав піт.

– Що у тебе з рукою? Тебе поранено? – відразу запитав Едмунд.

– Та ні, удар я прийняв на щит, та це, скажу я, був удар так удар – ніби вантажівка з цеглою наїхала – ну ось, краєм щита зап'ястя й зачепило. На перелам не схоже, та звих, певно, є. Якщо тугіше перев'язати, то діяти можна.

Поки доктор робив перев'язку, Едмунд із тривогою запитав:

– Ну, і якої думки ти про нього, Пітере?

– Дужий. Неабиякий дужий. Проте шанс є. Вага у нього більша, дихання гірше: якщо примусити його побігати, та ще й під палючим сонцем, дивись, щось із того й вийде. Інших шансів, сам розумієш, катма. Тож… поцілуй за мене домашніх, скажеш… ну, та сам знайдеш, що сказати! Бачиш, він уже виходить. Ну, бувай, старий! До зустрічі, докторе. До речі, ось що ще, Еде, – передай Тиквіку, що він молодець. Ну, все, вперед.

Едмунд не міг мовити ані слова. Разом із доктором він рушив до свого місця, відчуваючи якусь моторошну порожнечу всередині.

Сутичка відновилася. Початок знову був обнадійливим. Пітер міцно тримав щита і тепер значно більше пересувався, змушуючи Міраза бігати. Збоку це нагадувало гру в квача: Пітер робив награний випад і відступав, Міраз кидався за ним, та його грізний меч розсікав лише повітря.

– Боягуз! Боягуз! – затюкали заморці. – Ану, бийся, як слід! Ти куди втікаєш? Тут тобі двобій, а не танці! Ату його, тю!

– Ох, тільки б він їх не слухав! – йойкнуло серце у Каспіана.

– А він і не слухає, – упевнено сказав Едмунд. – Він веде бій саме так, як на... ах! – Цієї самої миті Міраз завдав Пітеру страшенного удару. Удар прийшовся у шолом. Пітер поточився, хитнувся і впав на одне коліно. Ревіння заморської армії сягнуло до рівня дев'ятибального шторму.

– Добий його! Добий! – репетували тисячі горлянок.

Та Міраза не треба було ані понукати, ані заклинати: він уже заніс над Пітером свій грізний меч. Едмунд замружив очі і прикусив губу так, що проступила кров. Але меч якимось незбагненним чином лише ковзнув по правому плечу Пітера, а міцна кольчуга, на совість зроблена майстровими гномами, не підвела.

– Він підвівся! Він знову на ногах! – закричав Едмунд, широко розкриваючи очі, і ймучи віру їм, і не ймучи. – Тримайся, Пітере! Ми з тобою!

– Як? Як це трапилося? – шарпав Тиквіка доктор Корнеліус. – Як це йому вдалося?

– От так Пітер! Що за молодець! – пританцьовував на місці Тиквік. – Як він його – раз і...

– Та говоріть уже до пуття! – благав доктор.

– Так я ж і говорю: підпірнув Міразу під руку та перехопив її, як важіль, а тоді – смик! – Міраз мало не впав! Великому королю – ур-ра! Хай живе Нарнія!

– Гляньте-но, а Міраз, здається, геть ошаленів. Це добре, – спостеріг Борсук.

І справді, розлючений Міраз лупив мечем, наче молотобоєць по ковадлу, та лють так засліпила йому очі, що він навіть не помічав, куди б'є, а якщо й попадав, то лише у підставлений Пітером щит. Пітер відповідав ударами не меншої сили, і якийсь час здавалося, що в цьому шквалі ударів не вціліє жоден із бійців. Якось непомітно стихли крики, і над полем запала напружена тиша, яку переривали лише дзенькіт мечів та стукіт меча об щит. Глядачі затамували дух, і раптом… нарнійці вибухнули єдиним криком – Міраз лежав на землі.

Міраз лежав на землі, та виною тому був зовсім не Пітер – це було видно хоча б із того, що впав він долілиць. Чи то у нього й справді, як передрікав Пітер, сперло дух, чи то, що ймовірніше, він спіткнувся об грудку чи горбок – це не мало значення. Утім, Пітер одразу ж відступив назад, надаючи недругу можливість підвестися.

– Ну що ти робиш! Що це за лицарські замашки! – прошепотів Едмунд. – Він-то тебе, либонь, не помилує!.. Ой, та що це я кажу? – Едмунд обірвав себе на півслові. – Як їх взагалі можна ставити поруч: нашого Пітера та цього лиходія та мерзотника Міраза! Міраз тому і не зглянувся, що король він не справжній, а облудний. А от Пітер – справжній. А справжній король, перш за все, – лицар. Аслан може пишатися тобою, Пітере, та будь насторожі, май пильне око; цей мерзотник підведеться й тоді…

Та "цьому мерзотнику" підвестися вже не судилося, а все тому, що в його війську було принаймні ще двоє мерзотників, які не поступалися в підступності самому Міразу. Це відомі нам лорди Каверзіан та Спесивіян. Лорди мали власні далекосяжні плани і дожидатися, доки їх король зволять підвестися і

продовжити поєдинок, вони не мали наміру. Не встиг Міраз підвести голову, як вони вже перескочили через линви і з ґвалтом:

– Зрада! Яке нице віроломство! Підступний нарнієць ударив нашого короля в спину! Ганьба! Помста! До зброї! – кинулися до Пітера.

Пітер навіть не встиг збагнути, що відбувається. Він лиш побачив, що просто-таки на нього біжать з оголеними мечами два здоровезні заморці, а третій – уже збоку перелізає через линви.

– До зброї, Нарніє! – тільки й встиг вигукнути він.

Що тут казати: якби всі троє наскочили на нього разом, то ці слова, напевно, й стали б останніми в його житті, однак... Однак Каверзіана затримала одна справа: пробігаючи повз Міраза, він різко нагнувся й – устромив свого меча тому в спину! "Ось тобі за сьогоднішню кривду!" – зловтішно просичав він крізь зуби й побіг далі. Це сталося за якусь коротку мить, та цієї миті було досить Пітеру, аби оцінити ситуацію й майнути назустріч найближчому з ворогів. Ним виявився Спесивіян. Від несподіванки той і оком не змигнув, як Пітер підсік йому ноги і рухом меча ззаду зітнув його каверзну голову. Так закінчив свої дні цей лукавий і підлий царедворець, із чиєї ласки двобій двох королів нині перетворювався на найкривавішу січ двох армій. Поруч Пітера, неначе з-під землі, виріс Едмунд. Із закликами: "Нарніє! Нарніє! Лев!" він ринувся на того барона, що заходив на Пітера збоку, й жбурнув його назад, до самої линви. На підмогу барону, розметавши і линви, і тички, на бігу видобуваючи мечі, вже мчали інші заморці. Та тут не витримав і важкодум Бурелом. Насупившись, він переступив через загорожу, рішуче крякнув і замотав своєю ломакою перед оторопілими заморцями. Не дозволяючи заморській раті

оточити арену, відсікаючи фланг від головних сил, слідом за Гленстормом вступили в бій кентаври.

"Тень-тень-тень", – заспівали за спиною у Пітера луки, "вжик-вжик-вжик" – засвистіли над головою стріли; то до бою стали лучники. А Тиквік, хоч і мав славу гарного лучника, не міг залишатися позаду й забрався у вир бою, по ліву руку від Пітера.

– Назад, Рипічипе, назад, малий вислюче! – закричав Пітер, угледівши, як перед ним майнув у траві знайомий мишачий хвостик. – Тут не місце мишам! Тебе ж потопчуть!

Куди там! Рипічип не чув, а коли й чув, то й вухом не повів! Більше того, весь його незначний загін, із сурмачем включно, розмахуючи шпагами, вже врізався у бойові ряди заморців. Згадуючи ті події, слід визнати, що того дня миші, якщо самі не завдали ворогу значної втрати, то все ж принаймні врятували життя чималій кількості тубільних нарнійців, бо у розпал битви то один, то інший заморський воїн діставав досить-таки відчутний укол у ногу і, замість битися, чи то скакав на одній нозі, чи то сідав перевзуватися – словом, на якийсь час вибував із бою. А бій тривав не довго й закінчився так само раптово, як і розпочався. Не встигли нарнійці як слід розігрітися в баталії, як побачили, що їхній могутній ворог, який стільки років наганяв страх і жах на весь край, відступає, а де-не-де й просто дає ногам тягу. Та ще й як швидко! Так швидко, що за ним і не вженешся! Збиті з пантелику нарнійці навіть зупинилися. А суворі, загартовані в боях вояки кидали зброю й, дивлячись десь понад головами застиглих нарнійців, нестямно репетували:

– Ґвалт! Рятуйте! Поможіть! Кінець світу! Ліси зрушилися! До-по-мо-жіть!

Щиро кажучи, слухати цей лемент було бридко, та довго його слухати й не довелось: невдовзі і крики, і ляскіт зброї, і решту звуків поглинув грізний гамір, що насував на поле бою з-поза спин нарнійців, що стояли, як у землю вриті. Це й справді були дерева, і їхня перша хвиля, прокотившись крізь лави нарнійців, поринула навздогін армії загарбника, що драпала з усіх сил. Ну, що вам сказати? Якщо колись вам довелося опинитися край велетенського лісу, та до того ж на високому крутосхилі, коли ураганний осінній зюйд-вест, здуваючи листя, розгойдує стовбури дерев, і здається, що ще трохи – і ліс рушить на вас, то ви майже повністю зможете собі уявити самопочуття заморського воїнства. Так-так, саме "майже", тому що дерева наших лісів, попри всі вітри й урагани, досить-таки цупко тримаються землі, а ось нарнійські… мабуть, їх деревами й не назвеш, – на заморців сунули велетенські на зріст живі створіння; їх розкидисті руки з безліччю патичків-пальців тяглися до заморців, а ще вони грізно трясли головами, від чого густе листя шуміло, неначе злива в горобину ніч. Ну, та що тут розбалакувати про якихось-то там заморців, коли навіть найбільш титулованим жителям Нарнії – і тим стало якось ніяково, коли повз них прокотилася ця лісова лавина. Заразом, не минуло й двох хвилин, як усю заморську армію з поля бою мов вітром здуло. Прибічники Міраза наввипередки бігли до Великої річки у сподіванні проскочити через міст й укритися за кріпосними ровами та мурами міста Беруни.

Незабаром вони були біля мети. Місто стояло на місці, тішачи погляд надійними укріпленнями. Велично несла свої води ріка (по-військовому "водна перепона"). А ось мосту… мосту не було. Заморці – хто пополотнів, хто почервонів, а хто й позеленів – та всі дружно підняли догори руки й здалися.

Але що ж трапилося з мостом? Учора був – сьогодні вже немає… А з мостом трапилося ось що. Рано-вранці, проспавши

трохи, дівчата розплющили очі й побачили, що над ними стоїть Аслан.

– Сьогодні у нас буде свято, – сказав він.

Дівчатка роззирнулися. Дерева вони помітили вдалині, та їх ще можна було роздивитися: темною смугою вони прокочували до кургану. Вакх і менади, ці його палкі подружки, а також і Силен зі своїм віслюком були вже на ногах (якщо вони взагалі спали цієї ночі). Усі сміялися, розважалися й співали, дудоніли у флейти, дзвеніли у цимбали. Звідусіль до них поспішали всілякі звірі та звірята, та не ті, що говорять, а звичайні.

– Що це? Що діється, Аслане? – запитала Люсі, а в її очах також затанцювали потішні іскорки.

– А ось що, – сказав він, – нумо, сідайте мені на спину та їдьмо готувати свято.

– Ах, як здорово! – заплескала у долоні Люсі, й дівчатка поспішили задертися на його теплу золотисту спину, як колись, за давніх-давен. Аслан вирушив у путь. За ним – навскач і з перекидом, наздоганяючи та переганяючи одне одного, – Вакх і його менади; навколо них ганяли звірі та звірята, а замикав процесію Силен зі своїм віслюком.

Пройшовши трохи вперед, процесія взяла праворуч і незабаром, перебрівши через крутобокий пагорб, опинилася на березі Великої ріки саме на тому місці, де раніше був брід, а тепер простягався довжелезний кам'яний міст, яким так пишалися заморці. Усі вже були рушили до мосту, аж тут із води з'явилася величезна бородата голова, увінчана очеретом.

– Вітаю тебе, мій повелителю, – сказала голова густим голосом (голос йшов відкілясь з-під води). – Ох, тяжко мені! Звільни мене від кайданів! Позбав від оков!

– Хто ж це може бути? – запитала Сьюзан Люсі у вухо.

– А це, гадаю, і є ніхто інший, як бог Великої ріки. Та тихше!

– Вакху, – сказав Аслан, – визволь його!

"Здається, вони мають на увазі міст", – подумала Люсі. І мала рацію. Вакх і весь його сміхотливий почет, здійнявши хмару бризок, шубовснули на мілководдя. І тут почалося щось надзвичайно дивне. Зелені сильні пагони плюща, виприснувши з-під води, у лічені хвильки заплелися навколо кам'яних биків і здерлися по них до самого парапету. Це відбувалося до того швидко, що збоку здавалося, буцімто міст запалав і горить зеленим полум'ям. Просто на очах пагони проростали крізь камінь, у камені з'являлися тріщини й розколини, крізь які знов-таки паростився плющ, ще мить – і в воду посипалися дрібні камінці, міст загойдався, мов той живопліт на вітровії. І все разом із шумом та гуркотом обвалилося у водоверть.

А ще через якусь мить водоверть щезла, на річковому плесі затанцювали сонячні зайчики, а веселий гурт баламутів, пустуючи і плескочучись, побрьохав, потанцював та поплив до іншого берега.

– Ур-ра! Брід біля Беруни знов-таки став бродом! – кричали дівчатка, сидячи на спині в Аслана (цього разу вони, що називається, перетнули ріку, не замочивши ноги), а Аслан, вибравшись на другий берег, повернув до міста.

У місті на них, схоже, не чекали. Вулиці враз спорожніли, повсюди загрюкали двері та віконниці, загриміли засуви.

Перша ж будівля, до якої вони підійшли, як не дивно, виявилася школою, а точніше – школою для дівчат. Тут вони й сиділи, виховано склавши руки на партах. Волосся туго стягнуте у коси, вузькі комірці здавлюють шиї, ноги у товстих та кусючих панчохах. А сиділи вони на уроці історії. Історія за часів правління Міраза була предметом найобов'язковішим і найпрецікавішим. З одного боку, вона була нуднішою будь-якої іншої найнуднішої правдивої історії, з іншого боку, правди в ній було не більше, аніж у найнеймовірніших пригодницьких романах.

– Ґвендолен, – говорила в цей момент сувора класна дама, – якщо ти негайно не припиниш вертітися та витріщатися у вікно і не слухатимеш уважно урок (тут вона постукала указкою по столу), я буду змушена поставити тобі незадовільну оцінку з поведінки!

– Перепрошую, міс Призл, – відповіла Ґвендолен, – та річ у тому, що тут…

– Ти чула, що я сказала, Ґвендолен? – міс Призл брав нетерпець, вона ненавиділа, коли з нею сперечалися.

– Та, міс Призл… тут і справді – ЛЕВ!

– Не верзи дурниць! – не витримала міс Призл. – Що за нісенітниця! Школа й лев – речі несумісні! А за свою неподобну витівку ти, Ґвендолен, дістаєш ще одну незадовільну оцінку з поведінки! А тепер, – відновивши дисципліну, заспокоїлась міс Призл, – а тепер перейдемо до…

До чого саме хотіла перейти міс Призл так і залишилося таємницею, тому що саме цієї миті почувся грізний рик, а у вікна класної кімнати, звиваючись, уповз плющ.

Міс Призл не встигла й кліпнути очима, як зухвалий плющ, граючи всіма барвами зелені, прожогом видерся по стінах і поліз на стелю. Міс Призл перевела погляд на стелю – звідти довгими пишними гірляндами звисав плющ.

Тоді міс Призл замружилась і труснула головою, неначе відганяючи від себе страхітний кошмар. Потому вона розплющила одне око, розплющила друге і виявила, що стелі нема: замість стелі неподобний плющ звисав із якихось віт, а сама вона стояла не в класі, а в лісі, не на підлозі, а на траві, на лісовій галявині. Тут їй стало зле і, щоб не впасти, вона вчепилася за класний стіл – і це був дуже необачний вчинок, тому що на звичному місці стояв не стіл, а… пишний кущ шипшини. На щастя, міс Призл від несподіванки навіть не встигла злякатися, а навколо неї вже з'юрмилися казна-які люди дивні на вигляд і такі ж дивні у поведінці. За закоріненою звичкою міс Призл хотіла зробити їм зауваження, ба навіть розтулила рота, та… побачила ЛЕВА, заверещала і, підсмикнувши спідницю, чкурнула геть. За нею (неначе всі очікували сигналу) заверещали, підтягнули спідниці й припустили усі ці слухняні та старанні дівчатка на товстеньких ніжках – увесь клас. На галявині зосталася одна Ґвендолен.

– Ти хочеш піти з нами? – запитав Лев.

– А можна? – зраділа Ґвендолен. – Дякую, дякую вам! – вона простягнула руки двом менадам і ті закрутили її у веселому танку, допомагаючи позбутися кусючих панчіх та цупкого комірця.

За ранок вони обійшли заледве не все місто, і кругом повторювалося те саме. Коли вони наближалися, більшість людей ховалися, багато хто опісля втік, та котрісь долучилися до них, і коли вони виходили з міста, то виявилося, що їхня компанія відчутно розширилася і стала ще веселішою.

Покинувши Беруну, вони йшли лівим, тобто північним берегом Великої ріки вздовж рівно нарізаних ланів, серед яких виднілися хатини й обійстя заморських поселян. І що ж? З кожного двору до них збігалися бідолашні та нещасні свійські тварини. Старі осли з тужливими очима, що не бачили у цьому житті жодного просвітку, раптом знову ставали молодими. Сторожові пси, яких люди вважали страшенно злими, розірвавши ланцюги, знову ставали добрими і пестливими. Коні, яких повсякчас обзивали неробами та ледацюгами, потрощивши вози та підводи, – цок-цок-цок – по камінню, туп-туп-туп – по дорозі, хлюп-хлюп-хлюп – по багнюці, – весело й баско бігли слідом за всіма, заливаючи округу радісним іржанням.

А в одній садибі біля колодязя їм трапився злий та жорстокий господар, який бив хлопчика палицею. Ось він замахнувся, і раптом – палиця в його руках обернулася на квітку. Чоловік хотів було віджбурнути квітку й знову взятися за палицю, та де там: квітка немов прилипла до його долоні. Рука задеревеніла, зробилася гіллякою, тулуб – стовбуром, а ноги перетворилися на корені. Хлопчик, який ще мить тому плакав, розсміявся та вскач побіг за ними.

А у скромному містечку, що стояло на злитті двох річок, на шляху до Боброві гребельки навернулася їм на очі ще одна школа, цього разу школа для хлопчиків. Зовсім ще юна, але вкрай стомлена вчителька давала тут урок арифметики досить-таки угодованим, але так само підлотним та зловредним хлопцям – справжнісіньким свинтусам. Вона

випадково глянула у вікно і побачила веселу різнобарвну юрбу, яка з піснями та танцями проходила вулицею, і щемливе відчуття радості пронизало її серце.

Аслан також її побачив і підійшов до вікна.

– Ой, ні, ні, – сказала вона, – я не можу, як би мені цього не хотілось! Я вчитель і маю вчити дітей. Коли ваша ласка, відійдіть від вікна, а то ви їх перелякаєте.

– Ану, кого це ми маємо злякатися? – глузливо поцікавився найвгодованіший у класі кабанчик і найбільша свинота. – Ану, як ми візьмемо та поскаржимося пану інспектору, що вона нас не вчить, а базікає з перехожими!

– А погляньмо, до кого це вона там залицяється! – запропонував другий за ранжиром у класі свинтус.

Усією юрмою вони кинулися до вікна і навалилися на підвіконня. Але як тільки їхні підлотні фізіономії висунулися надвір, невгамовний Вакх, що причаївся під вікном, раптом як вискочив та як загорлав своє "ге-е-ей, хо-хо, гей" – усіх і здунуло з підвіконня!

Ой, що тут розпочалося! Від страху та переляку свинтуси заверещали та зарохкали й кинулися до дверей, але, звісно ж, тут і застрягли. Задні тиснули на передніх, передні відбрикувалися від задніх, і ті, й інші ліктями розпихали одне одного. Аж от, двері не витримали й злетіли з завіс, і все стадо малолітніх свинтусів випорснуло на волю… Правда це чи ні, та місцеві жителі розповідали, що в тутешніх полях вони потім не раз бачили вельми вгодованих нічийних поросят, яких до цього вони бачити не бачили.

– Що ж, тепер і ти вільна, – сказав Аслан юній учительці, й вона, зіскочивши з підвіконня, приєдналася до них.

Біля Боброової гребельки вони знову перейшли річку, попрямували на схід південним берегом і непомітно підійшли до невеликої хатинки з черепичним дахом. На ґанку стояла дівчинка і плакала.

– Чого ти плачеш, дитинко моя? – запитав Аслан.

– Моя тітонька… вона дуже хвора… Вона помирає, – відповіла дівчинка. До того вона ніколи не бачила левів, навіть на картинках, і тому не злякалася.

Аслан зайшов на ґанок і спробував був пролізти у двері, та двері виявилися замалими. Тоді він просунув у двері голову, натиснув плечем на одвірок (від чого Сьюзан та Люсі скотилися у нього зі спини), підняв увесь дах і – хатчина розсипалася на всі чотири боки. Усередині стояло вбоге ліжко, а на ліжку лежала мале-е-нька старенька. Вона була вже майже при смерті, та знайшла в собі сили розплющити очі й перед собою побачила… велетенську сонцегриву голову з ясними очима, сповненими спокою та світла, що дивилися саме на неї. Ні, вона не зойкнула від несподіванки і не зомліла від остраху, а так само просто, як і дівчинка на ґанку, тихо сказала:

– Аслане… Я знала, що ти є, і я чекала на тебе все життя… Ти, певне, прийшов, аби мене забрати?

– Так, – сказав Аслан, – я прийшов, аби тебе забрати. Та зовсім не далеко… – І – о диво! – ледве він мовив ці слова, як на блідому обличчі зайнявся рожевий рум'янець – так світанкова зоря зі сходом сонця розфарбовує білу хмарку; очі її, до того згаслі, прояснилися, й вона сіла в ліжку і сказала:

– Здається, я почуваю себе трішки краще. Ба ні, я почуваю себе НАБАГАТО краще! Я почуваю себе ТАК краще, що навіть щось би з'їла на сніданок!

– Це будь ласка, матінко! – сказав всюдисущий Вакх, метнувшись до криниці, що була тут же у дворі, і повертаючись звідти з повним глеком. – Ану, скуштуйте!

Він підніс їй глечик. Та в глечику була не вода, а справжнісіньке вино. Та ще яке! Червоне – як черешня, густе – ніби варення, легке – немов повітря, ситне – неначе м'ясо, зігрівальне – наче чай і прохолодне – мовби роса.

– Овва, бешкетнику, ти щось зробив із нашою криницею! – сказала старенька. – Не знаю, що ти там зробив, та вийшло, слово честі, непогано.

Так вона й сказала. Й сплигнула з ліжка.

– Сідайте мені на спину, – порадив Аслан. І додав, звертаючись до Сьюзан і Люсі, – а юні королеви – що ж, прогуляєтесь пішки.

– Прогулятися так прогулятися, – погодилася Сьюзан, – не весь час нам їздити на чужих спинах!

І шумне товариство, до якого долучилися старенька і дівча, знову рушило в дорогу. Незабаром хто пішки, а хто верхи, хто з вибриком, хто підтюпцем чи труським, із піснями та танками, музикою та сміхом, іржанням та гавканням – вони опинилися біля того місця, де вже побували вранці: біля колишнього мосту, а тепер знову броду Беруни. Та якщо рано-вранці тут було тихо й безлюдно, то тепер усе змінилося: на березі стояв велетенський людський натовп. Це була армія Міраза. Суворі

вояки саме складали на велику купу свої мечі й, відходячи вбік, підіймали вгору руки. А трохи осторонь стояв інший, значно менший натовп, де, досі стискаючи зброю, зі щасливими виразами обличчя стояли розшарілі Пітер й Едмунд, Тиквік і Каспіан. І раптом маленька бабця, зістрибнувши зі спини Аслана, кинулася до Каспіана, й вони обняли одне одного – адже це була ніхто інша, як його стара няня.

Розділ 15

Аслан створює двері

Забачивши Аслана, заморські вояки мало не попадали з переляку: щоки їхні забарвилися у кольори холодної м'ясної підливки, коліна задрижали, і багато з них де стояли, там і знепритомніли. Усе життя їм твердили, що леви – то казкові створіння, яких насправді не існує, тож тепер вони навіть не злякалися, а мало не вмирали від жаху. Хоч руді гноми і знали, що Аслан їм друг і нічого поганого не вчинить, але теж пересіпалися: вони так і застигли, роззявивши рота, і ще довго не могли вимовити ані слова. Про чорних гномів і казати нема чого: деякі завмерли на місці, як руді, а деякі (з тих, хто знав про підступні задуми Нікабрика) – спробували тишком-нишком утекти. Зате розумні звірі, всі до одного, були невимовно раді зустрічі з Левом. Мугикаючи і повискуючи, порохкуючи і попискуючи, вони оточили його всім різношерстим натовпом. Вони й лащилися до нього, і махали хвостами, і терлися боками об його боки, і шанобливо тикали в нього носами, і гасали, наче очманілі, навколо і під ногами, а малюкам найбільше подобалося грати з пухнастою китицею на кінчику його хвоста. Можливо, вам доводилося зустрічати маленьке-маленьке кошеня, що товаришує із ВЕЛИКИМ-ВЕЛИКИМ собакою і грає з ним, дозволяючи собі такі витівки, які ніколи не спали б йому на думку, коли поряд із ним був інший собака, хай навіть і в п'ять, і в дев'ять разів менший за нашого? Коли доводилося, то

ви легко можете уявити собі картину, що мали втіху спостерігати присутні. Нарешті Пітер, узявши Каспіана за руку, протиснувся крізь натовп звірів і підвів його до Аслана.

– Ось і Каспіан, сір, – відрекомендував він юнака.

Каспіан схилив одне коліно і за лицарським звичаєм поцілував левові лапу.

– Ласкаво просимо, принце, – мовив Аслан, – чи відчуваєш ти себе гідним прийняти нарнійську корону, а з нею – і саме королівство?

Каспіан подумав і заперечно похитав головою:

– Ні, сір, я не впораюся, я всього лише хлопчик…

– Що ж, це гідна відповідь, – сказав Аслан. – Коли б ти сказав, що гідний, то це свідчило б саме про зворотне. Тому я з чистим серцем оголошую тебе королем Нарнії, лордом Кейр-Паравеля, а також імператором Самотніх островів! Відтепер і ти, і твої спадкоємці хай залишаться у цьому званні перед нами і Великим королем дотри, доки триватиме твій рід! А от щодо самої коронації, то… а це ще що таке?

Пробираючись крізь натовп, до них наближалася скорботна процесія: одинадцятеро мишей, шість із яких урочисто й тужливо несли ноші розміром не більші за шкільний географічний атлас. Ноші були сплетені з ялинових гілочок, які (щоб не кололи голки) підбили м'якою травою і мохом, а на них… – ах! – ще ніхто й ніколи не бачив дружний мишачий загін таким пригніченим і немов убитим горем, як тепер! Миші (вони були заляпані брудом, а деякі навіть у крові) йшли, опустивши вуха; їхні вуса похнюпилися, а хвости тяглися по землі, – йшли

вони під звуки траурного маршу, що, ковтаючи сльози, видував із сурми маленький сурмач. А на ношах мокрою жалюгідною грудочкою лежав безстрашний Рипічип, точніше, те, що від нього залишилося. Він ще дихав, але одного погляду на ноші вистачало, аби побачити, що хоробре мишеня, мабуть, і справді було радше мертве, аніж живе: вся шкурка – в жахливих синцях, лапка – розчавлена солдатським чоботом, а замість чудового хвоста – нещасний обрубок, забинтований ганчірочкою.

– Ай-ай-ай, – похитав головою Аслан, – де то там наша Люсі?

Не гаючи часу, Люсі дістала заповітну пляшечку з діаманту, але от лихо: хоча на кожну рану потрібна була одна-єдина малесенька крапелька, ран було так багато, що нічого не лишилося. Миші знову вже були зневірилися, похилили голови і тяжко зазітхали та зашморгали носами. Аж тут і почулося глибоке зітхання, і Рипічип, ніби ніде нічого, зіскочив із нош на землю. Однією лапкою він відразу ж потягнувся до ефеса своєї рапіри, а іншою – поспіхом підкрутив вуса і спробував зобразити невимушений, але від того не менш елегантний і вишуканий уклін.

– Вітаю, сі-і-ір, – пропищав він якомога голосніше. – Для нас це надзвичайна честь…

На слові "честь" він чомусь затнувся: саме на цьому слові він раптом виявив, що не має хвоста! Чи то в Люсі не вистачило чудодійного зілля, чи то вона забула про хвіст, а може бути, і саме воно, те зілля, хоча й лікувало рани, та не відрощували хвостів, але факт залишається фактом: на місці було все, аж до останньої волосинки, все – окрім хвоста! З наукової точки зору цілком зрозуміло, чому він виявив відсутність хвоста саме тоді, коли спробував уклонитися: справа в тому, що, крім усього

іншого, хвіст, як вважає наука, допомагає тваринам зберігати рівновагу. Тож не дивно, що виведений із рівноваги Рипічип так розхвилювався, що, забувши про присутність коронованих і некоронованих осіб, закрутився на місці, наче його вжалила оса. Спочатку він спробував розгледіти хвіст через плече, потім зазирнув під пахву, потім знову через плече – цього разу вивернувши голову, як тільки міг. Але при цьому його самого розвернуло вбік, і тому він, звісно, нічого не побачив. Тоді Миш спробував повернути голову ще далі, хоч це і неможливо, але його знову розвернуло, і знову з тим самим успіхом. Тільки тричі обернувшись навколо себе, він нарешті усвідомив усю правду – жахливу правду!

– Я… глибоко… вражений, – нарешті вимовив він. – Я так вражений, що мені бракує слів! Я змушений просити вашу величність про поблажливість до його покірного слуги за те, що з'явився перед ним у такому непотребному вигляді… без хвоста.

– Я б сказав, що відсутність хвоста анітрохи не псує твій вигляд, малюче, – зауважив Аслан. – Без хвоста тобі навіть… гм… більше личить!

– Не втішайте мене, ваше величносте, – гірко зітхнув Рипічип, – краще допоможіть, будь ласка! Ваше величносте, – звернувся він до Люсі, – ну зробіть-но щось!

– А навіщо, власне, тобі хвіст? – поцікавився Аслан.

– Сір, – скинувся Рипічип, – без хвоста я, звичайно, зможу і їсти, і спати, і навіть віддати життя за свого короля! Але хвіст – це така річ… це честь і слава кожного мишеняти!

– Вибач, малюче, та чи не занадто високо ти ставиш свою честь? – суворо спитав Аслан. – Чи не забагато ти про неї думаєш?

– О, найвеличніший із великих королів, – насупився Рипічип, – нехай буде мені дозволено нагадати вашій величності, що ми змушені не лише постійно думати про честь і гідність, а ще й нагадувати про них іншим. А інакше… інакше мало не кожен, кому дозволяє зріст, відточуватиме на нас свою недоречну дотепність. Погодьтеся, що, при нашому і без того малому зрості, спускати з рук приниження – то вже занадто! Тут хочеш не хочеш доводиться вживати заходів, аби ніхто і думати не смів про те, щоб відпустити якийсь недоречний жарт щодо мишоловок чи сиру, або воскових свічок – а інакше насмішнику доведеться познайомитися з моєю рапірою, будь він хоч найвищий бовдур у Нарнії! – Він кинув на велетня нищівний погляд, та Бурелом навіть не зирнув у його бік, бо до нього заледве доходив смисл навіть людських розмов, не кажучи вже про мишачий писк у нього під ногами.

– Та-а-к, – протягнув Лев. – А чому це ваше військо раптом оголило шпаги? – здивувався він.

– А тому, ваше величносте, що з нашого боку це буде справжніми хвастощами – хизуватися хвостами, коли нашому ватажку відмовлено в цій честі, – відповів за всіх миш на ім'я Перепічіп (він був заступником командира загону). – Ось ми і збираємося добровільно позбавитися хвостів, аби ніхто з нас не відчував себе скривдженим чи обділеним.

– Що ж, – зітхнув Лев, – ви мене переконали! Оце так дружба і самопожертва! Воістину, не шкодуючи хвоста свого! І не заради честі або слави, малий, а заради великої любові між тобою та твоїм народом у тебе знову буде хвіст!.. Колись, дуже давно, миші надали мені неоціненну допомогу: вони

перегризли ремені й пута, якими мене зв'язали на Кам'яному столі, – і хай ви забули про це, але саме тоді ви здобули в дар найбільший скарб, що ви нині маєте. Цей скарб зветься "мова". Але якщо для повноти щастя комусь потрібен ще й хвіст, – Аслан знизав плечима, – нехай буде йому хвіст!

Ледве він скінчив говорити, як Рипічип уже тримався лапкою за хвоста і ніжно його гладив. Із дозволу Аслана Пітер посвятив Каспіана в лицарі ордену Лева, а Каспіан, у свою чергу, посвятив у лицарі ордену Трюфеліно, Тиквіка і Рипічипа, а також призначив доктора Корнеліуса лордом-канцлером і затвердив ведмедя Соню в спадковому привілеї бути розпорядником лицарських турнірів. Із такої нагоди ведмідь навіть витяг із рота лапу і розкланявся, і всі вітали його дружніми оплесками.

Заморських вояків ввічливо, але рішуче провели через брід Беруни у місто, де їм дали пива з шинкою і посадили під замок. Заморці після зустрічі з деревами, а потім і Асланом, були б самі раді вирушити в місто, аби посидіти під замком у тиші і спокої, але, як виявилося, крім дерев, звірів і Аслана, вони боялися ще й води, тобто не звичайної води, а тієї води, що в дикій природі тече річками і струмками, тому вести їх убрід довелося мало не силоміць, так вони опиралися. Але нарешті з неприємною частиною цього довгого дня було покінчено, і почалася частина приємна.

Люсі, що зручно влаштувалася біля Аслана, раптом помітила, що серед дерев коїться щось незрозуміле. Спочатку їй здалося, ніби вони просто танцюють (вони й справді повільно кружляли двома широкими колами: один – зліва направо, інший – справа наліво). Потім вона помітила, що вони начебто щось кидають у центр кожного з кіл: збоку здавалося, ніби вони заламували пальці або підстригали зайве волосся, але – як потім з'ясувалося – це вони обдирали сухі гілки та кору

(що, звичайно, не завдавало їм шкоди, а навпаки, було корисним для здоров'я). Незабаром хмизу набралося достатньо на велике-превелике багаття та ще й з чималим запасом. Тоді вперед вийшли четверо гномів і, поворожившиз кресалами, підпалили багаття з усіх чотирьох боків. Вогники весело затанцювали по гілках, хмиз затріщав, загудів, заохкав – і гігантським смолоскипом угору злетіло полум'я. А коли полум'я вляглося, всі повлаштовувалися навколо багаття, а Вакх, Силен і менади завели свій танок.

Танок той не був схожий на плавний танок дерев по колу, та й танцювали вони ані задля краси, ані задля втіхи (хоча й не без того); утім, і танком те дійство назвати важко, бо то вже був не танок, а якась дика веремія, від якої, попри жар вогнищ, спиною пробіг холодок – принаймні саме таким здавався на погляд Люсі цей стародавній вакхічний танок достатку. І що довше – тим шаленішими здавалися рухи танцюристів. І в якусь невловиму мить там, до чого торкалися їхні руки або де ступали ноги, починалася справжня гулянка. Просто з-під ніг забили фонтани, а з них посипалися такі вже наїдки, від яких одразу ж залоскотало у носі та покотилися слинки. Смажені окороки наповнили гай дурманними пахощами, що аж запаморочилося в голові й занудило на черевній ямці. Та не встигли всі прийти до тями, як забив фонтан із тістечок, паляниць і короваїв пшеничних та вівсяних, із медом чи різнобарвною глазур'ю, з кремом, густим, мов справжня вівсянка, і всі такі смачні, що хотілося їх ковтати й ковтати, як воду під час спеки. Абрикоси і персики, гранати і груші, виноград, полуниця і малина, спадаючи водограєм, утворювали дивовижні каскади з фруктів. А потім не знати звідки з'явилися дерев'яні чари й келихи, оповиті плющем, а в тих келихах і чарах плескалося вино: темне та густе, наче тутовий сироп, чи прозоро-червоне, наче червона смородина, чи жовте, чи зелене, чи жовто-зелене, чи зелено-жовте. Та дерев'яному панству до цих ласощів було байдуже. Тож і

трапезу їм заготовили іншу. Коли Люсі побачила, як Лопатолап зі своїми кротами риє землю у різних місцях (що їх йому вказав Вакх), і зрозуміла, що дерева налаштовані цю землю їсти, її мало не знудило, і сама та земля в неї під ногами заходила. Та потім Люсі придивилася, і їй стало легше на душі. На перше їм подали цілком апетитний на вигляд чорнозем кольору шоколаду. Він був так схожий на шоколад, що Едмунд не втримався і навіть відщипнув шматочок, але смаком не вдовольнився. Коли дерева втамували перший голод, на друге була подана земля не менш їстівного рожевого відтінку; подібну землю бажаючі можуть побачити і спробувати в Англії, в графстві Сомерсет. За словами дерев, вона менш поживна, ніж попередня, зате вирізняється відмінними смаковими якостями і вважається делікатесом (Едмунд повірив деревам на слово і перевіряти смакові якості не став). Потім настала черга сиру і бринзи, але сир і бринзу дерева не їли, а їли молочно-білий, у дірочку, вапняк. А на солодке кожному дісталося по золотому піщанику, щедро посипаному сріблястим цукром-піском, тобто піском-цукром – це була улюблена страва сосен і ялин. Вина дерева не пили, віддаючи перевагу коктейлю з роси, дощу та легкого вечірнього серпанку, настояного на ароматі трав і квітів. А ось гостролисти спробували і, трохи напідпитку, ще довго шуміли, нікого, втім, не задираючи і не хитаючись по лісі.

Сіло сонце. На небі засвітилися зірки. А вогнище палало вночі, висвітлюючи темну землю, мов дороговказний маяк. Заморці боязко дивилися на нього здалеку і гадали, що ж це означає і що там відбувається. А там тривав бенкет, і найчудеснішим було те, що, і наївшись, і напившись, і настрибавшись, ніхто не поспішав додому. А коли розмови стихли, і всі почали окунів ловити, то знову-таки ніхто не пішов, а так усі разом і поснули, випроставши втомлені ноги до вогню. На галявині стало тихо-тихо – так тихо, що чутно було, як по каменях у броді Беруни дзюрчить неспляча вода. Але був

і ще дехто, хто так само, як і вода, не спав. Усю ніч біля багаття сидів Аслан, і місяць радісно відблискував в його очах.

Наступного дня по всій країні розіслали гінців (переважно то були білки і птахи), яким належало донести до жителів Нарнії перший королівський указ. В указі (а він стосувався всіх, але в першу чергу заморців) говорилося, що відтепер королем Нарнії буде Каспіан, а Нарнія буде належати всім: і звірам, і гномам, і фавнам, і дріадам, і людям. Тому ті з людей, хто хочуть залишитися, можуть залишатися, а хто не бажає, – для тих Аслан підшукає інший дім. Бажаючі переселитися мають прийти до броду Беруни опівдні на п'ятий день.

Можна собі уявити, як чухали потилиці заморці, почувши цей указ. Одні (головним чином молодь), хто так само, як і Каспіан, у дитинстві слухали казки про Стародавню Нарнію, що розповідали їм няні й бабусі, були раді тому, що бабусині казки обернулися правдою, і вирішили залишитися. За цей короткий час багато з них встигли потоваришувати і зі звірами, і з гномами, і з фавнами, і з дріадами, і залишати друзів їм ніяк не хотілося. Але були й інші, – в основному ті, хто досяг посад і почестей в часи правління Міраза, – ті були похмурі та стурбовані: вони не хотіли жити на рівних із тими, кого звикли зневажати і ким керували, а також із тими, кого звикли цькувати, стріляти або викорчовувати. Із мешканців Стародавньої Нарнії заморська знать і знати нікого не бажала, окрім звіряток, та й то – не всіх, а тільки тих, із яких буде знатна печеня; мишей, наприклад, серед них не було. "Подумати тільки! – казали вони. – Брататися з ведмедями, приятелювати з борсуками і зайцями! Тьху!" "Ці дріади – справжні почвари, чи навіть гірші!" – доливали масла у вогонь ті, хто нещодавно рятувався від них утечею. "Ох, не довіряю я цьому Асланові, – раз у раз заходився бідкатися який-небудь придворний, досвідчений у палацових інтригах. – Пограє з нами в кішки-мишки, а потім до кігтя – раз! – і з'їсть. Згадуй

лиш як звали! Знаємо-знаємо, самі такі!" Сумніви породжували підозри, підозри – нові сумніви, і до кінця відпущеного терміну заморці тільки й шепотілися про те, що Лев жахливо кровожерливий і хоче затягти усіх у своє лігво, а потім поодинці з'їсти. Тим не менш у призначений день і годину добра половина з них з'явилася коло броду.

До цього дня і години на краю галявини за наказом Аслана встановили дві жердини на відстані людського кроку, а між ними підвісили перекладину на такій висоті, що її не торкався головою навіть найвищий з присутніх. Таким чином, уся споруда нагадувала дверний отвір із нізвідки в нікуди. Попереду споруди стояв сам Аслан, по праву руку від нього розташувався Пітер, а по ліву – Каспіан. Позаду них півколом вишикувалися Сьюзан і Люсі, Тиквік і Трюфеліно, лорд Корнеліус і кентавр Гленсторм, Рипічип та інші. Діти і гноми неабияк потрусили гардероби Міразового замку (тепер уже колишнього), тож вбрання у посту Аслана було по-справжньому королівським – суцільно шовк та парча: білосніжні сорочки з мереживними манжетами, срібні кольчуги, мечі з інкрустованими рукоятками, позолочені шоломи з пухнастими білими плюмажами – все це блищало, сяяло і переливалося на сонці до болю в очах. Але що говорити про дітей і гномів, коли навіть тварини з задоволенням начіпляли на себе золоті ланцюги з камінням. Але на всю цю розкіш заморці (вони стояли віддалік, край галявини) навіть і не дивилися, бо живе, а не мертве золото гриви Аслана затьмарювало всі ці блискучі сухозлітки. Був ясний сонячний день. Легкий вітерець розвівав вимпели.

– Люди Заморії, – звернувся до них Аслан, – усі, хто хоче потрапити на нові землі, слухайте мої слова: я хочу відправити вас на батьківщину – батьківщину, про яку ви нічого не знаєте.

– Як ми можемо знати нашу рідну Заморію, коли нога наша там не ступала? – загомоніли заморці.

– Ви прибули в Нарнію з Заморії, – спокійно сказав Аслан. – Але в Заморію ви потрапили з іншого місця. Ні-ні, не шукайте його на картах, бо на картах його нема і бути не може. Ви прибули сюди з іншого світу, того самого, звідки прибув і Великий король Пітер.

Ледве Аслан вимовив ці слова, як серед заморців зчинився неймовірний гвалт.

– Ось вам, – кричали вони, – він так і говорить, що немає нам місця в цьому світі – точно, з'їсти збирається!

– Ага, – кричали інші, випинаючи груди і ляскаючи одне одного по спинах, – ми завжди знали, що маємо благородне походження і нічого спільного не маємо з усілякими там гномами, фавнами і тими… – як їх, дріадами! Як бачите, так воно і є – виявляється, в наших жилах тече королівська кров!

Навіть Каспіан із Пітером, хоч як вони не намагалися виказувати королівську стриманість, теж мало не підстрибнули на місці, а потім перезирнулися з доктором Корнеліусом, але той тільки знизав плечима.

– Прошу тиші, – злегка підвищив голос Аслан. Від його неголосного рику під ногами заморців здригнулася земля. Усі завмерли, мов статуї. – Як ти вже міг здогадатися, Каспіане, – звернувся Аслан до юнака, – ти не став би справжнім і законним королем Нарнії, якби ти, подібно до великих королів минулого, не вів свій рід від Адама. Багато років тому в тому світі, звідки ви родом, у великому Південному морі стався жахливий шторм, під час якого на невеликий острівець,

населений тубільцями, викинуло піратський корабель. Пірати висадилися на берег і повбивали місцевих жителів, спалили їхні села, а прекрасних тубілок взяли собі за дружин. Розправившись із місцевими жителями, вони пили і гуляли, а оскільки, окрім як плавати морями, грабувати, вбивати і пити вино, робити вони нічого не вміли, то незабаром вони посварилися між собою і заходилися грабувати та вбивати один одного. І ось, під час однієї з таких сутичок, шестеро з них зі своїми дружинами втекли в глиб острова і вирішили сховатися на високій горі, де серед зубчастих скель та стрімчаків вони натрапили на глибоку печеру. Та печера була не звичайною, це був хід зі світу, де господарювали пірати, у цей, де мешкали фавни і гноми, наяди і дріади. Колись таких дір між світами було безліч, але з часом їх ставало менше, і та, виявлена піратами, була однією з останніх. Так утікачі потрапили до Заморії, що в ту пору була незаселена (чому – то вже інша історія, яку тепер не переповідатиму). Поступово нащадки перших переселенців розселилися по всій Заморії. То був суворий до жорстокості, але гордий народ. Змінилося не одне покоління, і нащадки забули, хто вони й звідки, і вважали себе тубільними заморцями. У той час у Заморії стався великий голод, тож заморці вторглися в Нарнію та захопили її. На ту пору Нарнію роздирали внутрішні чвари (які та чому – то також інша довга історія, яку теж у двох словах не переповісти), і дати відсіч загарбникам не було кому. Ось так, сер Каспіан, ваші предки і стали володарями цих земель.

Каспіан похнюпився.

– Хотілося б мені, аби в мене були гідніші чи принаймні не такі ганебні предки, – стиха промовив він.

– Вам нема чого соромитися, – відповідав Аслан, – бо ви походите від Адама і Єви, а цього достатньо, аби навіть найбідніший із жебраків міг із гідністю підвести голову і щоб

найвеличніший із володарів опустив її, палаючи від сорому. Не забувайте про це, сер Каспіан.

Хлопець вклонився і підвів голову.

– А тепер, – продовжив Аслан, – жителі Заморії, чоловіки і жінки, подумайте ще раз і скажіть, чи хочете ви повернутися туди, звідки вийшли ваші предки? Нині острів безлюдний: пірати перебили одне одного, а інші мешканці цього світу поки що не знають про його існування. На острові є і джерела, і колодязі з питною водою, земля на ньому родюча, у лісах ростуть високі дерева, а в блакитних лагунах гуляє риба. Двері відчинені, й ви можете повернутися на острів, але пам'ятайте: тільки-но ви пройдете в них, вони замкнуться для вас назавжди, і цього ходу між світами більше не стане.

Запала тяжка мовчанка. Усі думали. Потім із рядів заморців вийшов молодий міцний хлопець, мабуть, із солдатів, махнув рукою й промовив:

– Ех, що буде, те й буде, я згоден!

– Що ж, ти зробив вибір, – сказав Аслан, – і, думаю, вибір твій правильний. У тому світі на тебе чекає гідне майбутнє, і нехай моє закляття позбавить тебе негараздів. Іди.

Хлопець дещо зблід, підійшов до дверей, і всі розступилися, даючи йому дорогу.

– Сміливіше, сину мій, – підбадьорив його Аслан і торкнувся його носа своїм, і як тільки дихання лева долетіло до солдата, в його очах настороженість змінилася подивом, потім він наморщив лоба, ніби пригадуючи щось давно забуте, а потім гордо розпрямив плечі і ступив у двері.

Сотня очей була прикута до нього. Він пройшов між двох жердин і… зник. Крізь дверний проріз виднілися нарнійські дерева і трави, і ясне небо, а солдат зник – зник, наче його й не було.

Із далекого кутка галявини почулося одностайне "ой!", заморці пороззявляли роти, а потім усі разом загаласували:

– Що він зробив із людиною? Він точно хоче заманити нас у пастку! Знайшов дурнів!

І тоді вперед виступив один із найрозумніших заморців (він у них вважався найпершим мудрецем) і сказав:

– Ніякого іншого світу крізь ці ваші палички ми не бачимо. Якщо шановний Лев хоче, аби ми йому повірили, нехай відправить туди когось зі своїх підлеглих. А то щось вони хитренькі, як я подивлюся, – самі від паличок подалі тримаються!

Уперед вийшов Рипічип.

– Якщо вони так бояться, то ми з моїм загоном – а це дванадцять найкращих шпаг Нарнії! – готові бути за приклад: пройти цією аркою і повести їх за собою!

– Ні, малюче, – Аслан легенько погладив його по голові величезною оксамитовою лапою, – той світ для тебе занадто страшний і небезпечний. Вас спіймають, посадять у клітку і будуть показувати в кумедіантських будах і на ярмарках. Ні, повести за собою повинні інші…

– Ходімо, – сказав Пітер Едмунду і Люсі, – наш час вийшов!

– Тобто? – розгубився Едмунд.

– Ходімо! – Сьюзан уже все знала. – Ходімо-ходімо, нам ще треба перевдягтися!

– Нащо? – здивувалася Люсі. – Мені й так добре!

– Добре? А в школу ти як підеш? Невже виряджена, як на бал-маскарад?

– Стривайте, але всі наші речі в замку в Каспіана! – занепокоївся (але зовсім не з приводу речей) Едмунд.

– Не турбуйся, вони вже тут, – зробивши вигляд, що не розуміє, сказав Пітер. – Ідемо перевдягатися!

– То про це Аслан говорив із вами сьогодні вранці? – здогадалася Люсі.

– Так. Про це і ще багато чого, тільки не питайте, про що саме. Він і розповів нам із Сьюзан тільки тому, що ми вже ніколи не повернемося до Нарнії.

– Як ніколи? Ніколи-ніколи? – у відчаї зойкнули Едмунд і Люсі.

– Ніколи-ніколи, – кивнув Пітер. – Але це стосується тільки нас двох: мене і Сьюзан, тому що ми вже майже дорослі. А ви з Едмундом, напевно, ще будете тут, якщо я правильно зрозумів.

– О, Пітере, – Люсі з жалем переводила погляд то на нього, то на Сьюзан, – але як ви зможете це пережити? Адже це… це просто нестерпно!

– Рік тому я б теж так вважав, – відповів Пітер. – А тепер… тепер, певно, зможу. Це зовсім не так, як мені здавалося раніше. Ти зрозумієш, коли прийде твій час. А тепер – хутко! Ось і вузлик із речами.

Діти неохоче розібрали свої речі й розійшлися перевдягатися. Їх можна було зрозуміти: хто схоче натягати на себе шкільну форму (до того ж досить пожмакану і не свіжу) після сяючих білизною королівських суконь і парчевих камзолів із мереживними манжетами! Різниця між тим і іншим, що не кажи, помітна. І першими її відзначили найнегідніші з заморців: щойно вони дивилися на обох королев і королів із почуттям глибокої поваги, якщо не сказати улесливості, а тут стрепенулися і вибухнули єхидними смішками й жартами. Але їхні смішки потонули в багатоголосому хорі нарнійців, бо нарнійці – всі як один! – стоячи прокричали "ура!" на честь Великого короля Пітера і на честь королеви чарівного рогу Сьюзан, і на честь короля Едмунда, і на честь королеви Люсі. І настав час прощання. Тут були і сльози (це розплакалася Люсі), і поцілунки, і міцні обійми Соні, й рукостискання з Тиквіком і кентаврами, і лапо-, і лапко-, і лапищестискання, і навіть трохи лоскоту (це коли обіймалися з Борсуком, у якого лоскотали вуса). І настав час прощання з Асланом… А потім Пітер підійшов до дверей, рука Сьюзан лягла йому на плече, рука Едмунда лягла на плече Сьюзан, а рука Люсі – на плече Едмунда; а вже за Люсі низкою шикувалися заморці. Пітер ступив крок уперед… А те, що відбулося далі, описати вже важко (бо непроста це задача – описувати невимовне). В одну і ту саму мить в одній і тій самій рамі діти побачили одночасно мов би три застиглі картини. Одна з них – це був краєвид із печери на зелений острів, за білою плямою якого до самого горизонту розляглася синя гладь Тихого океану (це, мабуть, і було те місце, куди повинні були потрапити заморці). На іншій – галявина в Нарнії, де на коротку мить застигли і обличчя друзів: гномів і фавнів, звірів і звіряток, і бездонні очі Аслана, і

білі смужки на щоках у Борсука. А ось на третій діти побачили досить нудний і сумовитий пейзаж сільського полустанку, всипану гравієм платформу, лаву з речами і… самих себе, що сидять на цій лавці, ніби ніде й не були. У ту саму мить дві інші картини на очах у дітей розпливлися і розтанули в повітрі, і вони відчули, як у ніздрі їм ударив до болю знайомий запах – запах залізниці. Першої ж миті всіх охопила невимовна туга, але потім і цей запах, і англійське небо над головою, і навіть майбутня школа раптом здалися їм такими рідними і бажаними, що сумувати відразу перехотілося.

– Та-а-ак, – протягнув Пітер, – а все ж таки це було чудово!

– От уже я роззява, от тюхтій, – раптом схаменувся Едмунд, – ліхтарик свій новенький – в Нарнії забув…